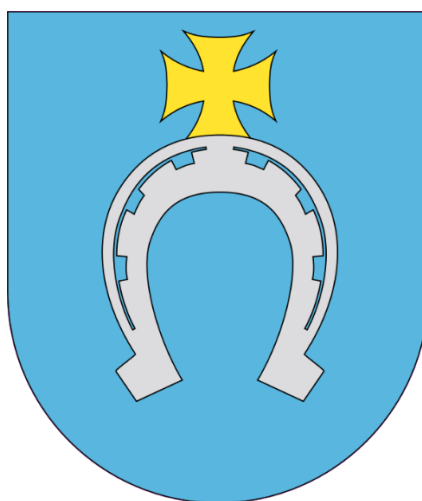

LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY LUTOWISKA NA LATA 2017-2023

Lutowiska, Warszawa, Brzozów
2018 r.

Opracowanie:

RES Management S.C. Paweł Mentelski, Tomasz Bartnicki, Maciej Jednakiewicz

36-200 Brzozów

ul. Armii Krajowej 2

Zespół autorski:

Krzysztof Mróz – Wójt Gminy Lutowiska

Zofia Bacior-Michalska – Sekretarz, Zastępca Wójta

Małgorzata Rypyst – Kierownik Referatu Działalności Gospodarczej i Planowania

oraz pracownicy Urzędu Gminy w Lutowiskach i jednostek organizacyjnych, a także przedstawiciele innych instytucji publicznych, NGO i mieszkańców.

Ze strony Wykonawcy

Paweł Mentelski – ekspert i moderator RES Management S.C.

Tomasz Bartnicki – ekspert i moderator RES Management S.C.

Maciej Jednakiewicz – ekspert RES Management S.C.

Justyna Kostecka – ekspert RES Management S.C.

Barbara Kurczab – RES Management S.C.

Grzegorz Romańczuk – ekspert ResPublic sp. z o.o.

Aleksandra Ciekot – ekspert GIS ResPublic sp. z o.o.

Joanna Przeździecka – ekspert GIS ResPublic sp. z o.o.

Zofia Przetakiewicz – ekspert GIS ResPublic sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
I. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych.	6
I.1. SFERA SPOŁECZNA.....	6
1.1. Struktura demograficzna i społeczna gminy.....	6
1.2. Stan i struktura bezrobocia.....	9
1.3. Pomoc społeczna i struktura udzielanych świadczeń	11
1.4. Bezpieczeństwo mieszkańców	15
1.5. Kapitał społeczny.....	18
I.2. SFERY PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA.....	20
2.1. Położenie i struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy.....	20
2.2. Stan dróg w Gminie Lutowiska	21
I.3. SFERA TECHNICZNA	22
3.1. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków	22
3.2. Infrastruktura techniczna	24
3.3. Stan techniczny obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym	25
I.4. SFERA GOSPODARCZA.....	26
4.1. Podmioty REGON.....	26
4.2. Turystyka	27
I.5. SFERA ŚRODOWISKOWA.....	28
4.1. Azbest.....	28
4.2. Stan i jakość powietrza.....	29
I.6. WYNIKI BADANIA ANKIETOWEGO.....	32
5.1. Metodyka badania	32
5.2. Próba	32
5.3. Wyniki badania	32
I.7. WYNIKI WARSZATU DIAGNOSTYCZNEGO.....	36
I.8. DELIMITACJA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I REWITALIZACJI.....	37
I.9. SKALA I CHARAKTER POTRZEB REWITALIZACYJNYCH	50
II. Opis powiązań lokalnego Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych	52
III. Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	54
IV. Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służących eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk	55
V. Opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych	61
V.1. Opis planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	61
V.2. Opis planowanych uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	75
VI. Mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych	77
VII. INDYKTYWNE RAMY FINANSOWE	89
VIII. Mechanizmy włączania mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów oraz grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji	92

VIII.1.	PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PARTYCYPACJI	92
VIII.2.	TECHNIKI I NARZĘDZIA PARTYCYPACYJNE ORAZ DZIAŁANIA AKTYWIZACYJNE	93
VIII.3.	ETAP WDRAŻANIA I OCENY LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI	95
IX.	SYSTEM REALIZACJI (WDRAŻANIA) PROGRAMU REWITALIZACJI.....	96
IX.1.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA WDROŻENIE LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI.....	96
IX.2.	PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE	97
X.	System monitorowania i oceny skuteczności działań oraz wprowadzenia modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu	99
XI.	STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	103
	Spis tabel.....	104
	Spis wykresów	105
	Spis rysunków	105
	Spis zdjęć.....	105

WSTĘP

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017-2023 (LPR) to dokument operacyjny wskazujący na potrzebę realizacji działań głównie w sferze społecznej oraz dodatkowo w sferze przestrzenno-funkcjonalnej i gospodarczej. Realizacja działań pozwoli na niwelowanie zjawisk kryzysowych oraz wykorzystanie potencjałów na obszarze rewitalizacji. W konsekwencji pozwoli to na wyprowadzenie obszaru ze stanów kryzysowych, co pobudzi ich rozwój społeczno-gospodarczy, oddziałujący w konsekwencji na całą gminę.

Proces przygotowania LPR poprzedziła diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i rewitalizacji.

Zarówno diagnoza gminy, jak i Lokalny Program Rewitalizacji zostały opracowane zgodnie z:

- Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.),
- Wytycznymi Ministerstwa Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 2 sierpnia 2016 r.,
- Załoženiami Narodowego Planu Rewitalizacji 2022,
- Instrukcją Przygotowania Programów Rewitalizacji w Zakresie Wsparcia w Ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

Zgodnie z Wytycznymi Ministerstwa Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 2 sierpnia 2016 r. rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych. Jest on prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie Lokalnego programu rewitalizacji.

Lokalny Program Rewitalizacji to dokument operacyjny, który posłuży właścicielowi – władzom gminy, na uruchamianie mechanizmów oraz realizację przedsięwzięć mających na celu szczególny rodzaj interwencji.

Opracowanie LPR objęte zostało dofinansowaniem w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 zgodnie z umową nr RR-II.052.48.20.2016 z Województwem Podkarpackim z dnia 5.06.2017 r.

I. DIAGNOZA CZYNNIKÓW I ZJAWISK KRYZYSOWYCH ORAZ SKALA I CHARAKTER POTRZEB REWITALIZACYJNYCH.

I.1. SFERA SPOŁECZNA

1.1. Struktura demograficzna i społeczna gminy

W 2016 r. gminę Lutowiska zamieszkiwało łącznie 2231 mieszkańców, z czego ponad 96% to byli mieszkańcy stali. Najliczniejszą miejscowością w gminie były Lutowiska, w której mieszkało ponad 35% wszystkich mieszkańców gminy.

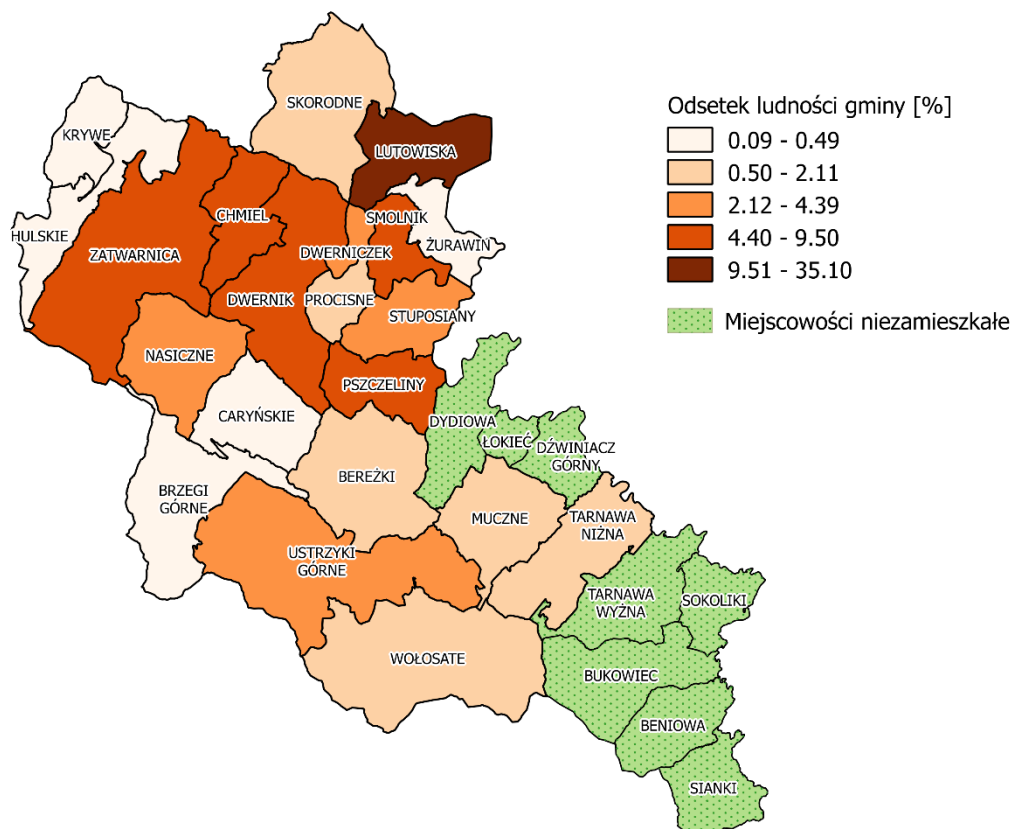
Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach z podziałem na stałych i czasowych – 2016 r.

Miejscowość	Mieszkańcy			Odsetek ludności gminy	Odsetek czasowych mieszkańców ludności gminy
	stali	czasowi	razem		
Bereżki	36	1	37	1,66%	2,70%
Brzegi Górne	5	3	8	0,36%	37,50%
Caryńskie	1	1	2	0,09%	50,00%
Chmiel	153	6	159	7,13%	3,77%
Dwerniczek	61	2	63	2,82%	3,17%
Dwernik	154	9	163	7,31%	5,52%
Hulskie	5	1	6	0,27%	16,67%
Krywe	1	1	2	0,09%	50,00%
Lutowiska	761	22	783	35,10%	2,81%
Muczne	35	2	37	1,66%	5,41%
Nasiczne	56	6	62	2,78%	9,68%
Procisne	42	1	43	1,93%	2,33%
Pszczeliny	141	3	144	6,45%	2,08%
Skorodne	45	2	47	2,11%	4,26%
Smolnik	167	12	179	8,02%	6,70%
Stuposiany	94	4	98	4,39%	4,08%
Tarnawa Niżna	37	2	39	1,75%	5,13%
Ustrzyki Górne	86	3	89	3,99%	3,37%
Wołosate	44	3	47	2,11%	6,38%
Zatwarnica	208	4	212	9,50%	1,89%
Żurawin	11	0	11	0,49%	0,00%
Gmina Lutowiska	2 143	88	2 231	100,00%	3,94%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Lutowiska

Rysunek 1. Odsetek ludności poszczególnych jednostkach analitycznych w gminie Lutowiska.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Lutowiska

Największy współczynnik obciążenia demograficznego, liczony jako liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, odnotowano w Żurawinie (60,0) i Dwerniczku (44,44) i Nasicznym (41,18). Najmniejszą wartością wskaźnika charakteryzowały się miejscowości Tarnawa Niżna (3,23) i Wołosate (5,13). Najwyższym odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym odznaczały się Hulskie (40% przy jednoczesnej bardzo małej liczbie mieszkańców – 5 osób), Żurawin (27,27%) i Tarnawa Niżna (17,78%). Najwięcej osób w wieku produkcyjnym było wśród mieszkańców Wołosatego (84,78%), a najmniej wśród mieszkańców Żurawina (45,45%).

Tabela 2. Liczba ludności w podziale na grupy wiekowe i wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r.

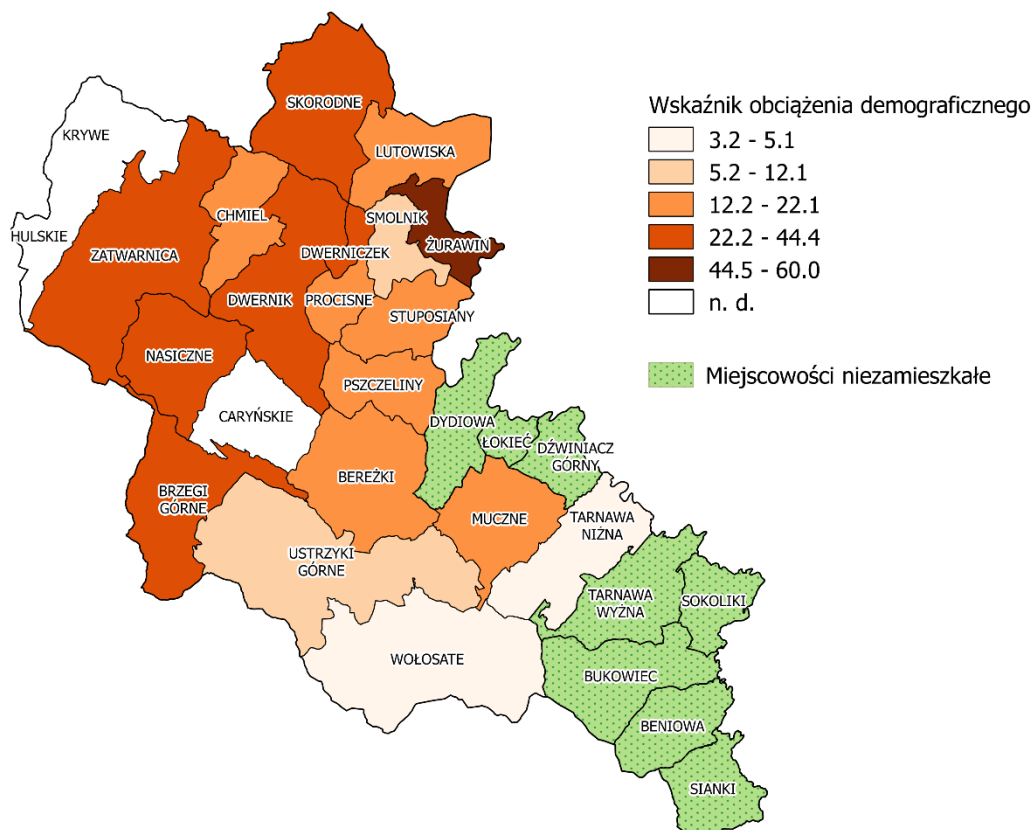
Miejscowość	Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym	Odsetek ludności w wieku produkcyjnym	Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym	Wskaźnik obciążenia demograficznego
Berezki	10,00%	77,50%	12,50%	16,13
Brzezi Górne	0,00%	75,00%	25,00%	33,33
Caryńskie	0,00%	0,00%	100,00%	-
Chmiel	15,29%	72,61%	12,10%	16,67
Dwerniczek	16,13%	58,06%	25,81%	44,44
Dwernik	16,36%	61,82%	21,82%	35,29
Hulskie	40,00%	60,00%	0,00%	-
Krywe	0,00%	0,00%	50,00%	-
Lutowiska	18,23%	70,44%	11,33%	16,08
Muczne	15,00%	72,50%	12,50%	17,24
Nasiczne	14,29%	60,71%	25,00%	41,18
Procisne	14,29%	73,81%	11,90%	16,13
Pszczeliny	19,58%	67,13%	13,29%	19,79
Skorodne	18,60%	62,79%	18,60%	29,63

Smolnik	17,05%	74,43%	8,52%	11,45
Stuposiany	14,43%	70,10%	15,46%	22,06
Tarnawa Niżna	25,58%	72,09%	2,33%	3,23
Ustrzyki Górne	17,78%	73,33%	8,89%	12,12
Wołosate	10,87%	84,78%	4,35%	5,13
Zatwarnica	12,56%	65,22%	22,22%	34,07
Żurawin	27,27%	45,45%	27,27%	60,00
Gmina Lutowska	16,71%	69,30%	13,99%	20,18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Lutowiska

Rysunek 2. Wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Lutowiska

Istotnym problemem gminy Lutowiska jest emigracja ludzi młodych (18-34 r. ż.). W 2016 r. 64,57% ludzi młodych zameldowanych w gminie Lutowiska faktycznie w niej nie mieszkało. Wartość ta w ciągu analizowanych 3 lat cały czas rosła (od 63,09% w 2014 r.). Najwięcej ludzi młodych znajdujących się na emigracji pozagminnej w 2016 r. było w Skorodnem (84,62%) i Muczne (83,33%). Wysokie wartości odnotowano również w Dwerniku (77,42%), Dwerniczku (75%), Zatwarnicy (75%) i Lutowiskach (70,18%). Najwięcej ludzi młodych wciąż mieszka w miejscu zameldowania w Tarnawie Niżnej (31,25% emigrantów pozagminnych) i Berezkach (33,33%). Jeśli chodzi natomiast o dynamikę zmian wartości między 2014 i 2016 r. to największa była w Berezkach (133,33), Ustrzykach Górnych (129,23) i Nasicznie (125). W miejscowościach Caryńskie i Krywe nie było ludzi młodych, natomiast nieliczni ludzie młodzi zameldowani na terenie Hulskiego i Żurawina faktycznie nie mieszkali w gminie.

Tabela 3. Wskaźnik emigracji ludzi młodych (w 18-34 r. ż.) w latach 2014-2016

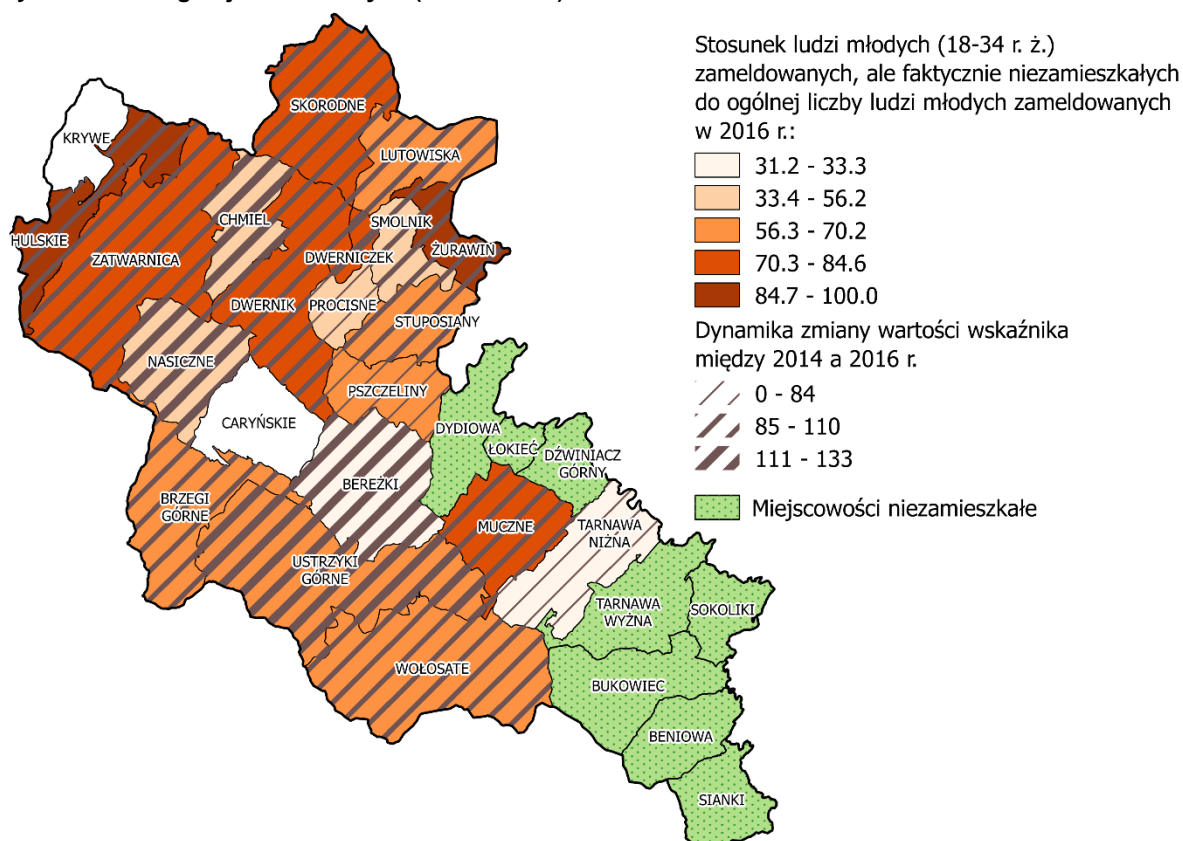
Miejscowość	Stosunek ludzi młodych zameldowanych, ale faktycznie niezamieszkałych, do ogółu ludzi młodych zameldowanych w miejscowościach gminy Lutowiska			
	2014 r.	2015.	2016 r.	Dynamika zmian między 2014 i 2016 r.
Berezki	25,00%	25,00%	33,33%	133,33
Brzegi Górne	66,67%	66,67%	66,67%	100,00

Caryńskie	-	-	-	-
Chmiel	48,94%	51,02%	56,25%	114,95
Dwerniczek	62,50%	83,33%	75,00%	120,00
Dwernik	75,76%	71,88%	77,42%	102,19
Hulskie	-	-	-	-
Krywe	-	-	-	-
Lutowiska	66,24%	67,11%	70,18%	105,93
Muczne	81,82%	91,67%	83,33%	101,85
Nasiczne	40,00%	44,44%	50,00%	125,00
Procisne	69,23%	72,73%	53,85%	77,78
Pszczeliny	71,05%	60,53%	60,00%	84,44
Skorodne	92,31%	85,71%	84,62%	91,67
Smolnik	55,77%	58,82%	50,91%	91,29
Stuposiany	57,58%	56,25%	60,00%	104,21
Tarnawa Niżna	43,75%	35,29%	31,25%	71,43
Ustrzyki Górne	46,43%	52,00%	60,00%	129,23
Wołosate	69,23%	69,23%	69,23%	100,00
Zatwarnica	68,00%	70,00%	75,00%	110,29
Żurawin	-	-	-	-
Gmina Lutowska	63,09%	63,50%	64,57%	102,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Lutowiska

Rysunek 3. Emigracji ludzi młodych (w 18-34 r. ż.) w latach 2014-2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Lutowiska

1.2. Stan i struktura bezrobocia

Na 100 mieszkańców gminy w 2016 r. przypadało prawie 9,5 osoby bezrobotnej. Największa liczba osób bezrobotnych występowała w miejscowości Berezki (prawie 19 osób bezrobotnych na 100 mieszkańców). Szczególnie ważną grupą narażoną na wykluczenie społeczne są osoby bezrobotne pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy oraz osoby bezrobotne bez wykształcenia średniego.

Największa liczba osób bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r. odnotowana została w miejscowości Nasiczne (ponad 11 osób). Z kolei

liczba bezrobotnych bez wykształcenia średniego w przeliczeniu na 100 mieszkańców największa była w miejscowości Bereźki.

Na uwagę zasługuje fakt, iż w 5 miejscowościach (Brzegi Górne, Caryńskie, Hulskie, Krywe oraz Żurawin) nie występowały w 2016 osoby bezrobotne.

Tabela 4. Wskaźniki dotyczące bezrobocia w gminie Lutowiska w 2016 r.

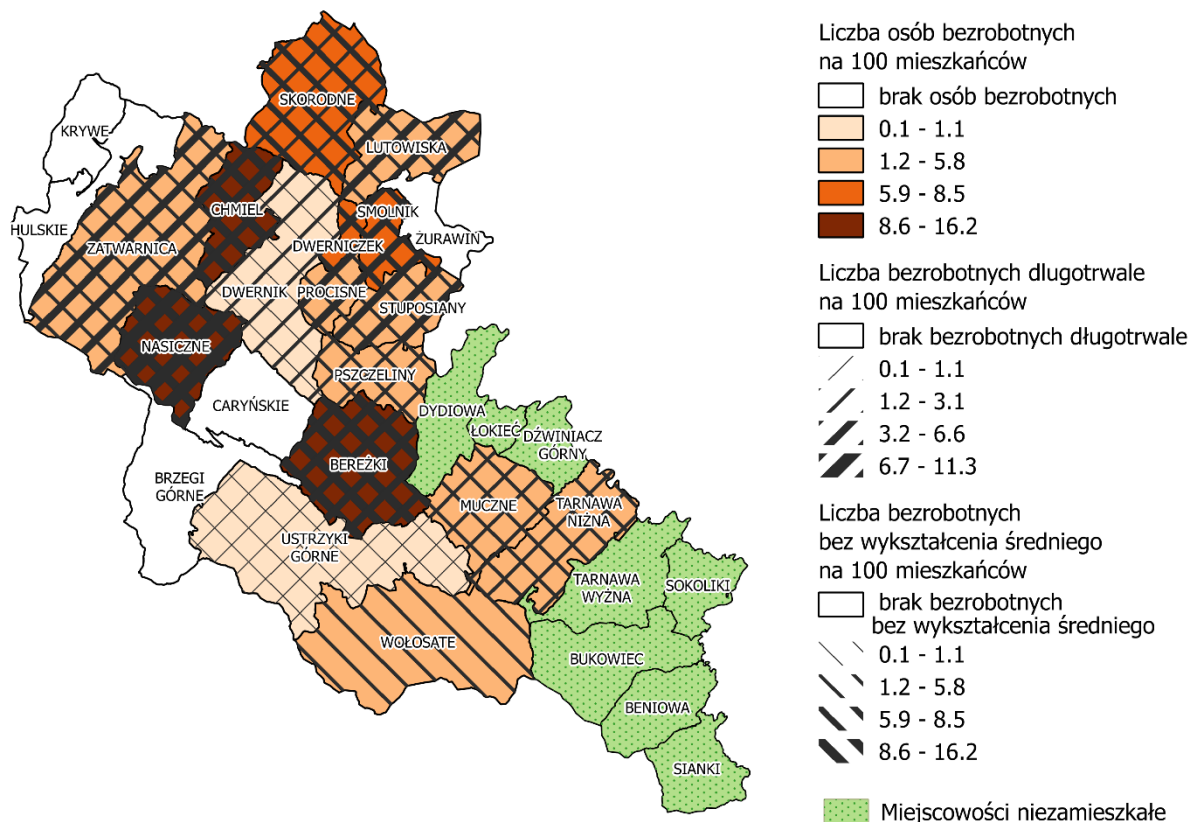
Miejscowość	Liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Liczba osób bezrobotnych pow. 12 m-cy w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Liczba osób bezrobotnych bez wykształcenia średniego w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Bereźki	18,92	5,41	16,22
Brzegi Górne	0,00	0,00	0,00
Caryńskie	0,00	0,00	0,00
Chmiel	15,09	4,40	11,95
Dwerniczek	7,94	4,76	6,35
Dwernik	4,91	3,07	0,61
Hulskie	0,00	0,00	0,00
Krywe	0,00	0,00	0,00
Lutowiska	8,94	6,64	5,75
Muczne	5,41	2,70	2,70
Nasiczne	12,90	11,29	12,90
Procisne	6,98	4,65	4,65
Pszczeliny	9,72	2,78	4,86
Skorodne	10,64	2,13	8,51
Smolnik	12,85	5,59	8,38
Stuposiany	9,18	5,10	5,10
Tarnawa Niżna	10,26	2,56	5,13
Ustrzyki Górne	5,62	1,12	1,12
Wołosate	12,77	0,00	4,26
Zatwarnica	8,49	4,72	3,77
Żurawin	0,00	0,00	0,00
Gmina Lutowiska	9,46	4,98	5,83

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Rysunek 4. Wskaźniki dotyczące bezrobocia w gminie w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z PUP

1.3. Pomoc społeczna i struktura udzielanych świadczeń

O sytuacji życiowej mieszkańców świadczy poziom korzystania z pomocy społecznej oraz powody jej przyznania. W 2016 r. najczęściej osób w przeliczeniu na 100 mieszkańców korzystało z pomocy społecznej w miejscowości Nasiczne (ponad 30). Drugą miejscowością pod względem wysokiej wartości ww. wskaźnika były Lutowiska.

W przypadku powodu przyznawania pomocy społecznej jakim było ubóstwo, bezrobocie, choroba, alkoholizm/narkomania największe wartości wskaźników osiągnęły również w miejscowości Nasiczne.

Znamiennym wydaje się fakt, iż w miejscowościach: Brzegi Górne, Caryńskie, Dwerniczek, Hulskie, Krywe, Procisne i Żurawin w 2016 r. nie było osób korzystających z pomocy społecznej.

Tabela 5. Wskaźniki dotyczące pomocy społecznej w gminie Lutowiska w 2016 r.

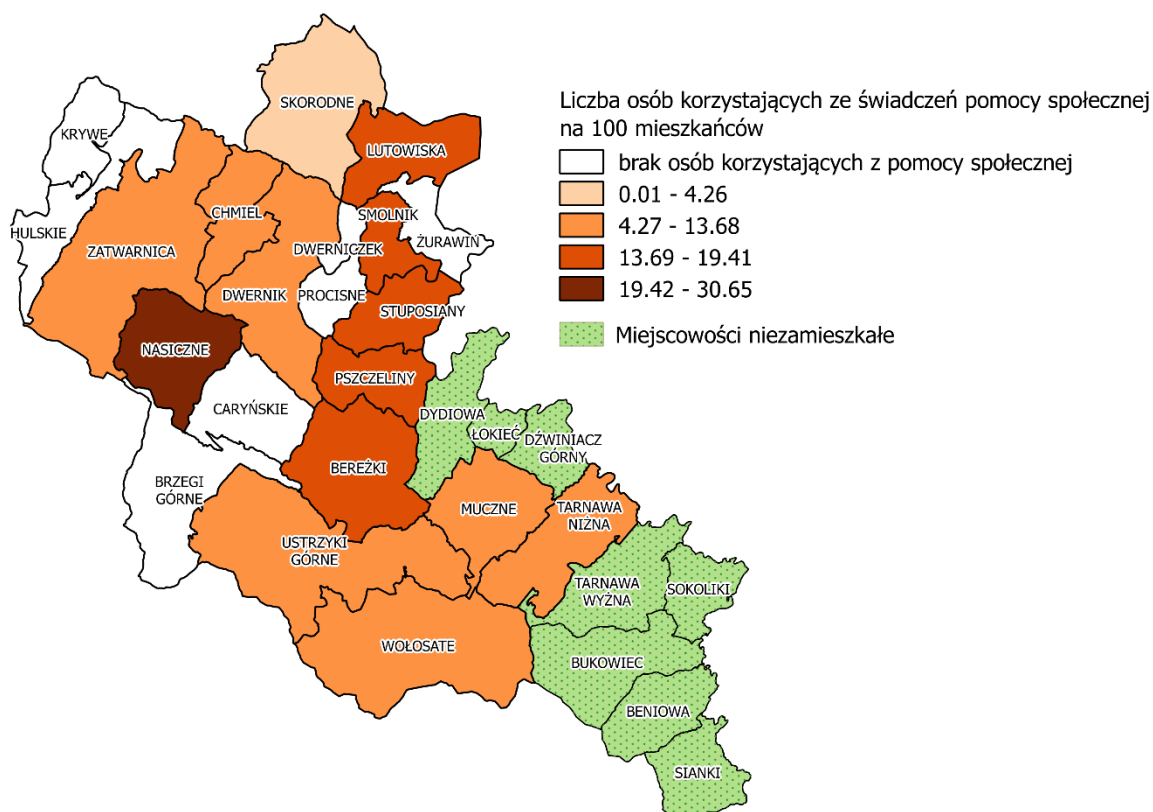
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Miejscowość	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z poszczególnych powodów w przeliczeniu na 100 mieszkańców					
		ubóstwo	bezrobocie	niepełnosprawność	choroba	bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	alkoholizm, narkomania
Bereżki	16,22	5,41	5,41	0,00	0,00	5,41	0,00
Brzegi Górne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Caryńskie	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Chmiel	13,21	3,77	3,77	0,63	1,89	2,52	0,63
Dwerniczek	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dwernik	10,43	1,84	1,84	1,23	2,45	3,07	0,00
Hulskie	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Krywe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Lutowiska	19,41	4,34	4,47	2,04	3,70	4,09	0,64
Muczne	13,51	2,70	2,70	0,00	0,00	5,41	0,00
Nasiczne	30,65	8,06	6,45	0,00	4,84	8,06	3,23
Procisne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Pszczeliny	16,67	3,47	1,39	2,08	2,78	6,94	0,00
Skorodne	4,26	2,13	2,13	0,00	0,00	0,00	0,00
Smolnik	18,44	4,47	2,79	1,68	2,23	5,59	1,12
Stuposiany	16,33	4,08	2,04	1,02	1,02	8,16	0,00
Tarnawa Niżna	12,82	5,13	2,56	0,00	0,00	0,00	0,00
Ustrzyki Górne	11,24	2,25	2,25	1,12	3,37	2,25	1,12
Wołosate	10,64	0,00	0,00	0,00	0,00	10,64	0,00
Zatwarnica	13,68	4,72	2,83	0,94	2,36	2,36	0,47
Żurawin	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gmina Lutowiska	15,42	3,72	3,14	1,30	2,51	4,03	0,54

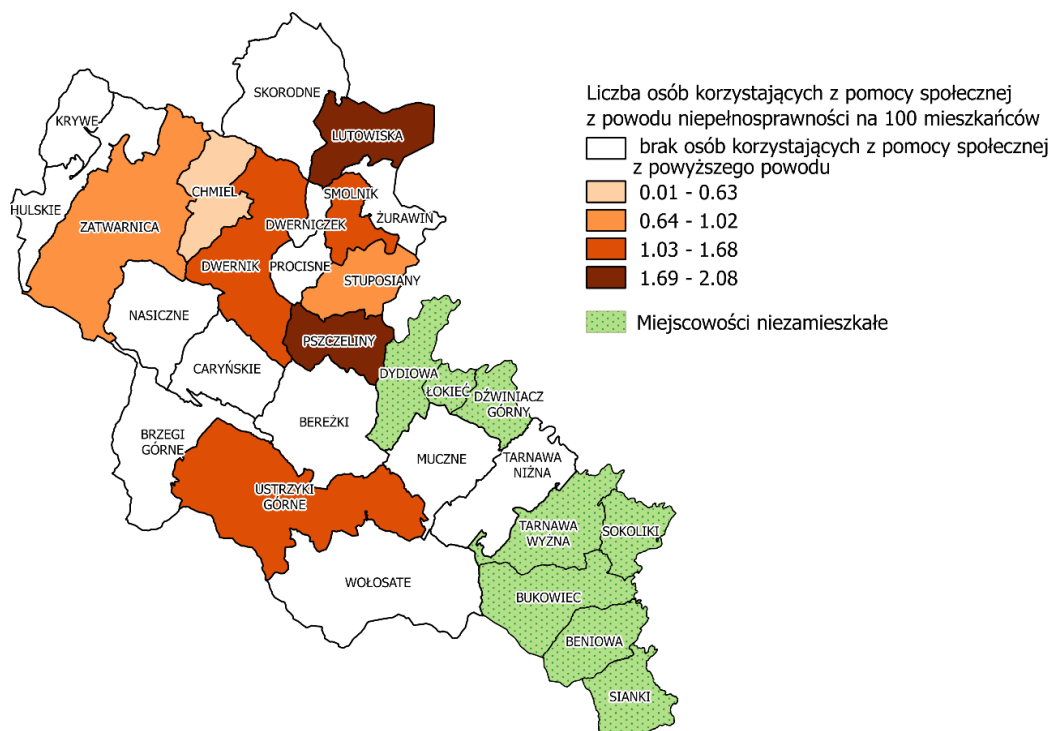

Rysunek 5. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Rysunek 6. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w przeliczeniu na 100 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Ważnym wskaźnikiem świadczącym o zamożności mieszkańców jest liczba złożonych wniosków w ramach programu Rodzina 500+ na pierwsze dziecko. Zgodnie z ustawą o pomocy państwa w wychowaniu dzieci z dn. 16.02.2016 istnieje możliwość uzyskania świadczenia na pierwsze dziecko, w przypadku, gdy: dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza 800 zł, a w przypadku kiedy przynajmniej jedno z dzieci jest osobą niepełnosprawną nie przekracza 1 200 zł¹. Liczba ww. wniosków została przeliczona na 100 mieszkańców, najwyższe wartości wskaźnika zostały odnotowane w miejscowości Chmiel oraz Smolnik, odpowiednio 8,18 oraz 7,82.

Tabela 6. Liczba złożonych wniosków 500+ na pierwsze dziecko w przeliczeniu na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.

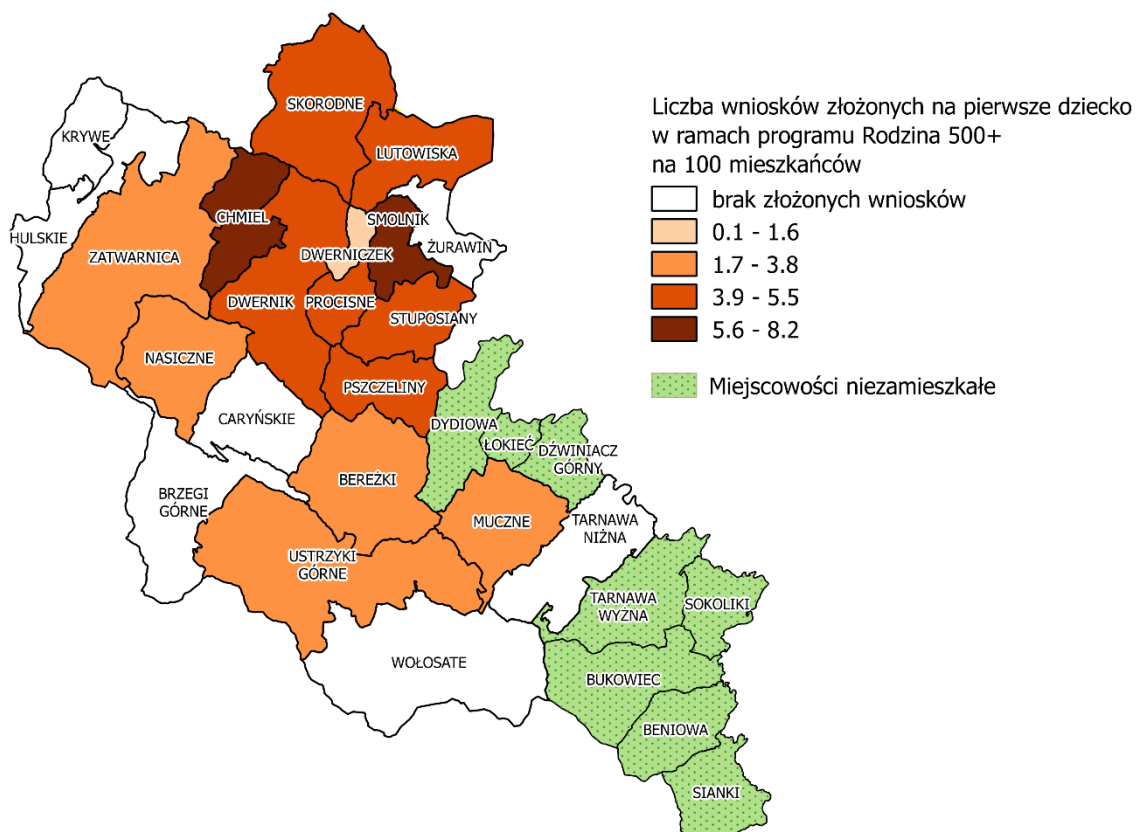
Miejscowość	Liczba złożonych wniosków 500+ na pierwsze dziecko w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Bereżki	2,70
Brzegi Górne	0,00
Caryńskie	0,00
Chmiel	8,18
Dwerniczek	1,59
Dwernik	5,52
Hulskie	0,00
Krywe	0,00
Lutowiska	4,60
Muczne	2,70
Nasiczne	3,23
Procisne	4,65
Pszczeliny	4,86
Skorodne	4,26
Smolnik	7,82
Stuposiany	5,10
Tarnawa Niżna	0,00
Ustrzyki Górne	3,37
Włosate	0,00
Zatwarnica	3,77
Żurawin	0,00
Gmina Lutowiska	4,66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

¹ <http://www.program500plus.pl/kryterium-dochodowe.html>

Rysunek 7. Liczba złożonych wniosków 500+ na pierwsze dziecko w przeliczeniu na 100 mieszkańców w gminie Lutowska w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska

Niewątpliwą słabością gminy w zakresie pomocy społecznej jest brak mieszkań socjalnych/kryzysowych czy chronionych. Gmina, aby wypełniać swoje ustawowe funkcje i realizować zadanie własne, powinna dysponować takimi mieszkaniami zwłaszcza, że społeczność lokalna zgłasza takie potrzeby.

1.4. Bezpieczeństwo mieszkańców

W 2016 r. na terenie gminy zostało popełnionych 45 wykroczeń (ponad 2 wykroczenia na 100 mieszkańców). Największa liczba wykroczeń została popełniona na 100 mieszkańców została popełniona w miejscowości Wołosate (ponad 34 wykroczenia).

Tabela 7. Liczba wykroczeń na 100 mieszkańców w gminie Lutowska w 2016 r.

Miejscowość	Liczba wykroczeń w przeliczeniu na 100 mieszkańców						
	liczba wykroczeń	kierowanie po spożyciu alkoholu	zniszczenie mienia	złośliwe niepokojenie	kradzież	zakięcie spoczynku nocnego	wykroczenie ustawy o ochronie przyrody
Bereżki	16,22	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Brzezi Górne	12,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Caryńskie	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Chmiel	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dwerniczek	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dwernik	1,23	0,00	0,00	0,00	0,00	0,61	0,00
Hulskie	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Miejscowość	Liczba wykroczeń w przeliczeniu na 100 mieszkańców						
	liczba wykroczeń	kierowanie po spożyciu alkoholu	zniszczenie mienia	złosiwe niepokojenie	kradzież	zakłócanie spoczynku nocnego	wykroczenie ustawy o ochronie przyrody
Krywe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Lutowiska	1,53	0,13	0,00	0,00	0,64	0,00	0,13
Muczne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Nasiczne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Procisne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Pszczeliny	1,39	0,00	0,00	0,69	0,00	0,00	0,00
Skorodne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Smolnik	1,12	0,56	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Stuposiany	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Tarnawa Niżna	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ustrzyki Górne	3,37	1,12	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wołosate	34,04	0,00	2,13	2,13	2,13	2,13	0,00
Zatwarnica	0,47	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00
Żurawin	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gmina Lutowiska	2,02	0,13	0,04	0,09	0,31	0,09	0,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KPP

W 2016 r. na 100 mieszkańców gminy zostało założonych 0,09 niebieskiej karty. W większości miejscowości wartość wskaźnika wynosiła 0, wyjątek stanowią miejscowości Smolnik i Stuposiany, w których odpowiednio założonych zostało 0,56 i 1,02 niebieskiej karty w przeliczeniu na 100 mieszkańców.

Liczba przestępstw popełnionych na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r. w gminie Lutowiska wynosiła blisko 1. Największa liczba przestępstw została popełniona w miejscowości Brzezi Górne (25 na 100 mieszkańców).

Tabela 8. Liczba niebieskich kart i przestępstw na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.

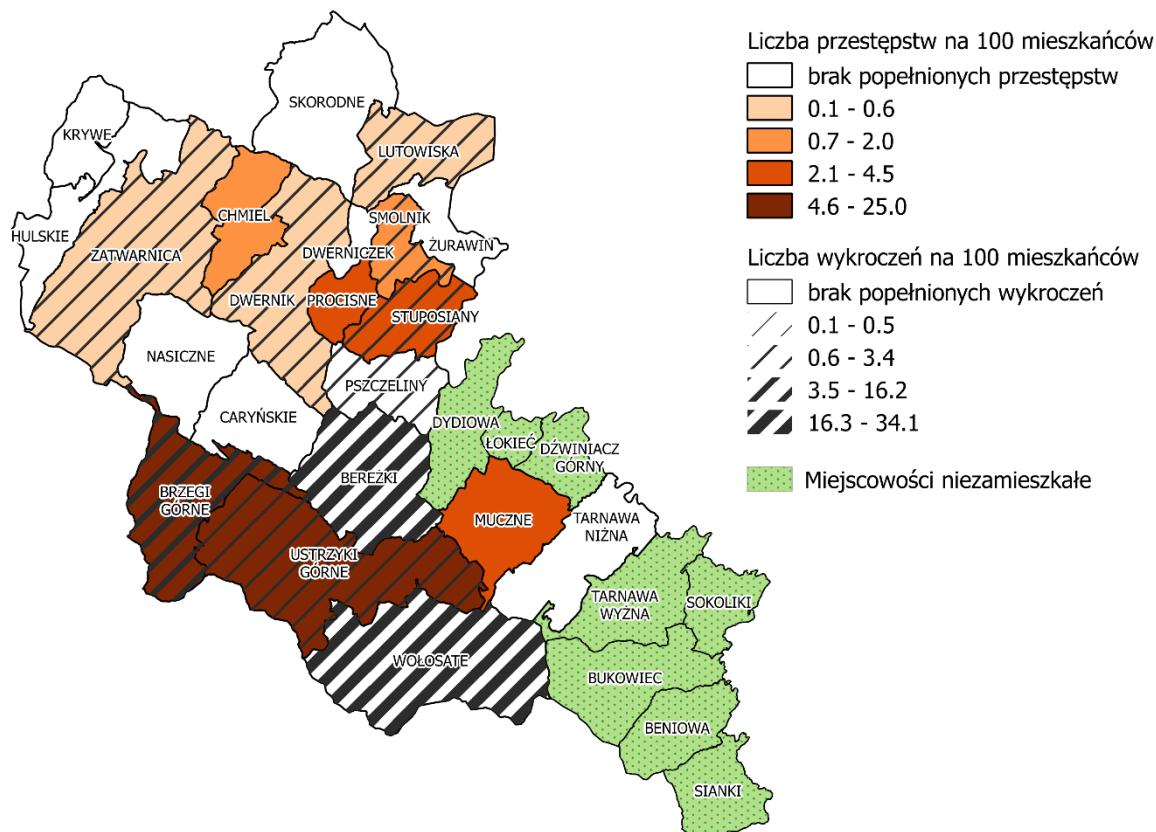
Miejscowość	Liczba założonych Niebieskich kart	Liczba przestępstw w przeliczeniu na 100 mieszkańców							
		Ogółem	Kradzież, przywłaszczenie	Uszkodzenie ciała	Groźby karalne	Nietrzeźwy kierujący	Przestępstwa przeciwko rodzinie	Oszustwo	Ustawa o Narkomanii
Bereżki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Brzezi Górne	0,00	25,00	12,50	0,00	0,00	12,50	0,00	0,00	0,00
Caryńskie	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Chmiel	0,00	1,89	1,26	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,63
Dwerniczek	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dwernik	0,00	0,61	0,00	0,00	0,00	0,00	0,61	0,00	0,00
Hulskie	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Krywe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Lutowiska	0,00	0,51	0,00	0,00	0,00	0,38	0,00	0,13	0,00
Muczne	0,00	2,70	0,00	2,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Nasiczne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Procisne	0,00	2,33	0,00	0,00	0,00	2,33	0,00	0,00	0,00
Pszczeliny	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Skorodne	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Smolnik	0,56	1,68	0,00	0,00	0,00	1,12	0,00	0,00	0,00
Stuposiany	1,02	2,04	0,00	0,00	0,00	0,00	1,02	1,02	0,00
Tarnawa Niżna	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ustrzyki Górne	0,00	4,49	1,12	0,00	1,12	1,12	0,00	0,00	0,00
Wołosate	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Miejscowość	Liczba założeń Niebieskich kart	Liczba przestępstw w przeliczeniu na 100 mieszkańców							
		Ogółem	Kradzież, przywłaszczenie	Uszkodzenie ciała	Groźby karalne	Nietrzeźwy kierujący	Przestępstwa przeciwko rodzinie	Oszustwo	Ustawa o Narkomanii
Zatwarnica	0,00	0,47	0,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Żurawin	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Gmina Lutowska	0,09	0,99	0,22	0,04	0,04	0,36	0,09	0,09	0,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KPP i UG Lutowska

Rysunek 8. Liczba wykroczeń i przestępstw na 100 mieszkańców w gminie Lutowska w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KPP

1.5. Kapitał społeczny

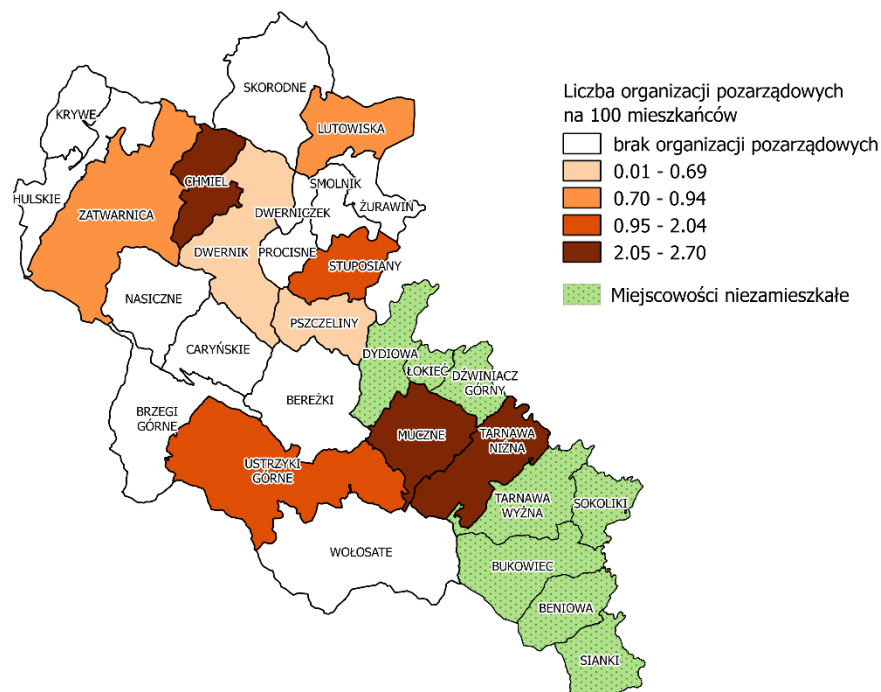
Na terenie gminy w 2016 r. działało 20 organizacji pozarządowych, co w przeliczeniu na 100 mieszkańców wynosiło 0,9 NGO. W 12 miejscowościach nie była zarejestrowana żadna organizacja pozarządowa. Najwyższa wartość wskaźnika została odnotowana w miejscowości Tarnawa Niżna (2,56).

Tabela 9. Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców w gminie Lutowska w 2016 r.

Miejscowość	Liczba organizacji pozarządowych	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Bereżki	0	0,00
Brzegi Górne	0	0,00
Caryńskie	0	0,00
Chmiel	4	2,52
Dwerniczek	0	0,00
Dwernik	1	0,61
Hulskie	0	0,00
Krywe	0	0,00
Lutowiska	7	0,89
Muczne	1	2,70
Nasiczne	0	0,00
Procisne	0	0,00
Pszczeliny	1	0,69
Skorodne	0	0,00
Smolnik	0	0,00
Stuposiany	2	2,04
Tarnawa Niżna	1	2,56
Ustrzyki Górne	1	1,12
Wołosate	0	0,00
Zatwarnica	2	0,94
Żurawin	0	0,00
Gmina Lutowska	20	0,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska

Rysunek 9. Liczba NGO na 100 mieszkańców w gminie Lutowska w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska

11,71 na 100 mieszkańców gminy było czytelnikami Gminnej Biblioteki Publicznej. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Caryńskim – 100,00 (jeden mieszkaniec miejscowości był czytelnikiem biblioteki). Następnie dużo czytelników na 100 mieszkańców było w Żurawinie (18,18), Lutowskich 18

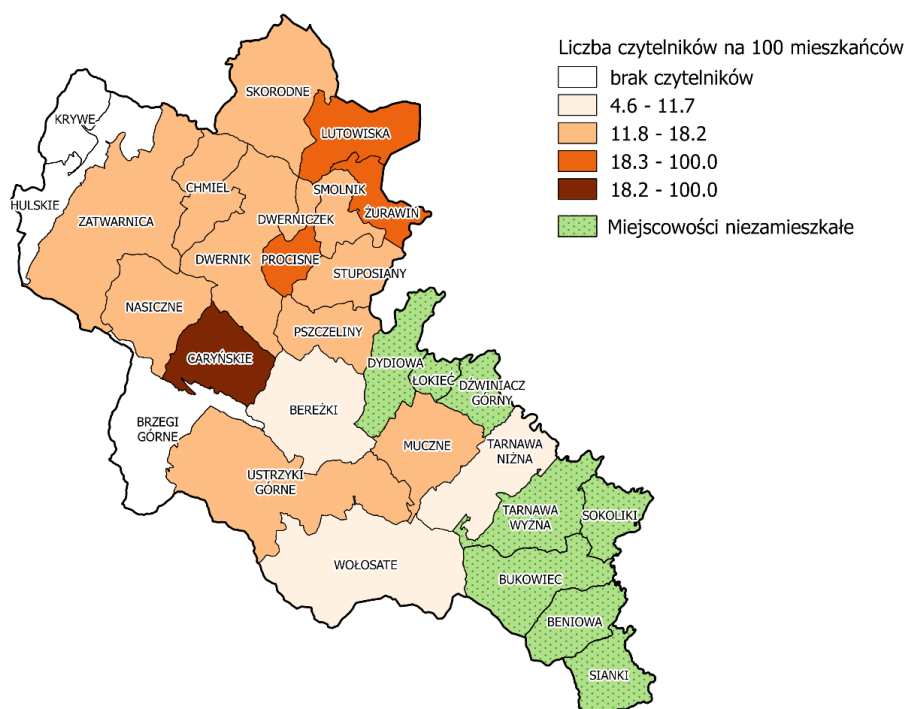
(17,21) i Procisnym (14,29). Wśród mieszkańców Brzegów Górnych, Hulskiego i Krywego nie było żadnego czytelnika. Niskie wartości odnotowano w Tarnawie Niżej (2,70) i Bereżkach (2,78). Gminna Biblioteka Publiczna mieści się w miejscowości Lutowiska.

Tabela 10. Liczba czytelników Gminnej Biblioteki Publicznej na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.

Miejscowość	Liczba czytelników Gminnej Biblioteki Publicznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Bereżki	2,78
Brzegi Górne	0,0
Caryńskie	100,00
Chmiel	9,15
Dwerniczek	8,20
Dwernik	7,14
Hulskie	0,0
Krywe	0,0
Lutowiska	17,21
Muczne	8,57
Nasiczne	8,93
Procisne	14,29
Pszczeliny	10,64
Skorodne	8,89
Smolnik	11,38
Stuposiany	11,70
Tarnawa Niżna	2,70
Ustrzyki Górne	8,14
Wołosate	4,55
Zatwarnica	6,25
Zurawin	18,18
Gmina Lutowiska	11,71

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

Rysunek 10. Liczba czytelników Gminnej Biblioteki Publicznej na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

I.2. SFERY PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

2.1. Położenie i struktura funkcjonalno-przestrzenna gminy

Gmina Lutowiska jest jednostką administracyjną o statusie gminy wiejskiej. Gmina Lutowiska leży w województwie podkarpackim i jest jedną z 3 gmin tworzących powiat bieszczadzki. Zajmuje południowy obszar powiatu. Całkowita powierzchnia Gminy Lutowiska wynosi 475,79 km².

Przeanalizowano powierzchnię przestrzeni publicznej, rozumianej jako powszechnie dostępny teren na powietrzu, zaspokajający potrzeby rekreacyjne i integrujące mieszkańców (określony w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy). Łączna powierzchnia przestrzeni publicznych w gminie w 2016 r. wynosiła 189 arów w 5 miejscowościach. Ponad 100 arów zlokalizowanych było w miejscowości Lutowiska. W przeliczeniu na 100 mieszkańców największa wartość przestrzeni publicznych zlokalizowana była w miejscowości Brzegi Górne (625 arów). Średnia wartość ww. wskaźnika dla gminy wynosiła 8,47 ara. Jeśli chodzi o ocenę przestrzeni publicznych dokonaną przez pracowników Urzędu Gminy to w gminie średnia wynosi 2,8. Najwyżej oceniono przestrzenie publiczne w Smolniku (4), najgorzej w Brzegach Górnych (2) i Ustrzykach Górnych (2) oraz Lutowiskach (2,5).

Najgorzej ocenione przestrzenie publiczne wymagają pilnego zagospodarowania gdyż znajdują się w centrach tych miejscowości i decydując o atrakcyjności turystycznej, tak ważnej w gminie Lutowiska, mają znaczący wpływ na rozwój lokalny.

Mieszkańcy osiedli tzw. popegeerowskich wskazują również na problem słabego zagospodarowania wokół budynków wielorodzinnych. Sytuacja taka ma miejsce np. w Lutowiskach, gdzie jest zbyt mało miejsc parkingowych, zorganizowanej przestrzeni do rekreacji czy zabaw dla dzieci.

Tabela 11. Powierzchnia przestrzeni publicznych ogółem i w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r. w gminie

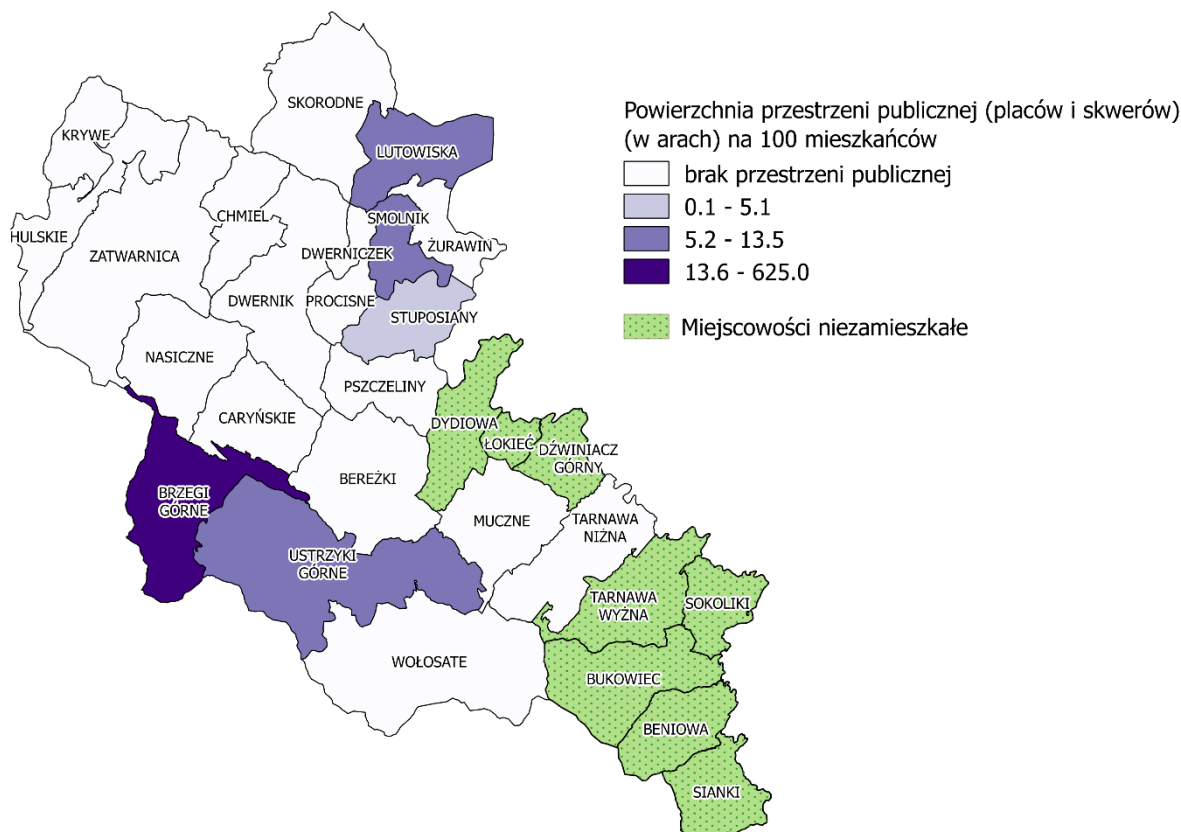
Miejscowość	Pow. przestrzeni publicznych place skwery itp. [a]	Pow. przestrzeni publicznych w przeliczeniu na 100 mieszkańców [a]	Ocena przestrzeni publicznych
Bereżki	0,00	0,00	
Brzegi Górne	50,00	625,00	2
Caryńskie	0,00	0,00	
Chmiel	0,00	0,00	
Dwerniczek	0,00	0,00	
Dwernik	0,00	0,00	
Hulskie	0,00	0,00	
Krywe	0,00	0,00	
Lutowiska	102,00	13,03	2,5
Muczne	0,00	0,00	
Nasiczne	0,00	0,00	
Procisne	0,00	0,00	
Pszczeliny	0,00	0,00	
Skorodne	0,00	0,00	
Smolnik	20,00	11,17	4
Stuposiany	5,00	5,10	3
Tarnawa Niżna	0,00	0,00	
Ustrzyki Górne	12,00	13,48	2
Wolosate	0,00	0,00	
Zatwarnica	0,00	0,00	
Żurawin	0,00	0,00	
Gmina Lutowiska	189,00	8,47	2,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

Rysunek 11. Powierzchnia przestrzeni publicznych w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r. w gminie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

2.2. Stan dróg w Gminie Lutowiska

Pracownicy gminy ocenili drogi gminne w celu oszacowania wartości ich remontów. Na terenie gminy łączna długość dróg będących we własności samorządu, które wymagają remontu wynosiła w 2016 r. 9,5 km. Największy udział miały drogi gminne w miejscowości Lutowiska (5,1 km). Jeśli chodzi o oświetlenie uliczne, to największa długość dróg bez niego lub wymagających jego modernizacji, znajduje się w Lutowiskach (2,25 km), a następnie w Zatwarnicy (1,0 km) i Chmielu (0,8).

Tabela 12. Długość dróg we własności gminnej wymagających remontu w 2016 r.

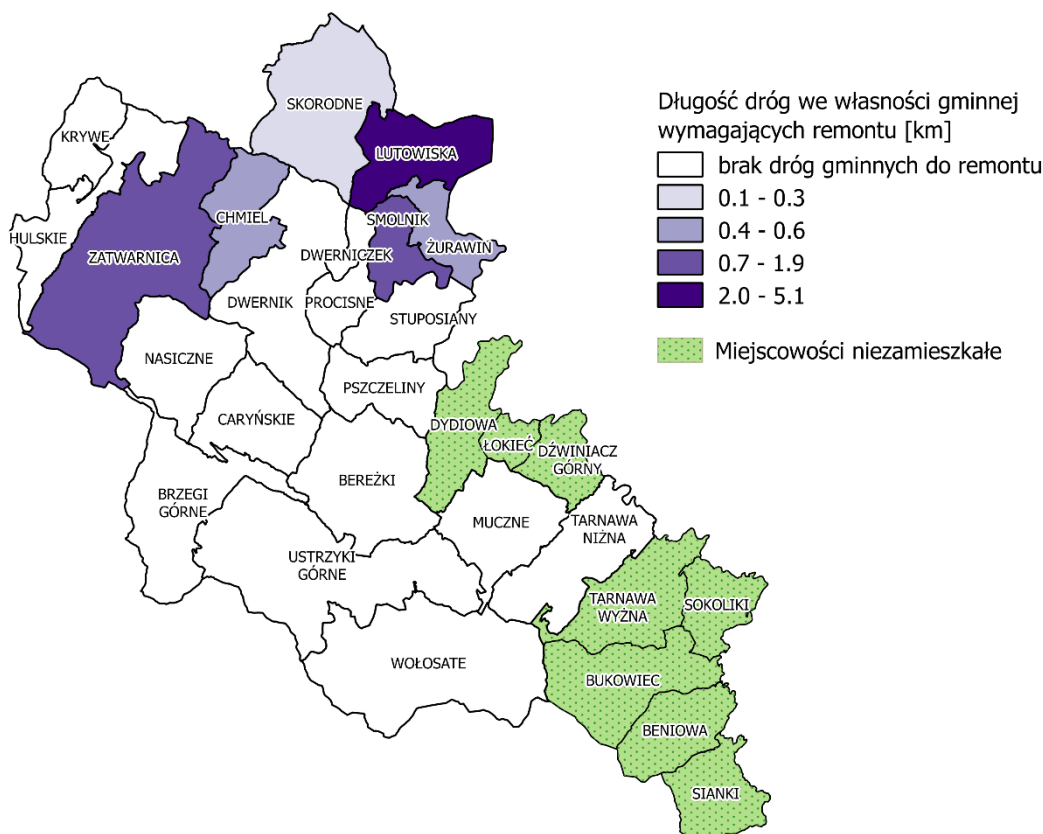
Miejscowość	Długość dróg we własności gminnej wymagających remontu [km]	Długość dróg gminnych bez oświetlenia lub wymagające modernizacji oświetlenia [km]
Berezki	0,0	-
Brzegi Górne	0,0	-
Caryńskie	0,0	-
Chmiel	0,6	0,8
Dwerniczek	0,0	-
Dwernik	0,0	0,2
Hulskie	0,0	-
Krywe	0,0	-
Lutowiska	5,1	2,25
Muczne	0,0	-
Nasiczne	0,0	-
Procisne	0,0	-
Pszczeliny	0,0	-
Skorodne	0,3	-
Smolnik	1,1	-
Stuposiany	0,0	-
Tarnawa Niżna	0,0	-
Ustrzyki Górne	0,0	0,4

Miejscowość	Długość dróg we własności gminnej wymagających remontu [km]	Długość dróg gminnych bez oświetlenia lub wymagające modernizacji oświetlenia [km]
Wołosate	0,0	-
Zatwarnica	1,9	1
Żurawin	0,5	0,5
Gmina Lutowska	9,5	5,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oceny pracowników UG Lutowska.

Rysunek 12. Długość dróg gminnych we własności gminnej wymagających remontu w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oceny pracowników UG Lutowska.

I.3. SFERA TECHNICZNA

3.1. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków

Dziedzictwo materialne

Zachowane dziedzictwo materialne i duchowe Gminy Lutowska stanowi jej potencjał kulturowy, który znacząco wpływa na rozwój społeczny i gospodarczy lokalnego środowiska. W gminie Lutowska zlokalizowanych jest wiele zabytków, wśród których wyróżnić można m.in.:

- **zabudowania sakralne tj.:** Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Lutowiskach, drewniane cerkwie w Smolniku nad Sanem, Chmielu, Dwerniku, Krywem, ruiny Synagogi w Lutowiskach oraz lokalne cmentarze (Chmiel, Lutowiska, Smolnik) i kirkut w Lutowiskach;
- **drewniane budownictwo mieszkalne i inne obiekty** – 3 chałupy drewniane w Skorodnem, Strażnica WOP w Lutowiskach.

Spośród wyżej wymienionych 13 zostało wpisanych do Rejestru Zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Stan zabytków jest na ogół zadowalający, z pewnymi wyjątkami tak jak np. ruiny Synagogi w Lutowskach czy obiekt starej Strażnicy WOP w Lutowskach. Są to obiekty zdegradowane i obecnie niewykorzystywane, a stanowią niewątpliwie potencjał rozwojowy np. w zakresie turystyki.

Dziedzictwo duchowe

Cerkwie bieszczadzkie

Bieszczadzkie cerkwie powstawały już w czasach ruskich, kiedy to doszło do rozłamu chrześcijaństwa. Sieć parafii w regionie ustaliła się ostatecznie na początku XVII w., kiedy to powstały ostatnie górskie miejscowości - razem z istniejącymi wcześniej weszły one w obręb dekanatów Baligród, Bukowsko, Cisna, Lesko, Lutowiska, Łupków, Ustrzyki Dolne oraz, obejmujących częściowo tereny położone poza Bieszczadami, dekanatów Turka i Żukotyń. Przed II wojną światową prawie każda miejscowość miała własną świątynię - ich ilość w regionie przekraczała 150. Dewastacja większości cerkwi nastąpiła po wojnie, po fali wysiedleń ludności bojkowskiej i łemkowskiej. Niektóre z nich rozebrano, inne zamieniono na magazyny lub pomieszczenia dla zwierząt. Ślady wielu z tych nieistniejących świątyń można odnaleźć do dziś. Cerkwiska łatwo rozpoznać po grupach starych drzew otaczających "puste" miejsce; w ich obrębie odnaleźć można zwykle pozostałości fundamentów, przycerkiewnego cmentarza lub otaczającego go kamiennego murku. Do dziś na terenie Bieszczad zachowało się we względnie dobrym stanie ok. 50 obiektów, część z nich pozostaje w kulcie greckokatolickim lub prawosławnym, inne pełnią funkcję kościołów rzymskokatolickich.

Cerkwie bieszczadzkie nie były (i nie są) takie same. Można wyróżnić ich kilka podstawowych typów architektonicznych: łemkowski, bojkowski, ukraiński narodowy i inne, z których każdy posiada dodatkowo własne warianty typologiczne. Poza świątyniami drewnianymi spotyka się też dość liczne i równie zróżnicowane cerkwie murowane. Choć poszczególne regiony i subregiony wypracowały własne typy budowli sakralnej, większość cerkwi, niezależnie od lokalizacji, tworzywa i czasu powstania, składa się z tych samych elementów: prezbiterium, przeznaczonej dla mężczyzn nawy, przedsionka, zwanego również babińcem, bowiem w nim gromadziły się kobiety. Nawę od prezbiterium w cerkwi oddziela ikonostas - ściana z zawieszonymi na niej ikonami. Znajduje się w nim dwoje lub troje drzwi. Przez centralne Carskie Wrota przechodzi wyłącznie kapłan. Boczne drzwi: północne i południowe noszą nazwę Wrót Diakońskich. Pełny ikonostas posiada pięć rzędów ikon. Każdy rząd ma ustalony układ ikon.²

Bojkowie i Łemkowie

Miejscowa, bieszczadzka ludność była rolnicza, zaś ludność wołoska - pasterska i właśnie z powiązania tych fal wykształciły się na terenie Bieszczadów dwie nowe grupy etnograficzne: Bojkowie i Łemkowie, przy czym zróżnicowanie to powstało w wyniku nawarstwień wpływów dawnej ludności rolniczej i późniejszej pasterskiej. Na Bojkowszczyźnie na rolnicze osadnictwo ruskie napływające z basenu Dniestru miały silny wpływ pasterskie migracje wołoskie, na łemkowszczyźnie zaś elementy ruskie i wołoskie zmieszały się z istniejącym tam rolniczym osadnictwem polskim. Ludność łemkowska i bojkowska były wyznania greckokatolickiego. W połowie XIX w. zaznaczył się pewien ruch przechodzenia jej na prawosławie, dość silny w powiecie jasielskim i krośnieńskim, słaby w ziemi sanockiej. Ruch ten przybrał na sile w okresie międzywojennym. Granice terytorialne obu grup etnograficznych nigdy nie były ściśle określone i wyraźne, toteż naukowcy ustalali je różnie, biorąc za punkt wyjścia rozmaite kryteria. Na ogół przyjął się pogląd ustalający granicę między łemkowszczyzną, a Bojkowszczyzną mniej więcej od wsi Solinka (która była łemkowska) na północ przez pasmo Wołosania i Chryszczatej, aż do wsi Turzańsk i Rzepedzi, również jeszcze łemkowskich, skąd skręcała na zachód.³

Żydzi

---

2 <http://poznajpolske.onet.pl/podkarpackie/bieszczady-cerkwie-slady-dawnych-kultur-i-religii/86fmt>

3 http://www.twojebieszczady.net/ludnosc_losy.php

Żydzi zamieszkiwali Bieszczady od wieków. Społeczności żydowskie istniały niemal w każdej wsi i miasteczku, stanowiąc znaczny procent ogółu mieszkańców. Zajmowali się głównie handlem (w tym obnośnym), prowadzeniem karczm, zajazdów a także szeroko rozumianym przemysłem i rzemiosłem. Największymi skupiskami ludności żydowskiej było Lesko, Ustrzyki Dolne, Baligród, Cisna, Lutowiska i Wola Michowa. Po II wojnie światowej społeczność ta przestała istnieć. Zachowała się tylko jedna synagoga - w Lesku - która pełni obecnie funkcję galerii oraz kilka cmentarzy. Kirkuty do niedawna były w bardzo złym stanie. W pierwszych latach XXI w. niektóre z nich doczekały się remontów oraz konserwacji.⁴ W Lutowiskach zachował się kirkut oraz ruiny Synagogi. Bieszczadzki kirkut w Lutowiskach jest drugim co do wielkości po Lesku cmentarzem żydowskim położonym w tym górskim regionie. To niewątpliwe świadectwo dawnej świetności gminy żydowskiej w Lutowiskach.

3.2. Infrastruktura techniczna

Gmina Lutowiska nie jest zgazyfikowana. Jeśli chodzi o sieć wodociągową i kanalizacyjną, to spośród miejscowości zamieszkałych podłączone nie były: Brzegi Górne, Caryńskie, Chmiel, Dwernik, Hulskie, Krywe, Nasiczne, Skorodne i Żurawin. W Lutowiskach, Muczne, Stuposiany i Zatwarnicy liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej była wyższa niż podłączonych do sieci kanalizacyjnej. Najwięcej gospodarstw podłączonych do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej w przeliczeniu na 100 mieszkańców było w Muczne (42,86 podłączonych do sieci wodociągowej i 40,00 podłączonych do sieci kanalizacyjnej), Wołosatym (38,64 podłączonych zarówno do sieci wodociągowej jak i kanalizacyjnej) i Bereżkach (36,11 podłączonych zarówno do sieci wodociągowej jak i kanalizacyjnej).

Stan techniczny części istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej wybudowanej przed 30-40 laty jest zły, wymagają one natychmiastowej modernizacji.

Tabela 13. Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej lub gazowej na 100 mieszkańców w 2016 r.

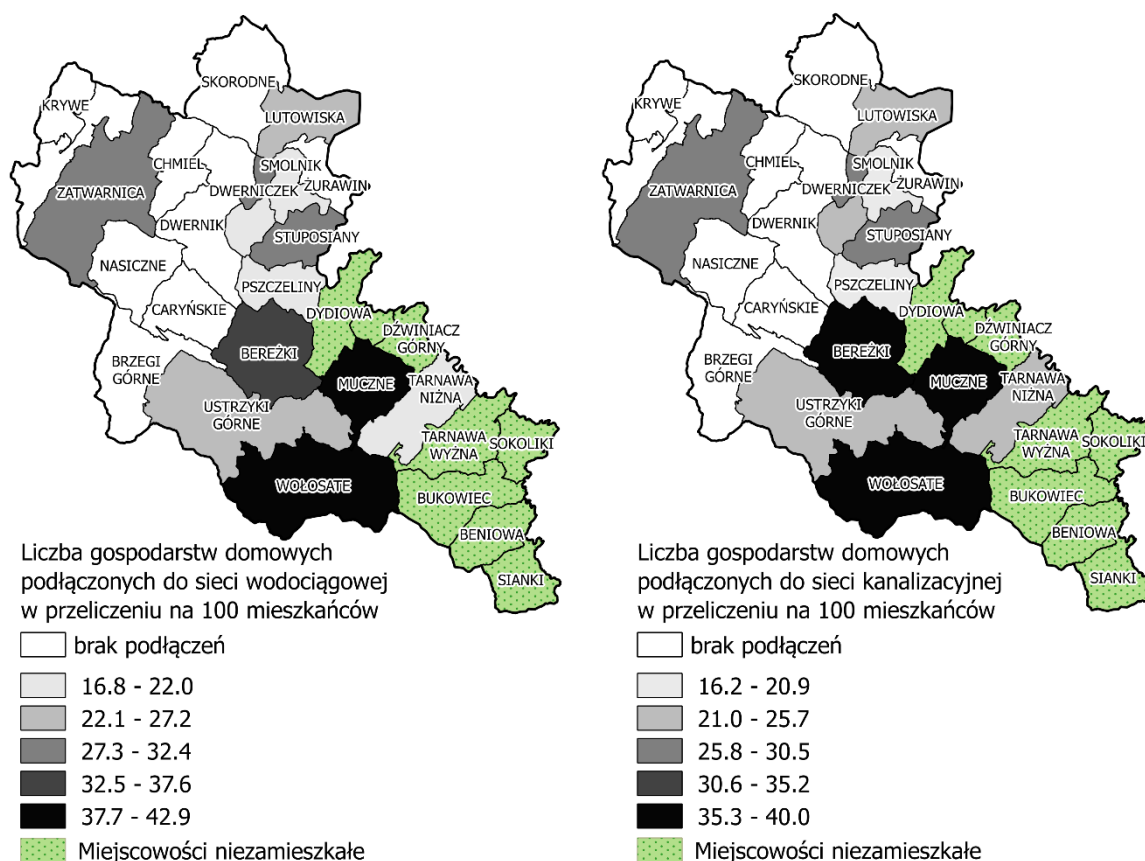
Miejscowość	Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej na 100 mieszkańców	Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci kanalizacyjnej na 100 mieszkańców
Bereżki	36,11	36,11
Brzegi Górne	-	-
Caryńskie	-	-
Chmiel	-	-
Dwerniczek	27,87	27,87
Dwernik	-	-
Hulskie	-	-
Krywe	-	-
Lutowiska	24,18	23,78
Muczne	42,86	40,00
Nasiczne	-	-
Procisne	21,43	21,43
Pszczeliny	19,86	19,86
Skorodne	-	-
Smolnik	16,77	16,17
Stuposiany	30,85	28,72
Tarnawa Niżna	21,62	21,62
Ustrzyki Górne	22,09	22,09
Wołosate	38,64	38,64
Zatwarnica	28,85	26,44
Żurawin	-	-
Gmina Lutowiska	19,93	19,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

⁴ http://www.twojebieszczady.net/cmentarze_zydowskie.php

Rysunek 13. Liczba gospodarstw podłączonych do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej na 100 mieszkańców w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

3.3. Stan techniczny obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym

W zasobie komunalnych budynków użyteczności publicznej znajdują się:

- ✓ Urząd Gminy,
- ✓ Gminny Ośrodek Kultury w Lutowiskach,
- ✓ Gminna Biblioteka Publiczna w Lutowiskach,
- ✓ Kino "Otryt",
- ✓ Świetlica Środowiskowa Gminnego Ośrodka Kultury,
- ✓ Zespół Szkół w Lutowiskach,
- ✓ Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Bieszczady” w Lutowiskach,
- ✓ Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Lutowiskach,
- ✓ OSP Ochotnicza Straż Pożarna w Lutowiskach,
- ✓ Remiza - Świetlica w Chmielu.

Ich stan techniczny w przeważającej części jest dobry, jednak niektóre budynki charakteryzują się wysoką energochłonnością, konieczna jest ich termomodernizacja, tak się dzieje np. w przypadku budynku Urzędu Gminy.

Stan obiektów, w których zlokalizowane jest Pogotowie Ratunkowe i Posterunek Policji jest bardzo zły w sensie technicznym, istniejące warunki nie pozwalają wręcz na funkcjonowanie tych placówek. Jest to szczególnie ważny problem nie tylko z punktu widzenia mieszkańców, ale również z punktu widzenia rozwoju turystyki, jakże ważnej branży gospodarczej gminy.

Problemem są niezagospodarowane, niszczące obiekty, które są pozostałością funkcjonowania państwowych gospodarstw rolnych oraz osiedla popegeerowskie.

Na terenie gminy znajdują się niezagospodarowane obiekty inwentarskie oraz inne takie jak np. niezagospodarowany budynek b. strażnicy WOP w Lutowiskach, niezagospodarowane obiekty po kotłowni osiedlowej (własność gminy) oraz po rozlewni wód gazowanych (własność prywatna) w Lutowiskach.

Problemem osiedli popegeerowskich jest niezadowalający stan techniczny budynków wielorodzinnych, a zwłaszcza ich wysoka energochłonność. Taka sytuacja dotyczy części budynków wielorodzinnych w Lutowiskach czy Smólniku.

I.4. SFERA GOSPODARCZA

4.1. Podmioty REGON

W 2016 r. na 100 mieszkańców przypadało 0,4 podmiotu gospodarki narodowej. Zlokalizowane one były w 3 miejscowościach (Lutowiska, Stuposiany oraz Ustrzyki Górne). Znacznie wyższą wartość przyjął wskaźnik dotyczący podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców. Jego wartość dla gminy wynosiła 7,58. Najwyższą wartość wskaźnika została odnotowana w miejscowości Brzegi Górne (62,5). W trzech miejscowościach nie odnotowano, żadnego podatnika prowadzącego działalność gospodarczą, tymi miejscowościami były: Caryńskie, Hulskie oraz Krywe.

Tabela 14. Liczba podmiotów gospodarki narodowej i podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w 2016 r.

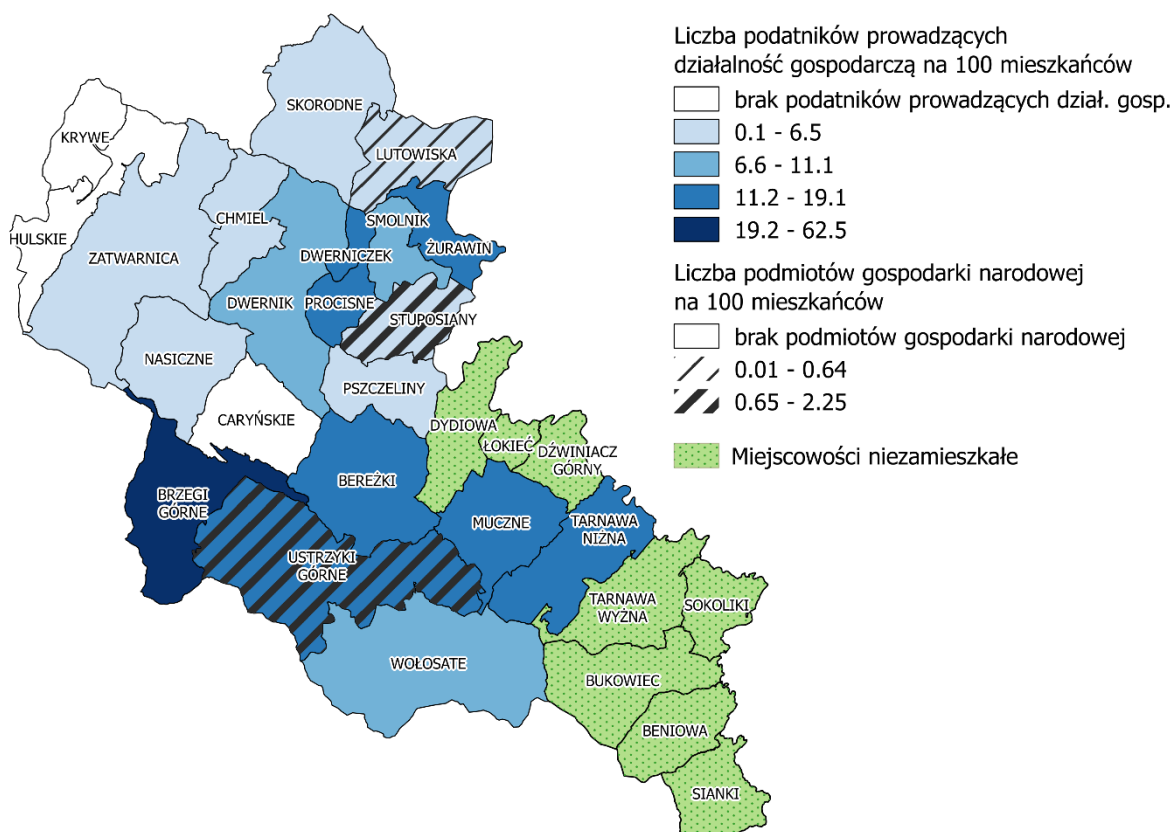
Miejscowość	Podmioty gospodarki narodowej na 100 mieszkańców	Podatnicy prowadzący działalność gospodarczą na 100 mieszkańców
Bereżki	0,00	16,22
Brzegi Górne	0,00	62,50
Caryńskie	0,00	0,00
Chmiel	0,00	6,29
Dwerniczek	0,00	11,11
Dwernik	0,00	8,59
Hulskie	0,00	0,00
Krywe	0,00	0,00
Lutowiska	0,64	5,87
Muczne	0,00	13,51
Nasiczne	0,00	6,45
Procisne	0,00	13,95
Pszczeliny	0,00	4,17
Skorodne	0,00	4,26
Smólnik	0,00	7,26
Stuposiany	2,04	4,08
Tarnawa Niżna	0,00	15,38
Ustrzyki Górne	2,25	19,10
Wołosate	0,00	8,51
Zatwarnica	0,00	5,66
Żurawin	0,00	18,18
Gmina Lutowiska	0,40	7,58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska i WUS w Rzeszowie

Rysunek 14. Liczba podmiotów gospodarki narodowej i podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska i WUS w Rzeszowie

4.2. Turystyka

Gmina Lutowiska położona jest w południowo – wschodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie bieszczadzkim. Jest gminą graniczną, sąsiadującą jednocześnie z Ukrainą i Słowacją. Swym zasięgiem obejmuje najwyższe partie polskich Bieszczadów oraz malowniczą dolinę Sanu, który ma tutaj swoje źródła. Połowa obszaru gminy objęta jest ścisłą ochroną przyrody w ramach Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Niezwykłe walory krajobrazowe i przyrodnicze tych terenów powodują, że Lutowiska są gminą typowo turystyczną. Według danych statystycznych liczba turystów korzystających z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w roku 2016 to około 30 tys. osób.

W związku z powyższym turystyka jest ogromną szansą dla mieszkańców – rozwój turystyki stwarza przestrzeń do działalności gospodarczej, ale wymaga podjęcia działań związanych z rozwojem infrastruktury, udostępnianiem atrakcji turystycznych czy wreszcie zapewnieniem bezpieczeństwa dla turystów i mieszkańców.

Gmina Lutowiska to przede wszystkim atrakcyjny obszar dla osób uwielbiających piesze górskie wędrówki. Oznakowane szlaki turystyczne i ścieżki dydaktyczne prowadzą najważniejszymi pasmami i szczytami, takimi jak Połonina Wetlińska, Połonina Caryńska, Bukowe Berdo, Szeroki Wierch czy Tarnica, a ich łączna długość wynosi 107 km. Ponadto znajduje się tu 106 km specjalnie wytyczonych szlaków rowerowych. To także doskonałe miejsce dla miłośników koni i podziwiania bieszczadzskich krajobrazów z wysokości siodła. Zlokalizowano tu kilka ośrodków jeździeckich (w tym także z końmi huculskimi) i wytyczono 146 km szlaków konnych.

Ponadto do głównych atrakcji turystyczne gminy należą:

- zabytkowe obiekty sakralne,
- Ekomuzeum "Trzy Kultury",
- Ekomuzeum "W Krainie Bojków",
- Izba historyczno-regionalna w Zatwarnicy,

- Kino studyjne "Końkret",
- zabytkowe cmentarze,
- pomniki przyrody - znajdują się tu 33 pomniki przyrody,
- galerie rękodzieła,
- punkty widokowe:
  - Punkt widokowy w Lutowiskach - widok na Bieszczady Wysokie;
  - Punkt widokowy na Wilczej Górze w Stuposianach;
  - Punkt widokowy w Tarnawie;
  - Punkt widokowy na Przełęczy Wyżnej - wyjście do Chatki Puchatka;
  - Chmielowe Kaskady - punkt widokowy.
- Ośrodek Bieszczadzkiego Parku Narodowego,
- Zagroda Żubra w Mucznej,
- Ośrodek Kultury Turystyki Górskiej PTTK w Bieszczadach "Zielony Domek",
- produkty lokalne – zarejestrowano tu 28 takich produktów.

Cechą charakterystyczną gminy jest ogromne zalesienie, sięgające ponad 90% jej powierzchni. Przepiękna karpacka puszcza zamieszkała jest przez wiele gatunków zwierząt, wśród których znajdziemy jelenia karpackiego, rysia, żbika, dziką, żubra, wilka czy niedźwiedzia brunatnego. Ponad lasami górują połoniny – wyjątkowe zbiorowiska muraw alpejskich i subalpejskich, spotykane w Polsce tylko w Bieszczadach. Niezliczone bogactwo flory i fauny sprawia, że dobrze będą się tu czuli zarówno zapaleni tropiciele sekretów natury, jak i wrażliwi na piękno przyrody amatorzy.

W gminie Lutowiska jest około 2000 miejsc noclegowych, baza gastronomiczna, podmioty świadczące usługi okołoturystyczne i rozwinięta infrastruktura (parkingi, punkty widokowe). Organizowane są również cykliczne i tematyczne imprezy (np. Powojenne Targi Końskie, Dzień Żubra, Wyścigi Psich Zaprzęgów), które są doskonałą okazją do bezpośredniego poznania lokalnego folkloru, tradycji i mieszkańców tego urokliwego miejsca.

Atrakcyjność turystyczna to ogromny, ale wciąż nie w pełni wykorzystany potencjał rozwojowy gminy. Przejawia się to szczególnie w dużej sezonowości oferty turystycznej, ograniczonej często do miesięcy wiosenno-letnich.

I.5. SFERA ŚRODOWISKOWA

4.1. Azbest

Na terenie gminy w 2016 r. w 12 z 21 miejscowości występowały pokrycia wyrobami azbestowymi. W przeliczeniu na powierzchnię miejscowości największą masę miały wyroby azbestowe w Lutowiskach (41,96 kg), Pszczelinach (34,06 kg) i Chmielu (32,11 kg), natomiast przeliczając masę na 100 ludności, najwięcej wyrobów azbestowych było w Zatwarnicy (55 762,02 kg).

Tabela 15. Masa wyrobów azbestowych w 2016 r.

	Masa wyrobów azbestowych na 100 mieszkańców [kg]	Masa wyrobów azbestowych na 1 ha powierzchni [kg]
Bereżki	-	-
Brzegi Górne	-	-
Caryńskie	-	-
Chmiel	25 724,18	32,12
Dwerniczek	10 114,75	20,95
Dwernik	-	-
Hulskie	-	-
Krywe	-	-
Lutowiska	8 145,99	41,96
Muczne	32 088,57	6,79
Nasiczne	21 508,93	6,73
Procisne	7 595,24	5,28
Pszczeliny	28 147,52	34,06
Skorodne	28 722,22	5,10
Smolnik	11 382,63	24,88

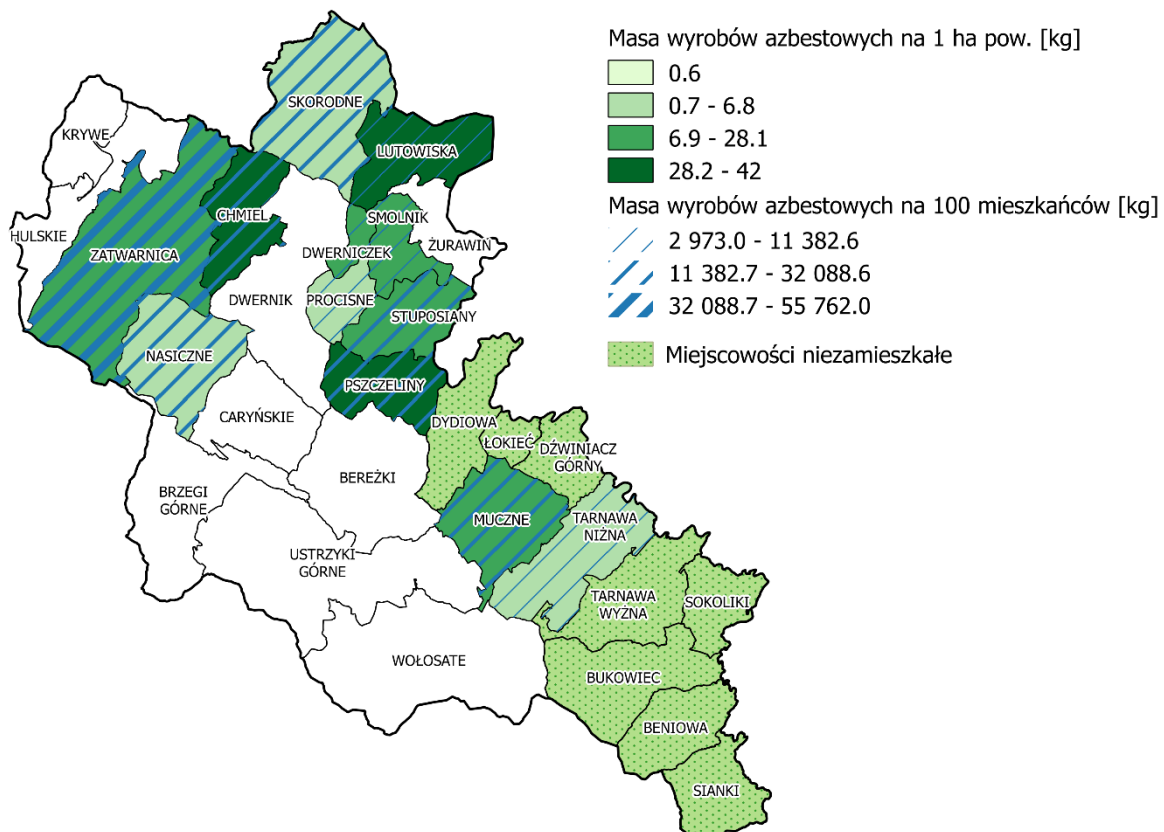

Stuposiany	23 521,28	19,30
Tarnawa Niżna	2 972,97	0,58
Ustrzyki Górne	-	-
Wołosate	-	-
Zatwarnica	55 762,02	28,14
Żurawin	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

Rysunek 15. Masa wyrobów azbestowych w 2016 r.

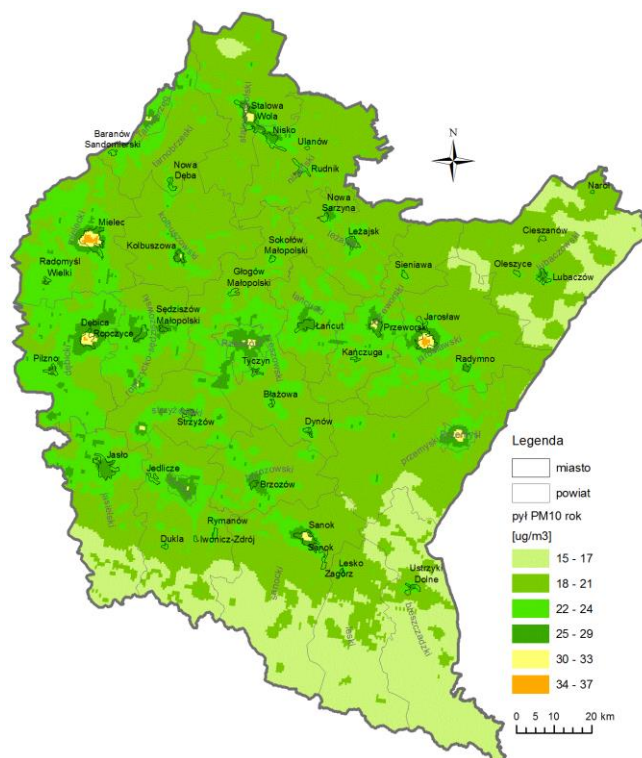
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska

4.2. Stan i jakość powietrza

Na terenie gminy Lutowiska w 2016 r. średnioroczny poziom stężenia pyłem PM 10 był najniższy w całym województwie.

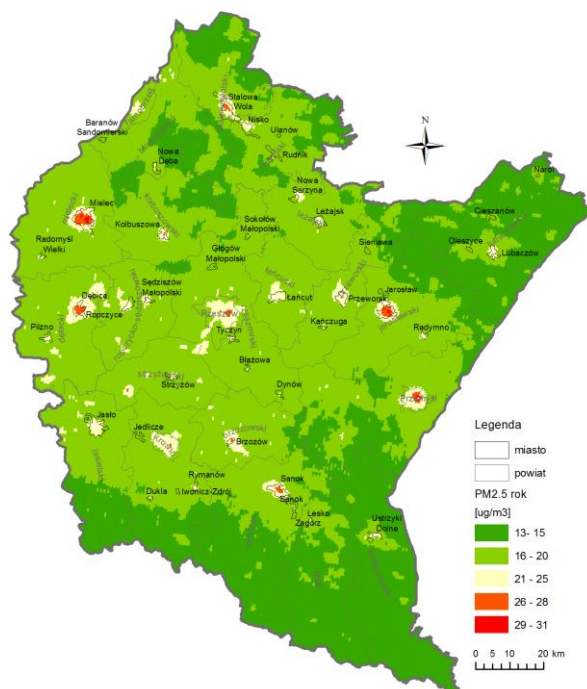
Rysunek 16. Średnioroczny rozkład pyłów PM 10 w województwie podkarpackim w 2016 r. - wyniki modelowania

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2016

Na terenie gminy Lutowiska w 2016 r. średnioroczny poziom stężenia pyłem PM 2,5 był najniższy w całym województwie.

Rysunek 17. Średnioroczny rozkład pyłów PM 2,5 w województwie podkarpackim w 2016 r. - wyniki modelowania

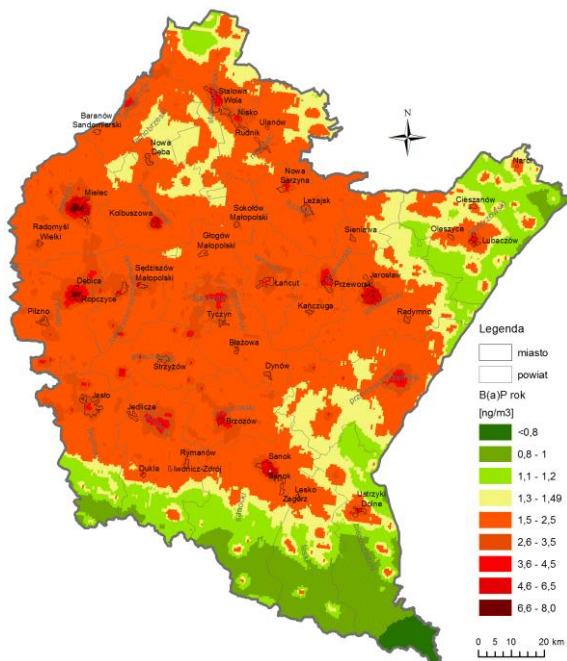
Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2016

Na terenie gminy Lutowiska w 2016 r. średnioroczny poziom stężenia pyłem Benzo(a)pirenem był najniższy w całym województwie.

Rysunek 18. Średnioroczny rozkład pyłów Benzo(a)piren w województwie podkarpackim w 2016 r. - wyniki modelowania

5.

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2016

I.6. WYNIKI BADANIA ANKIETOWEGO

5.1. Metodyka badania

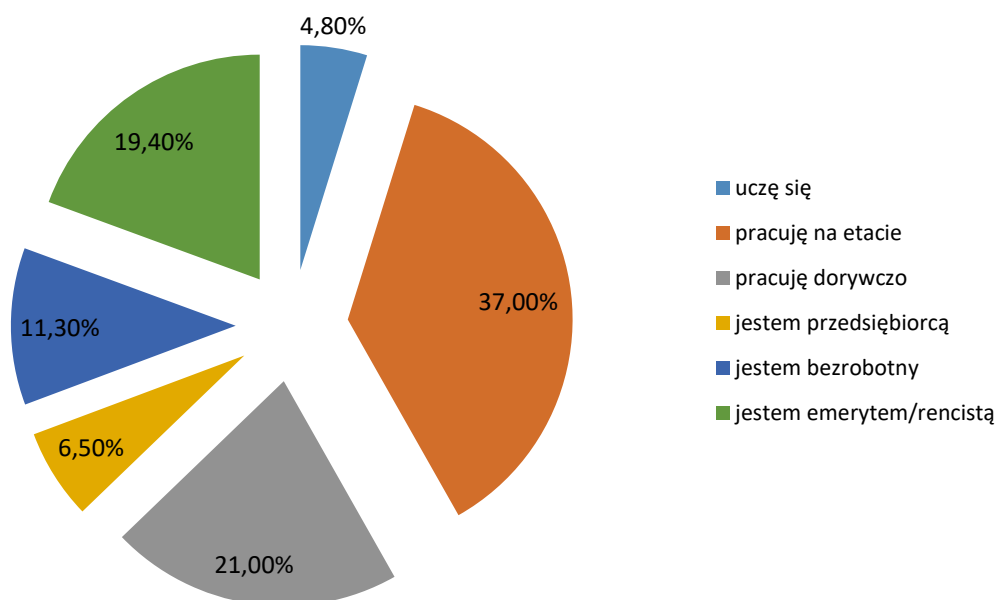
W dniach od 15 marca do 11 kwietnia 2017 roku przeprowadzone zostało badanie ankietowe w ramach projektu „Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Lutowiska na lata 2017-2023”. Badanie było realizowane za pomocą papierowych kwestionariuszy do samodzielnego wypełniania oraz aplikacji na stronie internetowej Gminy.

Celem badania było poznanie opinii mieszkańców Gminy Lutowiska na temat aktualnych potrzeb w zakresie rewitalizacji problemowych obszarów gminy oraz oczekiwanych działań mających na celu ich ożywienie społeczno-gospodarcze.

5.2. Próba

W badaniu wzięły udział łącznie 63 osoby, wśród których przeważały kobiety (58%). Jeśli chodzi o wiek, najliczniejszą grupę stanowiły osoby w przedziale wiekowym 45-64 lat (46,80%). Na kolejnych miejscach znalazły się osoby w przedziale wiekowym 25-44 lat (37,10%), osoby w wieku 65 i więcej stanowiły (8%). Najmniej liczną grupę stanowiły osoby poniżej 20 roku (1,60%).

Wykres 1. Status zawodowy respondentów

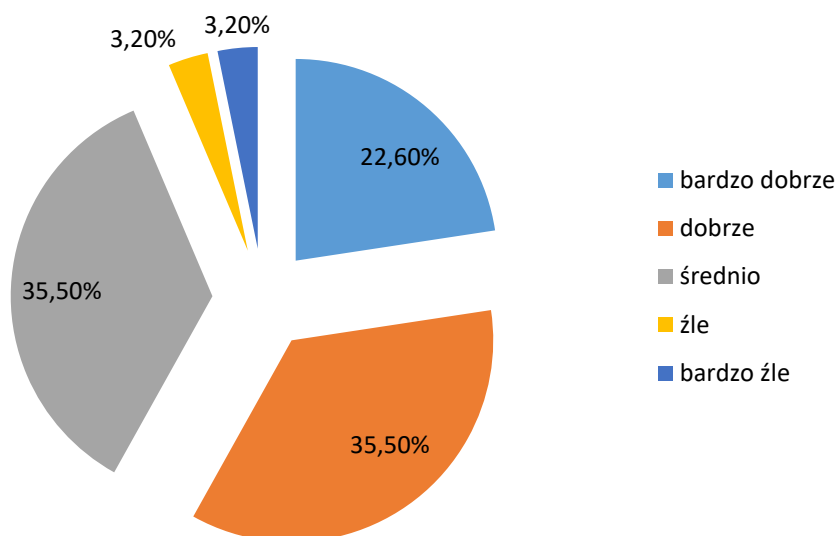
Źródło: Badanie ankietowe

5.3. Wyniki badania

Pierwsze pytanie w ankiecie dotyczyło ogólnej opinii mieszkańców na temat życia w gminie. Z odpowiedzi wyłania się w miarę optymistyczny obraz – dobrze odpowiedziało 35,50%, bardzo dobrze 22,60%, źle oraz bardzo źle po 3,20%.

Wykres 2. Ogólna ocena życia w gminie

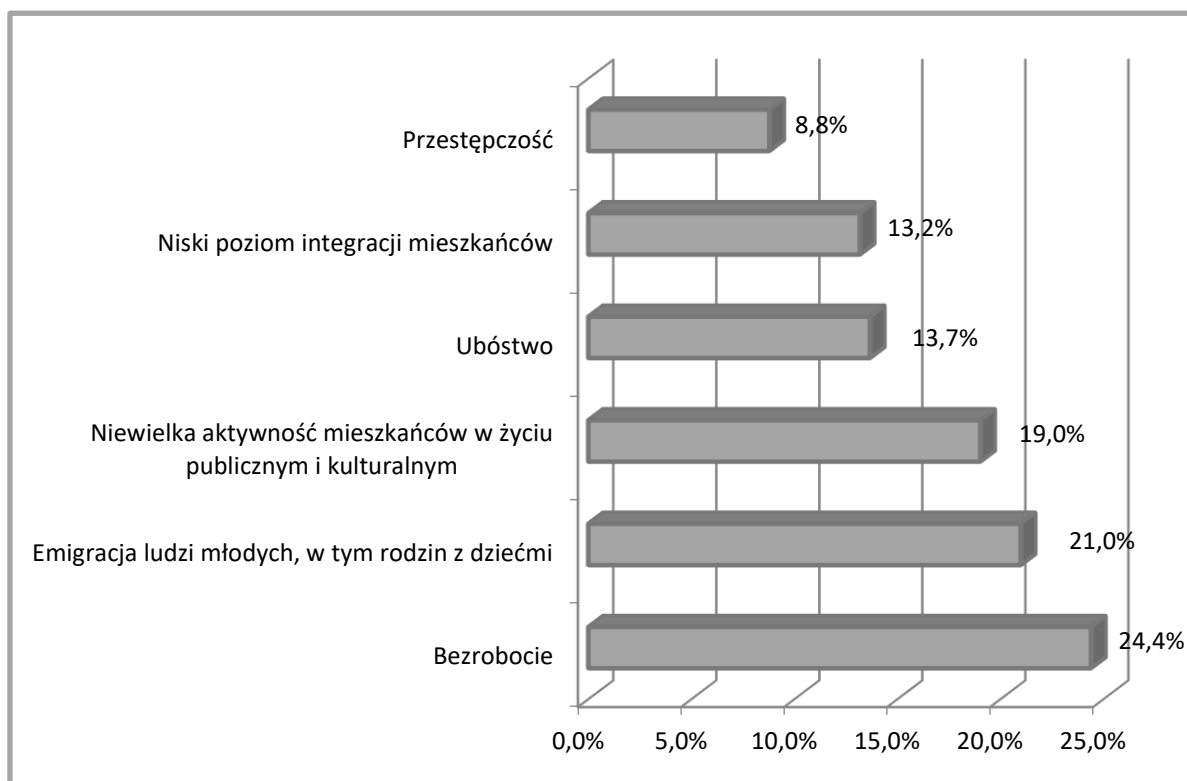

Źródło: Badanie ankietowe

Następnie kwestia ta została pogłębiona o wskazanie najważniejszych problemów społecznych, gospodarczych oraz problemów związanych ze środowiskiem naturalnym, zagospodarowaniem przestrzennym i stanem infrastruktury technicznej w Gminie Lutowiska.

W zakresie problemów społecznych Gminy Lutowiska, za najważniejsze problemy uznano bezrobocie (24,40%), emigrację ludzi młodych, w tym rodzin z dziećmi (21,00%), oraz niewielką aktywność mieszkańców w życiu publicznym i kulturalnym (19,00%).

Wykres 3. Wskazanie najpoważniejszych problemów społecznych Gminy Lutowiska

Źródło: Badanie ankietowe

Ankietowani najczęściej wskazywali miejscowość Lutowiska jako miejscowość o największym natężeniu problemów społecznych.

W zakresie problemów środowiskowych Gminy Lutowiska, za najważniejsze problemy uznano nieekologiczne zachowania wśród mieszkańców (30,32%), zanieczyszczenie gleb w tym dzikie wysypiska śmieci (19,35%) oraz zły stan zbiorników i cieków wodnych, zanieczyszczenie wody (18,71%).

PROBLEMY	liczba	%
Nieekologiczne zachowania wśród mieszkańców (niesprzątanie po zwierzętach, wywożenie śmieci do lasu, spalanie śmieci, inne)	47	30,32%
Zły stan zbiorników i cieków wodnych, zanieczyszczenie wody (np. staw, zalew, rzeki, inne)	29	18,71%
Zanieczyszczenie gleb w tym dzikie wysypiska śmieci	30	19,35%
Zanieczyszczenie powietrza	23	14,84%
Brak lub zły stan terenów zielonych (np. parków, skwerków, ogródków miejskich inne)	26	16,77%

Źródło: Badanie ankietowe

Na pytanie gdzie występują problemy środowiskowe ankietowani najczęściej odpowiadali, że problemy dotyczą całej gminy i trudno wskazać konkretną lokalizację.

W zakresie problemów gospodarczych Gminy Lutowiska, za najważniejsze problemy uznano małą przedsiębiorczość mieszkańców (22,35%), brak stałych miejsc pracy dostosowanych do profilu zawodowego mieszkańców (22,35%) oraz zbyt mała liczba lokali usługowych (20,11%).

Problemy	liczba	%
Mała przedsiębiorczość mieszkańców	40	22,35%
Słaba kondycja ekonomiczna istniejących przedsiębiorstw	32	17,88%
Brak wykwalifikowanych pracowników	31	17,32%
Brak stałych miejsc pracy dostosowanych do profilu zawodowego mieszkańców	40	22,35%
Zbyt mała liczba lokali usługowych	36	20,11%

Źródło: Badanie ankietowe

Na pytanie gdzie występują problemy gospodarcze ankietowani najczęściej wskazywali miejscowość Lutowiska.

W zakresie problemów przestrzenno-funkcjonalnych Gminy Lutowiska, za najważniejsze problemy uznano braki lub złą jakość infrastruktury technicznej (26,97%), zły stan, brak lub mała dostępność do infrastruktury społecznej

(17,98%) oraz zły stan, brak lub mała dostępność do obiektów kulturalnych, miejsc spotkań dla mieszkańców (15,17%).

PROBLEMY	LICZBA	%
Braki lub zła jakość infrastruktury technicznej	48	26,97%
Zły stan, brak lub mała dostępność do infrastruktury społecznej	32	17,98%
Zły stan, brak lub mała dostępność do obiektów kulturalnych, miejsc spotkań dla mieszkańców	27	15,17%
Brak lub niewystarczający stopień zagospodarowania miejsc publicznie dostępnych	26	14,61%
Niedostosowanie miejsc publicznie dostępnych do potrzeb osób niepełnosprawnych	26	14,61%
Niedostosowanie miejsc publicznych dla rodziców z dzieckiem w wózku	19	10,67%

Źródło: Badanie ankietowe

W zakresie problemów technicznych budynków Gminy Lutowiska, za najważniejsze problemy uznano braki w wyposażeniu budynków w rozwiązania energooszczędne i proekologiczne (45,92%) oraz zły stan komunalnych budynków mieszkalnych (30,61%).

Problemy	liczba	%
Zły stan budynków publicznych	23	23,47%
Zły stan komunalnych budynków mieszkalnych	30	30,61%
Braki w wyposażeniu budynków w rozwiązania energooszczędne i proekologiczne	45	45,92%

Źródło: Badanie ankietowe

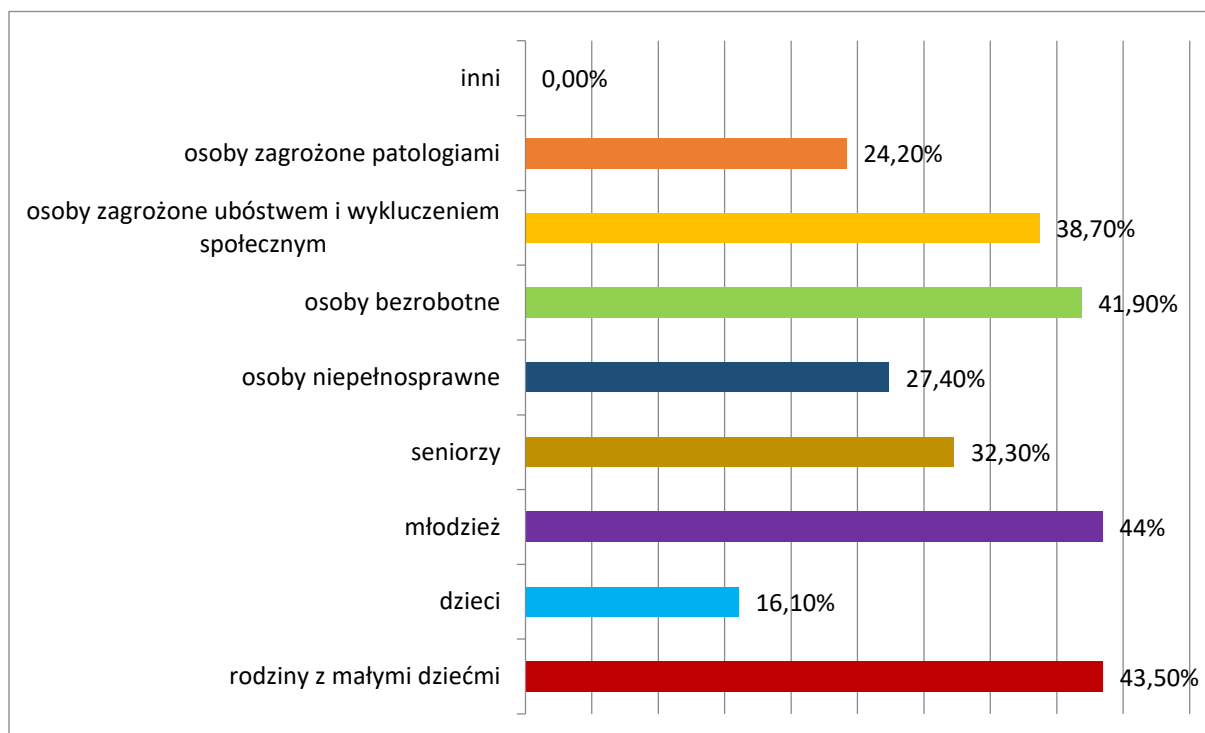
Ankietowani najczęściej jako lokalizację problemów technicznych w gminie wskazywali miejscowość Lutowiska.

Następnie poproszono ankietowanych o wskazanie tych grup społecznych, które ich zdaniem powinny być głównymi odbiorcami działań rewitalizacyjnych w Gminie Lutowiska. Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną grupę. W odpowiedziach wskazano przede wszystkim młodzież (44%) oraz na rodziny z dziećmi (43,50%). Na trzecim miejscu, znalazły się osoby bezrobotne (41,90%).

Wykres 4. Wskazanie grup społecznych, które powinny być głównymi odbiorcami działań rewitalizacyjnych w Gminie Lutowska

Źródło: Badanie ankietowe

I.7. WYNIKI WARSZATU DIAGNOSTYCZNEGO

W dniu 12.04.2017 r. odbył się warsztat diagnostyczny, którego celem była identyfikacja obszarów problemowych wraz ze wskazaniem głównych problemów, jakie na nich występują.

W trakcie warsztatu uczestnikom warsztatów została przedstawiona tematyka rewitalizacji oraz zostały przedstawione podstawowe definicje. Następnym etapem warsztatu była prezentacja wstępnych wyników analizy diagnostycznej. Po prezentacji uczestnicy w grupach identyfikowali obszary problemowe.

Zdaniem uczestników warsztatu najpilniejszej interwencji rewitalizacyjnej wymaga miejscowość Lutowska. W trakcie warsztatu w następnej części uczestnicy zidentyfikowali problemy na wyznaczonym terenie:

- ✓ w sferze społecznej:
  - wysokie bezrobocie;
  - emigracja ludzi młodych;
  - niewielka aktywność społeczna i kulturalna;
  - brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych;
  - zbyt mało mieszkań komunalnych;
  - ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu;
  - ograniczona dostępność transportu publicznego;
  - słabo rozwinięta infrastruktura sportowa – brak zaplecza socjalnego przy obiektach sportowych;
  - brak infrastruktury kultury w niektórych miejscowościach (np. Smolnik, Dwernik, Nasiczne, Pszczeliny);
  - brak bankomatów w większości miejscowości.
- ✓ w sferze przestrzenno-funkcjonalnej:
  - brak sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej (Skorodne, Chmiel, Dwernik, Nasiczne),

- zły stan techniczny istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej;
  - degradacja i słaba dostępność obiektów zabytkowych (ruiny synagogi, kirkut w Lutowiskach);
  - zbyt mało atrakcji dla turystów w Lutowiskach;
  - niezagospodarowane komunalne przestrzenie publiczne w Lutowiskach;
  - brak ścieżki/chodnika doprowadzającego do punktu widokowego w Lutowiskach;
  - wysoka energochłonność części budynków wielorodzinnych w Lutowiskach oraz Smolniku, Stuposianach, Zatwarnicy i Pszczelinach;
  - słabe zagospodarowanie wokół budynków wielorodzinnych (w tym zbyt mało miejsc parkingowych, placów zabaw);
  - brak toalet publicznych w miejscach szczególnie uczęszczanych przez turystów;
  - zły stan dróg gminnych, powiatowych i wewnętrznych oraz wojewódzkich;
  - zbyt mało parkingów na terenie gminy;
  - brak terenów komunalnych w niektórych miejscowościach.
- ✓ w sferze technicznej:
- niezagospodarowany budynek po strażnicy WOP w Lutowiskach – zły stan techniczny;
  - złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji;
  - niezagospodarowane obiekty po kotłowni osiedlowej (komunalna) i po rozlewni wód gazowanych (własność prywatna) w Lutowiskach i ich otoczenie;
  - potrzeba rozbudowy i unowocześnienia strzelnicy sportowej.
- ✓ w sferze gospodarczej:
- brak wsparcia infrastrukturalno-organizacyjnego dla przedsiębiorców rozpoczynających działalność (np. inkubatora przedsiębiorczości);
  - niska przedsiębiorczość mieszkańców;
  - niewykorzystane zasoby wód mineralnych;
  - zbyt mała dostępność usług bytowych;
  - niewystarczająca oferta gastronomiczna;
  - brak oferty domowych kuchni;
  - zbyt mała sieć i słabo zagospodarowane, utrzymane szlaki turystyczne;
  - brak zimowej oferty turystyczno-rekreacyjnej w większości miejscowości gminy.
- ✓ w sferze środowiskowej:
- niskie wykorzystanie energii odnawialnej;
  - nieekologiczne zachowania wśród mieszkańców i turystów;
  - zanieczyszczenie środowiska odpadami stałymi – nielegalne wysypiska śmieci;
  - niska emisja – zanieczyszczenie powietrza w Lutowiskach;
  - duża ilość budynków z pokryciem eternitowym.

I.8. DELIMITACJA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I REWITALIZACJI

Przeprowadzona analiza pozwoliła na delimitację obszaru zdegradowanego w gminie Lutowiska. Zgodnie z założeniami instrukcji dotyczącej przygotowania programów rewitalizacji w województwie podkarpackim oraz Wytycznymi Ministra rozwoju obszar zdegradowany cechuje się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk o charakterze społecznym oraz dodatkowo gospodarczym lub przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym lub środowiskowym. Na tej podstawie przyjęto, że łączna liczba wskaźników negatywnych musi wynosić co najmniej 12, z czego 8 musi być ze sfery społecznej. Zgodnie z przyjętymi założeniami jako obszar zdegradowany wskazano następujące miejscowości: Bereżki, Chmiel, Lutowiska, Nasiczne, Pszczeliny, Smolnik, Stuposiany. Łączna powierzchnia obszaru zdegradowanego wynosi: 20,88% powierzchni gminy, co stanowi 99,36 km², a liczba ludności stanowiła w 2016 r. wynosiła 1462, co stanowiło 65,5% populacji całej gminy.

Tabela 16. Podsumowanie wskaźników niekorzystnych względem średniej dla gminy

Miejscowość	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera techniczna	Sfera środowiskowa	Suma (wszystkie sfery)
Bereżki	10	1	1	0	0	12
Brzegi Górne	7	1	0	2	0	11
Caryńskie	5	2	1	2	0	10
Chmiel	10	2	1	2	2	17
Dwerniczek	5	1	1	0	1	8
Dwernik	6	1	1	2	0	10
Hulskie	3	2	1	2	0	8
Krywe	4	2	1	2	0	9
Lutowiska	16	1	0	0	1	18
Muczne	4	1	1	0	1	7
Nasiczne	12	2	1	2	1	18
Procisne	4	1	1	0	0	6
Pszczeliny	8	2	1	1	2	14
Skorodne	5	2	1	2	1	11
Smolnik	14	2	0	2	1	21
Stuposiany	11	1	1	0	2	15
Tarnawa Niżna	2	1	1	0	0	4
Ustrzyki Górne	9	0	0	0	0	9
Wołosate	9	1	1	0	0	11
Zatwarnica	6	2	1	0	2	11
Żurawin	5	1	1	2	0	9

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 19. Obszar zdegradowany

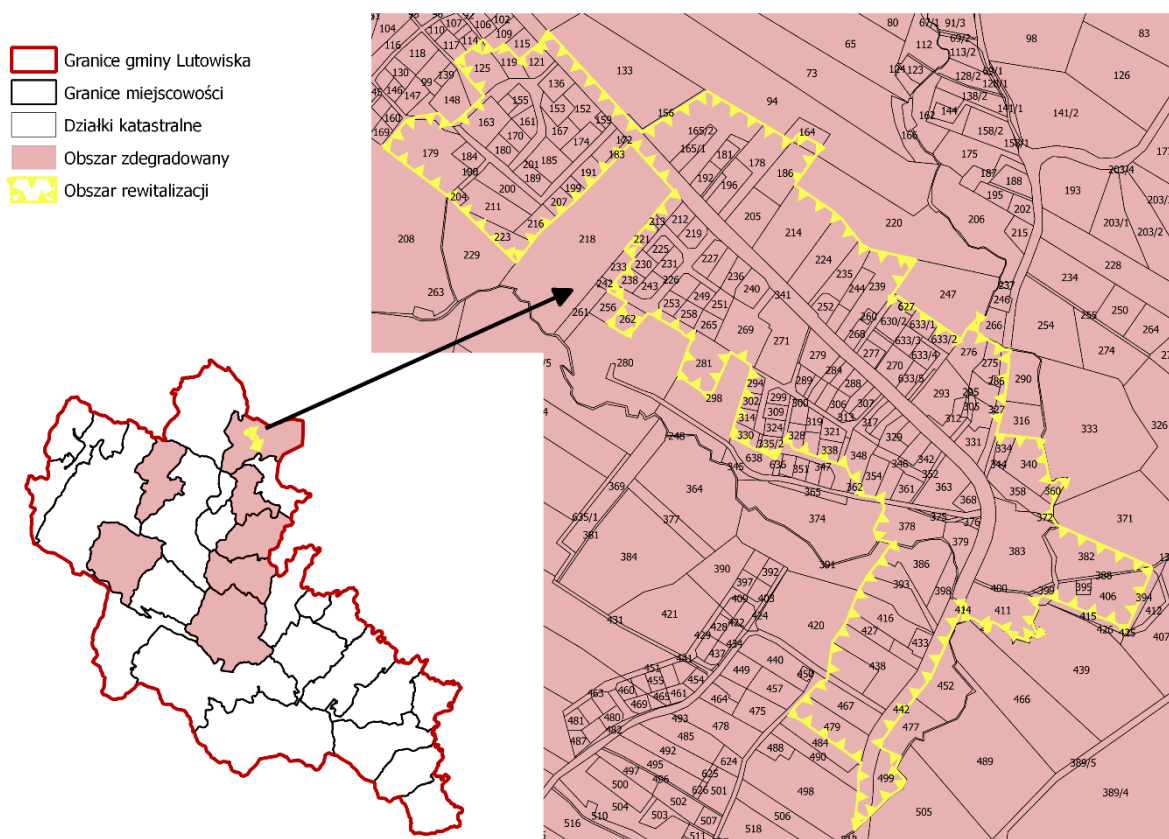

Źródło: Opracowanie własne Delimitacja obszaru zdegradowanego

Z uwagi na to, że obszar rewitalizacji zgodnie z Wytocznymi Ministra Rozwoju z dn. 2 sierpnia 2016 r. nie może obejmować więcej niż 30% ludności a jego powierzchnia nie może być większa niż 20% powierzchni całej gminy niezbędne było zawężenie jego granic. Wprowadzono więc dodatkowe kryterium oparte o priorytetowość sfery społecznej, zgodnie z powyższymi Wytocznymi oraz Instrukcją Przygotowywania Programów Rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Łącznie w celu delimitacji obszaru zdegradowanego przeanalizowano 32 wskaźniki ze sfery społecznej. Obszarem rewitalizacji określono teren w miejscowości o co najmniej połowie wskaźników wykazujących degradację. Kryterium to spełniała tylko miejscowość Lutowiska – cechująca się 16 wskaźnikami gorszymi od wartości dla gminy. Jako obszar rewitalizacji wyodrębniono przysiółek Głębokie w miejscowości Lutowiska. Łączna liczba ludności w obszarze rewitalizacji wynosi 25,33% ludności gminy (565 osób), a powierzchnia to 0,43% powierzchni obszaru gminy (2,05 km² przy pow. całej gminy 475,79 km²).

Rysunek 20. Obszar rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne

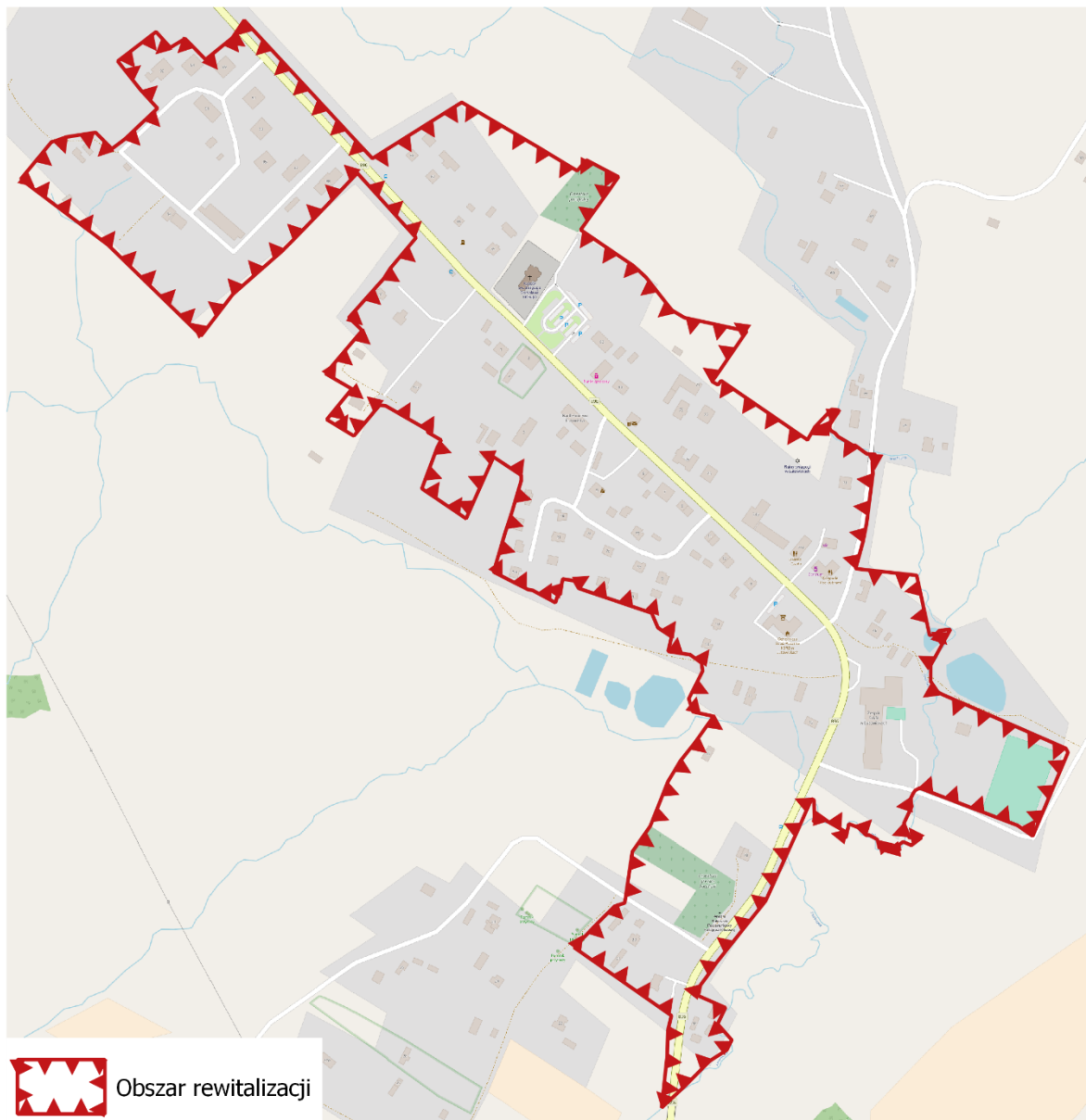
POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI

Obszar rewitalizacji, obejmujący przysiółek Głębokie w miejscowości Lutowiska, rozciąga się po obu stronach drogi wojewódzkiej nr 896 (tzw. Wielkiej Pętli Bieszczadzkiej) od przecięcia drogi z rzeką Smolniczek do osiedla zabudowy wielorodzinnej. Obszar ten pełni ważną funkcję obsługi mieszkańców – stanowi siedzibę gminy, jest lokalnym centrum administracyjno-handlowo-usługowym. Poza urzędem gminy znajduje się tu również poczta, bank, zespół szkół, ośrodek zdrowia, Gminny Ośrodek Kultury, Ośrodek Informacyjno-Edukacyjny Bieszczadzkiego Parku Narodowego, siedziba nadleśnictwa, OSP, kościół, dwa cmentarze (parafialny oraz grecko-katolicki) oraz punkty handlu i drobnych usług. Na terenie podobszaru znajdują się również ruiny synagogi. Z racji lokalizacji bliskiej Bieszczadom jest to obszar odwiedzany bardzo często przez turystów.

Na terenie obszaru rewitalizacji znajdują się 4 obiekty wpisane do rejestru zabytków – są to kościół pw. św. Stanisława Biskupa wraz z otoczeniem, drewniany budynek dawnej szkoły oraz cmentarz grecko-katolicki.

Cała gmina objęta jest formami ochrony przyrody. Obszar rewitalizacji obejmuje wyłącznie ochrona w postaci Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (większość powierzchni gminy obejmuje Bieszczadzki Park Narodowy). Do Bieszczadzkiego Parku Narodowego należy jedynie działka, na której znajduje się Ośrodek Informacyjno-Edukacyjny Bieszczadzkiego Parku Narodowego (dz. ew. 240).

Rysunek 21. Mapa poglądowa obszaru rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne. Podkład mapowy: Openstreetmap.org

Jak wynika z powyższego obszar rewitalizacji jest bardzo ważny z punktu widzenia rozwoju lokalnego, zatem lokalizacja działań rewitalizacyjnych właśnie na tym obszarze będzie najlepiej oddziaływała na procesy rozwojowe również na pozostałych obszarach zdegradowanych w gminie Lutowiska.

SFERA SPOŁECZNA

Odsetki ludności w wieku przedprodukcyjnym (19,47%) i produkcyjnym (71,68%) dla obszaru rewitalizacji były większe niż dla obszaru zdegradowanego (17,26% i 70,63%) i gminy (16,71% i 69,30%), a odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (8,85%) był mniejszy niż na obszarze zdegradowanym (12,11%) i w gminie (13,99%). W związku z tym wskaźnik obciążenia demograficznego, liczony jako

liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) dla obszaru rewitalizacji (12,35) był niższy niż dla obszaru zdegradowanego (17,14) i gminy (20,18).

Tabela 17. Odsetek ludności w poszczególnych grupach wiekowych i wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r.

Miejscowość	Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym	Odsetek ludności w wieku produkcyjnym	Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym	Wskaźnik obciążenia demograficznego
Obszar rewitalizacji	19,47%	71,68%	8,85%	12,35
Obszar zdegradowany	17,26%	70,63%	12,11%	17,14
GMINA	16,71%	69,30%	13,99%	20,18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska.

Poważnym problemem na terenie gminy jest odpływ ludzi młodych. Jak już wcześniej wykazano, w 2016 r. aż 64,57% zameldowanych na terenie gminy w niej faktycznie nie mieszka. Jednocześnie w analizowanych trzech latach tendencja ta rosła – dynamika wyniosła 102,35. Na obszarze rewitalizacji wskaźniki te były jeszcze wyższe. W 2016 r. 75% zameldowanych na jego terenie młodych ludzi faktycznie nie mieszkało na terenie gminy. Również dynamika zmian dla lat 2014-2016 była wyższa od dynamiki dla gminy – wyniosła 102,82. Obszar zdegradowany nie wykazywał znacznej degradacji pod tym względem – w 2016 r. stosunek ludzi młodych zameldowanych faktycznie zamieszkałych do ogółu ludzi młodych zameldowanych wyniósł 36,90%, a dynamika zmian 95,64.

Tabela 18. Stosunek ludzi młodych zameldowanych, ale faktycznie niezamieszkałych, do ogółu ludzi młodych zameldowanych

Miejscowość	Stosunek ludzi młodych zameldowanych, ale faktycznie niezamieszkałych, do ogółu ludzi młodych zameldowanych			
	2014	2015	2016	Dynamika zmian
Obszar rewitalizacji	72,94%	73,33%	75,00%	102,82
Obszar zdegradowany	38,59%	38,55%	36,90%	95,64
GMINA	63,09%	63,50%	64,57%	102,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska.

Ogólna liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 mieszkańców na obszarze rewitalizacji (8,14) była mniejsza niż na obszarze zdegradowanym (11,01) czy całej gminy (9,46), jednak duży problem stanowiła liczba osób bezrobotnych długotrwale. Na 100 mieszkańców obszaru rewitalizacji przypadają 6,90 takich osób, przy czym w przypadku obszaru zdegradowanego było ich 6,18, a w gminie 4,98.

Tabela 19. Liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r.

Miejscowość	Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców	Liczba osób bezrobotnych długotrwale na 100 mieszkańców
Obszar rewitalizacji	8,14	6,90
Obszar zdegradowany	11,01	6,18
GMINA	9,46	4,98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska.

Wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji bardzo dużo osób pobierało świadczenia pomocy społecznej. Były to 22,83 osób na 100 mieszkańców, czyli więcej niż w gminie (15,42) i na obszarze zdegradowanym (19,25). Na obszarze rewitalizacji, w przeliczeniu na 100 mieszkańców, osób pobierających świadczenia z tytułu ubóstwa (4,96), bezrobocia (4,96), niepełnosprawności (2,65) i długotrwałej lub ciężkiej choroby (4,60) było więcej niż w gminie oraz na obszarze zdegradowanym. Jedynie pod względem osób pobierających świadczenia z tytułu alkoholizmu i narkomanii wartość wskaźnika dla obszaru rewitalizacji (0,53) była niższa niż dla obszaru zdegradowanego (0,71) czy gminy (0,54). Jeśli zaś chodzi o bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, to na obszarze rewitalizacji (4,96) było ich mniej niż na obszarze zdegradowanym (5,04), ale więcej niż na obszarze gminy (4,03).

Tabela 20. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców w 2016 r.

Miejscowość	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców
-------------	---

	OGÓLEM	ubóstwo	bezrobocie	niepełnosprawność	Długo-trwała lub ciężka choroba	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	Alkoholizm, narkomania
Obszar rewitalizacji	22,83	4,96	4,96	2,65	4,60	4,96	0,53
Obszar zdegradowany	19,25	4,55	3,98	1,70	3,13	5,04	0,71
GMINA	15,42	3,72	3,14	1,3	2,51	4,03	0,54

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska.

Na obszarze rewitalizacji działało 7 organizacji pozarządowych. Były to organizacje: Bieszczadzkie Stowarzyszenie „BieS”, Fundacja Pomocy Szkołom Bieszczadzkim, OSP w Lutowskich, Klub Sportowy „Otryt”, Bieszczadzkie Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych, Stowarzyszenie Samorządów Polskich Współdziałających z Parkami Narodowymi oraz Samorządów i Stowarzyszenie Bieszczady z Siodła. Wskaźnik liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców wyniósł 1,24. Była to wartość wyższa niż dla obszaru zdegradowanego (0,99) czy gminy (0,93). Wartość wskaźników wynika w dużej mierze z funkcji obszaru – centrum usługowego gminy.

Tabela 21. Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców w 2016 r.

Miejscowość	Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców
Obszar rewitalizacji	1,24
Obszar zdegradowany	0,99
GMINA	0,93

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska.

SFERA TECHNICZNA

Gmina Lutowska nie jest w ogóle podłączona do sieci gazowej. Na tle gminy i obszaru zdegradowanego obszar rewitalizacji był dobrze wyposażony w sieć wodociągową (29,91 wyposażonych gospodarstw domowych na 100 mieszkańców) i gazową (29,91). Na obszarze zdegradowanym do sieci wodociągowej podłączonych było 20,03 gospodarstw domowych, a do sieci kanalizacyjnej 18,88, natomiast biorąc pod uwagę całą gminę, do sieci wodociągowej podłączonych było 19,93 gospodarstw domowych na 100 mieszkańców, a do sieci kanalizacyjnej 19,37.

Tabela 22. Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej na 2016 r.

Miejscowość	Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej na 100 mieszkańców	Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci kanalizacyjnej na 100 mieszkańców
Obszar rewitalizacji	29,91	29,91
Obszar zdegradowany	20,03	18,88
GMINA	19,93	19,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska.

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

Potencjałem obszaru rewitalizacji jest niewątpliwie duża powierzchnia przestrzeni publicznej. Na obszarze rewitalizacji wynosiła ona w 2016 r. 102 a. Jest to teren boiska i siłowni zewnętrznej znajdujący się za budynkiem zespołu szkół. Na 100 mieszkańców obszaru rewitalizacji przypadło 18,05 a. Była to wartość dwa razy większa niż dla obszaru zdegradowanego (9,02). Dla obszaru gminy wartość wyniosła 8,47 a. Pracownicy Urzędu Gminy ocenili przestrzeń publiczną na obszarze rewitalizacji na „3”, co było oceną gorszą niż dla obszaru zdegradowanego (3,33), ale lepszą niż dla gminy (2,8).

Tabela 23. Powierzchnia przestrzeni publicznej w 2016 r.

Miejscowość	Powierzchnia przestrzeni publicznej na 100 mieszkańców [a]	Średnia ocena przestrzeni publicznych w skali 1-5, gdzie 1 oznacza stan najgorszy a 5 najlepszy
Obszar rewitalizacji	18,05	2,5

Obszar zdegradowany	9,02	3,33
GMINA	8,47	2,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oceny pracowników UG Lutowska.

Pracownicy urzędu gminy ocenili, że remontu wymaga 9,5 km dróg gminnych w całej gminie Lutowska. Na obszarze zdegradowanym znajduje się 6,8 km tych dróg, czyli 71,58% długości dróg do remontu w gminie, a na obszarze rewitalizacji 3,2 km, czyli 33,16% długości dróg do remontu w gminie. Wartość wskaźnika jest dosyć niska m.in. z uwagi na to, że główna droga przebiegająca przez obszar rewitalizacji to droga wojewódzka (tzw. Wielka Pętla Bieszczadzka).

Tabela 24. Długość dróg we własności gminnej ocenionych jako wymagające remontu w 2016 r.

Miejscowość	Długość dróg do remontu
Obszar rewitalizacji	3,2 km (33,16% dł dróg do remontu w gminie)
Obszar zdegradowany	6,8 km (71,58% dł dróg do remontu w gminie)
GMINA	9,5 km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oceny pracowników UG Lutowska.

SFERA GOSPODARCZA

Obszar rewitalizacji stanowi centrum usługowe gminy. Świadczy o tym także wartość wskaźnika podmiotów gospodarki narodowej na 100 mieszkańców. Wynosił on 1,06. Dla obszaru zdegradowanego wartość wskaźnika wyniosła 0,5, a dla gminy 0,4. Jeśli natomiast chodzi o podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców, to na obszarze rewitalizacji było ich mniej (5,66) niż na obszarze zdegradowanym (6,32) czy rewitalizacji (7,58).

Tabela 25. Liczba podmiotów gospodarki narodowej i podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w 2016 r.

Miejscowość	Liczba podmiotów gospodarki narodowej na 100 mieszkańców	Liczba podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców
Obszar rewitalizacji	1,06	5,66
Obszar zdegradowany	0,50	6,32
GMINA	0,40	7,58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska i WUS w Rzeszowie

SFERA ŚRODOWISKOWA

Jeśli chodzi o wyroby azbestowe, to w przeliczeniu na 100 mieszkańców ich masa na obszarze rewitalizacji (4971,86 kg) była mniejsza niż na obszarze zdegradowanym (13 792,68 kg) i gminy (16 089,69 kg). Natomiast porównując masę do powierzchni, na obszarze rewitalizacji było o wiele więcej wyrobów azbestowych (137,03 kg na 1 ha) niż na obszarze zdegradowanym (19,55) czy gminy (8,95).

Tabela 26. Masa wyrobów azbestowych [kg] w przeliczeniu na 100 mieszkańców i w przeliczeniu na 1 ha powierzchni

Miejscowość	Masa wyrobów azbestowych na 100 mieszkańców [kg]	Masa wyrobów azbestowych na 1 ha powierzchni [kg]
Obszar rewitalizacji	4971,86	137,03
Obszar zdegradowany	13792,68	19,55
GMINA	16089,69	8,95

Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowska

WSKAŹNIKI REFERENCYJNE

Zgodnie Instrukcją Przygotowanie Programów Rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, wyznaczony obszar rewitalizacji powinien charakteryzować się gorszymi wskaźnikami od zawartych w instrukcji wartości referencyjnych obliczonych dla województwa podkarpackiego. Należało wykazać, że wyznaczony obszar rewitalizacji zgodnie z Wytocznymi

Ministra charakteryzuje się minimum 4 wskaźnikami z kategorii: Demografia, Rynek pracy, Pomoc społeczna, Edukacja, Podmioty gospodarcze, Bezpieczeństwo publiczne, Uwarunkowania przestrzenne, Integracja społeczna, Ochrona środowiska, których wartości są niższe niż od wartości referencyjnych dla województwa podkarpackiego, przy czym maksymalnie jest to 1 wskaźnik z każdej kategorii.

Poniższa tabela przedstawia zestawianie wyników wskaźników dla obszaru rewitalizacji ze wskaźnikami referencyjnymi dla województwa podkarpackiego. Obszar rewitalizacji w Lutowiskach spełnia warunek posiadania minimum 4 wskaźników (maksymalnie po 1 wskaźniku z każdej kategorii) gorszych niż wartości referencyjnych dla województwa podkarpackiego w następujących kategoriach: integracja społeczna, ochrona środowiska, edukacja i uwarunkowania przestrzenne.

Obszar rewitalizacji kwalifikuje się zatem do wsparcia w ramach RPO WP 2014-2020.

Jednocześnie zgodnie z ww. instrukcją wybór wskaźników musi być uzasadniony. Do niniejszego diagnozy wybrano następujące wskaźniki

- Frekwencja w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego: rady gminy, na terenie województwa podkarpackiego - wskaźnik ten świadczy o poziomie aktywności mieszkańców, a w konsekwencji o poziomie kapitału społecznego. Niska aktywność społeczna w wyborach samorządowych świadczy o małym zaangażowaniu społeczności w życie lokalne. Dlatego też należy prowadzić działania, które będą przeciwdziałały takim zjawiskom. Jest to niezwykle ważne w małych społecznościach.
- Wyniki egzaminów 6-klasisty. Wskaźnik ten świadczy o poziomie edukacji. Jednocześnie realizacja działań rewitalizacyjnych, które pozwolą na podniesienie jakości edukacji przyczynią się do podniesienia prestiżu szkół z obszaru rewitalizacji.
- Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej wskaźnik ten jest niezwykle istotny ze względu na jakość życia mieszkańców. W przypadku braku sieci gazowej przekłada się to na jakość życia mieszkańców gdyż mieszkańcy w przypadku braku sieci gazowej korzystają często z indywidualnych źródeł grzewczych. Wpływa to przede wszystkim na jakość powietrza w gminie.
- Liczba budynków mieszkalnych zamieszkałych, wybudowanych przed rokiem 1989 w relacji do ogólnej liczby budynków mieszkalnych zamieszkałych wskaźnik ten jest istotny gdyż wiek budynków świadczy bardzo często o ich stanie technicznym oraz o rozwoju nowego budownictwa mieszkalnego. To z kolei przekłada się na atrakcyjność życia. Stare budynki bardzo często wyposażone są w stratą infrastrukturę wodno-kanalizacyjną. Dlatego też identyfikacja tego problemu jest bardzo istotna z punktu widzenia wyprowadzania obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego.

Tabela 27. Zestawianie wyników wskaźników dla obszaru rewitalizacji ze wskaźnikami referencyjnymi dla województwa podkarpackiego

	Kategoria: integracja społeczna	Kategoria: ochrona środowiska	Kategoria: edukacja	Kategoria: Uwarunkowania przestrzenne
	Frekwencja w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego: rady gminy, na terenie województwa podkarpackiego	Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej	Wyniki egzaminów 6-klasisty	Liczba budynków mieszkalnych zamieszkałych, wybudowanych przed rokiem 1989 w relacji do ogólnej liczby budynków mieszkalnych zamieszkałych
Obszar rewitalizacji	50,35% (2014 rok)	0% (2014 rok)	50,35% (2015 rok)	78,18% (2011 rok)
Wskaźnik referencyjny				
Województwo Podkarpackie	50,87% (2014 rok)	72,5% (2014 rok)	67,7% (2015 rok)	76,36% (2011 rok)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Lutowiska i PKW oraz dane z „Instrukcji przygotowania programów rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020”

Poniższa tabela prezentuje problemy zidentyfikowane na obszarze rewitalizacji. Problemy zidentyfikowano na podstawie dwóch analiz: ilościowej i jakościowej. Analiza ilościowa to dane statystyczne zebrane we współpracy z pracownikami Urzędu Gminy oraz zewnętrznych instytucji takich jak Powiatowy Urząd Pracy, Komenda Powiatowa Policji, Urząd Statystyczny i inne. Analiza jakościowa została przeprowadzona podczas badania ankietowego i warsztatów diagnostycznych z mieszkańcami i pozostałymi interesariuszami LPR podczas których uczestnicy identyfikowali problemy.

Tabela 28. Zidentyfikowane problemy na obszarze zdegradowanym i rewitalizacji

Sfera	Zidentyfikowane problemy
<p style="text-align: center;">Społeczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe; - duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; - niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; - emigracja ludzi młodych; - liczne przypadki kradzieży, wykroczeń przeciwko ustawie o ochronie przyrody; - niski poziom integracji społecznej; - niewielka aktywność społeczna i kulturalna większości mieszkańców poza lokalnymi liderami i społecznikami; - słabe wyniki egzaminów uczniów kończących szkołę podstawową - znacznie poniżej wskaźnika dla województwa podkarpackiego.
<p style="text-align: center;">Przestrzenno-funkcjonalna i techniczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary - długi czas oczekiwania (brak odpowiedniego lokalu); - zły stan techniczny istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej; - niski poziom zwodociągowania i skanalizowania; - brak sieci gazowej; - zły stan dróg gminnych i wewnętrznych, powiatowych oraz wojewódzkich; - braki w oświetleniu dróg gminnych i wewnętrznych; - niezagospodarowane lub zaniedbane komunalne przestrzenie publiczne w Lutowiskach; - degradacja i słaba dostępność obiektów zabytkowych (ruiny synagogi, kirkut w Lutowiskach); - słabe zagospodarowanie wokół budynków wielorodzinnych (w tym zbyt mało miejsc parkingowych, placów zabaw); - brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych; - niezagospodarowany budynek b. strażnicy WOP w Lutowiskach - zły stan techniczny; - niezagospodarowane obiekty po kotłowni osiedlowej (komunalna) i po rozlewni wód gazowanych (własność prywatna) w Lutowiskach i ich otoczenie; - złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji; - wysoka energochłonność części budynków wielorodzinnych w Lutowiskach; - wysoka energochłonność budynków użyteczności publicznej (np. budynek Urzędu Gminy).
<p style="text-align: center;">Środowiskowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> - niskie wykorzystanie energii odnawialnej; - nieekologiczne zachowania wśród mieszkańców i turystów; - duża ilość budynków z pokryciem eternitowym.
<p style="text-align: center;">Gospodarcza</p>	<ul style="list-style-type: none"> - niska przedsiębiorczość mieszkańców; - brak wsparcia infrastrukturalno-organizacyjnego dla przedsiębiorców rozpoczynających działalność (np. inkubatora przedsiębiorczości); - nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny.

Źródło: Opracowanie własne

Zdjęcie 1. Ruiny synagogi w Lutowiskach

Źródło: Archiwum Urzędu Gminy Lutowiska

Zdjęcie 2. Makieta cerkwi w Lutowiskach

Źródło: Archiwum Urzędu Gminy Lutowiska

Zdjęcie 3. Strażnica WOP w Lutowiskach

Źródło: Archiwum Urzędu Gminy Lutowiska

Zdjęcie 4. Strażnica WOP w Lutowiskach

Źródło: Archiwum Urzędu Gminy Lutowiska

W związku z tym, iż obszar rewitalizacji powinien również charakteryzować się potencjałami, w uspołecznionym procesie pracy dokonano ich identyfikacji – zostały one zidentyfikowane podczas warsztatów z mieszkańcami i pozostałymi interesariuszami. Zidentyfikowane potencjały znajdują się w poniższej tabeli.

Tabela 29. Zidentyfikowane potencjały na obszarze zdegradowanym i rewitalizacji

Zidentyfikowane potencjały:	
+	bardzo atrakcyjnie położenie geograficzne – unikalna atrakcyjność turystyczna;
+	unikalne walory krajobrazowe i przyrodnicze;
+	rozwijająca się lokalna branża turystyczna;
+	funkcjonowanie organizacji pozarządowych oferujących różne formy rekreacji i wypoczynku;
+	możliwość adaptacji części niewykorzystanych obiektów komunalnych i prywatnych na cele społeczne;
+	czyste środowisko naturalne;
+	lokalizacja Bieszczadzkiego Parku Narodowego na terenie gminy;
+	utrzymujący się atrakcyjny wizerunek Bieszczadów, jako miejsca rekreacji i wypoczynku;
+	bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne;
+	możliwość uprawiania różnych form turystyki zarówno popularnej, jak i kwalifikowanej;
+	rozwinęte produkty lokalne;
+	przestrzenie publiczne do zagospodarowania i udostępnienia mieszkańcom i turystom.

Źródło: Opracowanie własne

I.9. SKALA I CHARAKTER POTRZEB REWITALIZACYJNYCH

Osiągnięcie wizji będzie możliwe jeżeli gmina sprostą większości zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym. Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych nastąpiła w oparciu o przeprowadzoną diagnozę, w tym badania społeczne ilościowe i jakościowe oraz przeprowadzoną wizję lokalną.

Zidentyfikowane potrzeby rewitalizacyjne:

✓ **w sferze społecznej:**

- + aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych;
- + rozwijanie postaw przedsiębiorczych;
- + rozwinięta oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją (np. osób niepełnosprawnych i innych);
- + podwyższenie poziomu integracji społecznej;
- + zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej;
- + poprawa wyników z nauki uczniów w szkole podstawowej.

✓ **w sferze przestrzenno-funkcjonalnej:**

- + poprawa dostępności usług rehabilitacji ruchowej;
- + modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej w Lutowiskach;
- + zagospodarowanie komunalnych przestrzeni publicznych w Lutowiskach;
- + restauracja i udostępnienie turystyczne obiektów zabytkowych;
- + modernizacja dróg przebiegających przez Lutowiska;
- + budowa oświetlenia dróg gminnych i wewnętrznych;

✓ **w sferze technicznej:**

- + pozyskiwanie lokali i udostępnianie mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych;
- + zagospodarowanie budynku b. strażnicy WOP w Lutowiskach na nowe funkcje społeczne;
- + zagospodarowanie na nowe funkcje społeczne obiektów po kotłowni osiedlowej i po rozlewni wód gazowanych w Lutowiskach wraz z ich otoczenia;
- + poprawa warunków lokalowych Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji;
- + modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej.

✓ **w sferze gospodarczej:**

- + rozwój przedsiębiorczości mieszkańców;
- + organizacja wsparcia infrastrukturalno-organizacyjnego dla przedsiębiorców rozpoczynających działalność (np. inkubatora przedsiębiorczości);
- + wzrost dochodów z turystyki.

✓ **w sferze środowiskowej:**

- + zwiększenie wykorzystania energii odnawialnej;
- + ograniczenie nieekologicznych zachowań wśród mieszkańców i turystów;
- + systematyczne usuwanie elementów budynków z eternitu.

II. OPIS POWIĄZAŃ LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI GMINY, W TYM STRATEGIĄ ROZWOJU GMINY, STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY ORAZ STRATEGIĄ ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Lokalny Program Rewitalizacji to jeden z podstawowych programów operacyjnych gminy. Planowane działania w ramach LPR powinny wpisywać się w rozwojową politykę prowadzoną przez Gminę oraz wizję, która przedstawia pożądany efekt całego procesu. Jednocześnie planowane działania rewitalizacyjne powinny być spójne z założeniami głównych dokumentów planistycznych i strategicznych obowiązujących w gminie.

Strategia Rozwoju Gminy Lutowiska do roku 2026

Strategia Rozwoju Gminy Lutowiska do roku 2026 to jeden z podstawowych dokumentów planowania rozwoju gminy. Planowanie i wdrażanie strategii daje szansę świadomego wpływania na długookresowe procesy społeczne, gospodarcze, przyrodnicze i przestrzenne. Pozwoli to na zarządzanie rozwojem w kolejnych kadencjach i ponad występującymi w środowisku lokalnym naturalnymi konfliktami interesów. W zadaniach realizacyjnych do grupy celów strategicznych Strategia wskazuje podejmowanie działań w zakresie ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego, w tym zabezpieczanie, renowację, restaurację obiektów zabytkowych i historycznych oraz podejmowanie działań w zakresie ochrony i rewitalizacji oraz udostępniania dziedzictwa przyrodniczego, jako potencjału turystyki przyrodniczej.

Strategia Rozwoju Gminy Lutowiska do roku 2026 wskazuje na kluczowe potrzeby i oczekiwania mieszkańców, dlatego też spójność LPR z tym dokumentem jest niezwykle ważna.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017-2023 w sposób szczególny wpisuje się w następujące cele wyznaczone w Strategii:

Cel strategiczny nr 1: Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców.

- Cel operacyjny 1.1. Poprawa sytuacji materialnej mieszkańców, szczególnie rodzin i osób dotkniętych lub zagrożonych ubóstwem
- Cel operacyjny 1.2. Zapewnione schronienie dla rodzin i osób w sytuacjach kryzysowych
- Cel operacyjny 1.11. Zapewniona opieka dla seniorów
- Cel operacyjny 1.12. Poprawa dostępności specjalistycznej oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów

Cel strategiczny nr 2: Poprawa poziomu rozwoju zasobów technicznych

- Cel operacyjny 2.1 Poprawa stanu technicznego budynków komunalnych

Cel strategiczny nr 3: Poprawa ładu przestrzennego gminy

- Cel operacyjny 3.1 Poprawa wizerunku architektonicznego i estetyki przestrzeni publicznych w centrach miejscowości

Cel strategiczny nr 4: Rozwinięta, atrakcyjna oferta kulturalna wykorzystująca lokalne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze.

- Cel operacyjny 4.2. Atrakcyjna oferta kulturalna

Cel strategiczny nr 5: Rozwój społeczno-gospodarczy z zachowaniem wartości dziedzictwa przyrodniczego

- Cel operacyjny 5.3. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Cel strategiczny nr 7: Wyższy poziom wykorzystania potencjału gospodarczego gminy przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju

- Cel operacyjny 7.2. Wysoka atrakcyjność i konkurencyjność oferty turystycznej gminy
- Cel operacyjny 7.3. Efektywna promocja turystyczno-gospodarcza gminy

Strategia rozwiązywania Problemów społecznych dla Gminy Lutowiska na lata 2016-2021

Strategia została przyjęta Uchwałą Nr XXII/110/2016 Rady Gminy Lutowiska z dnia 29 grudnia 2016r.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Lutowiska wskazuje istotne kwestie społeczne, z jakimi zmagają się mieszkańcy, a także wytycza: cele strategiczne projektowanych zmian, kierunki działań na rzecz niwelowania zjawisk społecznie niepożądanych oraz zajmuje się tworzeniem mechanizmów wzmacniających efektywność dokonywanych zmian.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017-2023 w sposób szczególny wpisuje się w następujące cele wyznaczone w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Lutowiska na lata 2016-2021.:

Cel strategiczny: Zintegrowany system pomocy społecznej

Kierunki działań:

- Rozwijanie form wsparcia i pomocy na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych,
- Zapewnienie dostępu do usług edukacyjnych adresowanych do osób starszych,
- Promowanie twórczości artystycznej osób starszych i niepełnosprawnych.

Cel strategiczny: Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny

Kierunki działań:

- Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty zajęć sportowych, kulturalnych itp.,
- Organizacja rodzinnych zawodów sportowych z wykorzystaniem bazy rekreacyjnej i sportowej.

Cel strategiczny: Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału kulturowego oraz edukacyjnego

Kierunki działań:

- Zapewnienie dostępu dla mieszkańców gminy do oferty kulturalnej oraz edukacyjnej.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lutowiska

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lutowiska to jeden z podstawowych dokumentów planowania rozwoju gminy. Dokument ten został przyjęty uchwałą Rady Gminy Nr **XXVI/145/2013** z dnia 8 maja 2013 roku. Dokument ten, nie jest aktem prawa miejscowego, tylko opracowaniem kierunkowym, stanowiącym wyraz polityki przestrzennej władz samorządowych gminy. Studium jest aktem wewnętrznym gminy wiążącym władze oraz podporządkowane jej organy i jednostki, w podejmowanych decyzjach w zakresie działań dotyczących polityki przestrzennej na terenie gminy.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lutowiska ustala m.in. kierunki działań: restrukturyzacja (przekształcenie) i / lub modernizacja terenów zdegradowanych z priorytetem dla realizacji funkcji wskazanych dla terenów funkcjonalnych. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lutowiska wskazuje na kluczowe potrzeby i oczekiwania mieszkańców, dlatego też spójność LPR z tym dokumentem jest niezwykle ważna.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017-2023 w sposób szczególny wpisuje się w następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego wyznaczone w Studium:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, służącą utrwalaniu tożsamości jednostek osadniczych gminy oraz utrzymaniu ich jako głównych elementów struktury przestrzennej;
- podniesienie standardów istniejącej zabudowy miejscowości poprzez uporządkowanie ich struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz zapewnienie kształtowania przestrzeni publicznych.

III. OPIS WIZJI STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI

Wizja przedstawia pożądaną obraz rzeczywistości, który ma być osiągnięty poprzez realizację działań zapisanych w LPR. Jest ona opisem wizerunku obszaru rewitalizacji w przyszłości, przy założeniu wystąpienia korzystnych uwarunkowań. Wizja jest możliwie szczegółową „fotografią” stanu i sytuacji obszaru rewitalizacji w 2023 roku. Jest to koncepcja, która powinna być motywująca, sformułowana w sposób pozytywny, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań. Jest ukierunkowana prognostycznie, tak więc wskazuje generalny kierunek jej rozwoju.

Podsumowując, wizja stanowi wzorzec określający stan i tożsamość obszaru rewitalizacji po realizacji zapisów LPR.

Wizja obszaru rewitalizacji w Gminie Lutowiska to:

Lutowiska to społeczność aktywna społecznie, kulturalnie i gospodarczo, to centrum społeczno-gospodarcze Bieszczadów, przyciągające warunkami infrastrukturalnymi i naturalnymi oraz swoją ofertą społeczną i turystyczną mieszkańców, turystów i przedsiębiorców.

Przedstawiona Wizja odnosi się do zdiagnozowanych potrzeb mieszkańców obszaru rewitalizacji. Odpowiada na problemy opisane w diagnozie oraz wskazane w pogłębionej analizie obszaru rewitalizacji. Jest odpowiedzią na to, jak mieszkańcy chcieliby widzieć Gminę po przeprowadzonych działaniach rewitalizacyjnych. Kluczowym zagadnieniem jest zniwelowanie zjawisk kryzysowych oraz wykorzystanie potencjału obszaru rewitalizacji w celu podniesienia jakości życia mieszkańców.

IV. CELE REWITALIZACJI ORAZ ODPOWIADAJĄCE IM KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCYCH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIU NEGATYWNYCH ZJAWISK

Wizja przedstawia pożądany stan obszarów rewitalizacji w przyszłości. Aby jego osiągnięcie było możliwe konieczne jest wyznaczenie celów rewitalizacji, które będą kierunkowały podejmowane działania. Poniżej prezentowana jest zakładana struktura rezultatów LPR.

Rysunek 22. Struktura rezultatów LPR

Cel nadrzędny rewitalizacji:

Poprawa warunków przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych w obszarze rewitalizacji celem stworzenia miejsca atrakcyjnego do uprawiania różnorodnych form turystyki, lokowania inwestycji oraz wygodnego i przyjaznego do życia i pracy dla zintegrowanych mieszkańców, aktywnych społecznie, kulturalnie i zawodowo.

Wyznaczony cel nadrzędny kierkuje proces wyprowadzania obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego. Wynika on ze zidentyfikowanych problemów i potrzeb rewitalizacyjnych i ma przyczynić się do odnowy oraz ożywienia podobszarów rewitalizacji. Powinien być on realizowany wspólnie z wszystkimi interesariuszami LPR.

Interesariuszami LPR zgodnie z Ustawą o rewitalizacji są:

- mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczności nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze (np. wspólnoty mieszkaniowe),
- inni mieszkańcy Gminy Lutowiska,
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą,
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,
- organy władzy publicznej.

Cele rewitalizacji wskazują na rezultaty o kluczowym znaczeniu oraz długiej perspektywie czasowej. Ukierunkowują działania, których zadaniem jest wyprowadzanie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego, a w rezultacie poprawy jego sytuacji, co w konsekwencji przekłada się na całą gminę. Uszczegółowieniem celów strategicznych są cele operacyjne i przypisane im kierunki działań.

Cele operacyjne wskazują na sposób osiągnięcia celów strategicznych w zakresie przedsięwzięć właściwych dla wychodzenia z sytuacji kryzysowej obszaru rewitalizacji.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne odnoszą się do zidentyfikowanych na etapie diagnozy i jej pogłębienia problemów oraz potencjałów obszarów rewitalizacji. Skupiają się na priorytetach rewitalizacji, jakimi jest poprawa warunków i jakości życia mieszkańców poprzez zintegrowane działania w podsystemach: społecznym, przestrzenno-funkcyjnym i gospodarczym.

Cele wyznaczone w poszczególnych podsystemach zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 30. Struktura celów strategicznych i operacyjnych w poszczególnych podsystemach

Podsystem	Cele strategiczne	Cele operacyjne
Społeczny	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa
		1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją
		1.3. Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej
		1.4. Poprawa wyników uczniów w szkole podstawowej
Przestrzenno-funkcyjny i techniczny	2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcyjna i techniczna	2.1. Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych
		2.2. Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna
Środowiskowy	3. Utrzymanie wysokiej czystości środowiska naturalnego	3.1. Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
Gospodarczy	4. Wzrost aktywności gospodarczej	4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców
		4.2. Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna

Źródło: Opracowanie własne

W Lokalnym Programie Rewitalizacji zostały wyznaczone 4 cele strategiczne w czterech podsystemach. Wyznaczone cele skupiają się na niwelowaniu zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych oraz wzmacnianiu istniejących potencjałów.

Podsystem społeczny

Aspekt społeczny jest priorytetowy w procesie prowadzenia rewitalizacji, dlatego też niezwykle ważne jest jego uwzględnienie we wszystkich wyznaczonych celach, które będą służyły osiągnięciu sformułowanej wizji obszaru po przeprowadzonym procesie rewitalizacji. Sformułowana wizja zakłada aktywizację społeczno-kulturalną oraz zawodową mieszkańców oraz poprawę efektów nauczania w szkole podstawowej, co będzie służyło wzrostowi poziomu kapitału ludzkiego w przyszłości. Ważnym aspektem poruszonym w wizji jest oferta społeczna, usług społecznych jakże ważnych dla jakości życia.

Tabela 31. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 1

Cel strategiczny 1.: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	
Cel operacyjny 1.1.: Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa	
Kierunki działań	1.1.1. Aktywne wspieranie osób wykluczonych w powrocie na rynek pracy
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	<ul style="list-style-type: none"> – wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe; – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – emigracja ludzi młodych;

Cel strategiczny 1.: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	
	– niski poziom integracji społecznej;
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> – rozwijająca się lokalna branża turystyczna; – utrzymujący się atrakcyjny wizerunek Bieszczadów jako miejsca rekreacji i wypoczynku; – rozwinięte produkty lokalne.
Cel operacyjny 1.2.: Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją	
Kierunki działań	1.2.1. Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych marginalizacją 1.2.2. Aktywizacja seniorów 1.2.3. Udostępnianie mieszkań kryzysowych
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	– niski poziom integracji społecznej;
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> – funkcjonowanie organizacji pozarządowych oferujących różne formy rekreacji i wypoczynku; – możliwość adaptacji części niewykorzystanych obiektów komunalnych i prywatnych na cele społeczne; – potencjał do dalszego rozwoju rękodzieła i rzemiosła artystycznego - istniejący potencjał ludzki o unikalnych uzdolnieniach np. artystycznych. – przestrzeń publiczną do zagospodarowania i udostępnienia.
Cel operacyjny 1.3.: Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej	
Kierunki działań	1.3.1. Systematyczne rozszerzanie oferty kulturalnej 1.3.2. Propagowanie postaw obywatelskich 1.3.3. Współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	– niewielka aktywność społeczna i kulturalna;
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> – funkcjonowanie organizacji pozarządowych oferujących różne formy rekreacji i wypoczynku; – możliwość adaptacji części niewykorzystanych obiektów komunalnych i prywatnych na cele społeczne; – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne.
Cel operacyjny 1.4.: Poprawa wyników uczniów w szkole podstawowej	
Kierunki działań	1.4.1. Organizacja zajęć doskonalących proces uczenia się
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	– słabe wyniki egzaminów uczniów kończących szkołę podstawową.
Powiązanie z potencjałami	– aktywna kadra pedagogiczna.

Źródło: Opracowanie własne

Podsystem przestrzenno-funkcyjny i techniczny

Realizacja celów i działań w podsystemie przestrzenno-funkcjonalnym przyczyni się do uporządkowania przestrzeni publicznej na obszarze rewitalizacji, rozwoju infrastruktury technicznej, społecznej oraz kulturowo-turystycznej poprzez zagospodarowanie niewykorzystanych obiektów i przestrzeni. Elementy te będą sprzyjały rozwojowi gospodarczemu i łącznie będą wpływały na podniesienie jakości życia mieszkańców.

Tabela 32. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 2

Cel strategiczny 2.: Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	
Cel operacyjny 2.1.: Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych	
Kierunki działań	2.1.1. Zagospodarowywanie i udostępnianie przestrzeni publicznych i obiektów zabytkowych 2.1.2. Budowa infrastruktury dostępowej do miejsc atrakcyjnych turystycznie 2.1.3. Modernizowanie dróg i budowa oświetlenia 2.1.4. Modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	<ul style="list-style-type: none"> – zły stan techniczny istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej; – zły stan dróg gminnych i wewnętrznych, powiatowych oraz wojewódzkich; – braki w oświetleniu dróg gminnych i wewnętrznych; – niezagospodarowane lub zaniedbane komunalne przestrzenie publiczne w Lutowiskach; – degradacja i słaba dostępność obiektów zabytkowych (ruiny synagogi, kirkut w Lutowiskach).
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> – bardzo atrakcyjnie położenie geograficzne – unikalna atrakcyjność turystyczna; – unikalne walory krajobrazowe i przyrodnicze; – czyste środowisko naturalne; – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne; – przestrzenie publiczne do zagospodarowania i udostępnienia.
Cel operacyjny 2.2.: Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna	
Kierunki działań	2.2.1. Zagospodarowywanie nieużytkowanych obiektów na cele społeczne, mieszkalne, kulturalne, edukacyjne i turystyczne 2.2.2. Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	<ul style="list-style-type: none"> – ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu; – brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych; – niezagospodarowany budynek b. strażnicy WOP w Lutowiskach – zły stan techniczny;

	<ul style="list-style-type: none"> - niezagospodarowane obiekty po kotłowni osiedlowej (komunalna) i po rozlewni wód gazowanych (własność prywatna) w Lutowiskach i ich otoczenie; - złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji; - wysoka energochłonność budynków użyteczności publicznej (np. budynek Urzędu Gminy); - nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny.
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - możliwość adaptacji części niewykorzystanych obiektów komunalnych i prywatnych na cele społeczne; - bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Źródło: Opracowanie własne

Podsystem środowiskowy

Realizacja celów w podsystemie środowiskowym przyczyni się do utrzymania wysokiej atrakcyjności turystycznej obszaru, a wraz z inwestycjami infrastrukturalnymi przyczyni się wzrostu przychodów z turystyki. To wpłynie na poprawę warunków materialnych i jakość życia mieszkańców.

Tabela 33. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 3

Cel strategiczny 3.: Utrzymanie wysokiej czystości środowiska naturalnego	
Cel operacyjny 3.1.: Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	
Kierunki działań	3.1.1. Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej 3.1.2. Edukacja ekologiczna mieszkańców 3.1.3. Usuwanie eternitu z pokryć dachowych
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	<ul style="list-style-type: none"> - niskie wykorzystanie energii odnawialnej; - nieekologiczne zachowania wśród mieszkańców i turystów; - duża ilość budynków z pokryciem eternitowym.
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> - unikalne walory krajobrazowe i przyrodnicze; - czyste środowisko naturalne; - lokalizacja BdPN na terenie gminy.

Źródło: Opracowanie własne

Podsystem gospodarczy

Realizacja celów w podsystemie gospodarczym przyczyni się do ożywienia ekonomicznego, a także na całym rewitalizowanym obszarze. Poprawa warunków materialnych mieszkańców obszaru przyczyni się z kolei do poprawy ich warunków socjalno-bytowych. Jednocześnie realizacja działań w podsystemie gospodarczym będzie miała wpływ na integrację wśród mieszkańców oraz ich zrzeszanie się w formalne i nieformalne grupy społeczne.

Tabela 34. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 4

Cel strategiczny 4.: Wzrost aktywności gospodarczej	
Cel operacyjny 4.1.: Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców	

Cel strategiczny 4.: Wzrost aktywności gospodarczej	
Kierunki działań	4.1.1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych 4.1.2. Wspieranie osób rozpoczynających działalność
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	<ul style="list-style-type: none"> – niska przedsiębiorczość mieszkańców; – brak wsparcia infrastrukturalno-organizacyjnego dla przedsiębiorców rozpoczynających działalność (np. inkubatora przedsiębiorczości).
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> – bardzo atrakcyjnie położenie geograficzne – unikalna atrakcyjność turystyczna; – rozwijająca się lokalna branża turystyczna; – funkcjonowanie organizacji pozarządowych oferujących różne formy rekreacji i wypoczynku; – utrzymujący się atrakcyjny wizerunek Bieszczadów jako miejsca rekreacji i wypoczynku; – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne; – rozwinięte produkty lokalne.
Cel operacyjny 4.2.: Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna	
Kierunki działań	4.2.1. Udostępnianie miejsc atrakcyjnych turystycznie poprzez działania infrastrukturalne
Powiązanie ze zjawiskami kryzysowymi	<ul style="list-style-type: none"> – nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny.
Powiązanie z potencjałami	<ul style="list-style-type: none"> – bardzo atrakcyjnie położenie geograficzne – unikalna atrakcyjność turystyczna; – rozwijająca się lokalna branża turystyczna; – funkcjonowanie organizacji pozarządowych oferujących różne formy rekreacji i wypoczynku; – utrzymujący się atrakcyjny wizerunek Bieszczadów jako miejsca rekreacji i wypoczynku; – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne; – rozwinięte produkty lokalne.

Źródło: Opracowanie własne

V. OPIS PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Nabór przedsięwzięć rewitalizacyjnych został przeprowadzony w dniach od 24 kwietnia do 10 maja 2017 r. metodą uspołecznioną, co oznacza, że każdy interesariusz procesu rewitalizacji mógł przedstawić swój pomysł na działania rewitalizacyjne. Wypełnione karty można było złożyć w Urzędzie Gminy w Lutowiskach, drogą elektroniczną – wysyłając formularz mailem.

Łącznie w procesie uspołecznionym zostało złożonych 10 kart, z których 5 zostało wykorzystanych do opracowania kart podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a pozostałe zostały uwzględnione w liście przedsięwzięć uzupełniających. Pozostałe przedsięwzięcia zostały przygotowane przez pracowników Urzędu Gminy oraz podległych gminie jednostek organizacyjnych i skonsultowane z mieszkańcami.

V.1. OPIS PLANOWANYCH PODSTAWOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Realizacja celów możliwa będzie przede wszystkim poprzez wdrożenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych o charakterze społecznym, a także przestrzenno-funkcjonalnym i gospodarczym. Lokalny Program Rewitalizacji zakłada realizację 5 podstawowych przedsięwzięć, które przyczynią się w dużej mierze do zniwelowania negatywnych zjawisk społecznych zdiagnozowanych na obszarze rewitalizacji oraz dodatkowo przyczynią się do uporządkowania ładu przestrzennego i ożywienia gospodarczego. Realizacja przedsięwzięć zwiększy poziom integracji mieszkańców, w tym integracji międzypokoleniowej, zwiększy ich aktywność społeczną i zawodową, a także zwiększy poziom odpowiedzialności za dbałość o przestrzeń publiczną oraz za podejmowane przedsięwzięcia.

Tabela 35. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1

Tytuł przedsięwzięcia	Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
Lokalizacja	Ruiny synagogi żydowskiej w Lutowiskach – działka nr 276 Lokalizacja inwestycji: Lutowiska działki ewidencyjne nr 629 i 630
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska
Potencjalni partnerzy	Fundacja Bieszczadzka
Powiązanie z problemami	<p>W sferze społecznej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe; – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – niski poziom integracji społecznej. <p>W sferze funkcjonalno-przestrzennej i technicznej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu; – brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych; – złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji; – degradacja i słaba dostępność obiektów zabytkowych (ruiny synagogi, kirkut w Lutowiskach). <p>W sferze gospodarczej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – niska przedsiębiorczość mieszkańców; – nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny. <p>W sferze środowiskowej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – niskie wykorzystanie energii odnawialnej.
Opis przedsięwzięcia	W ramach przedsięwzięcia zostaną zrealizowane dwa zadania:

	<p><u>Zadanie 1:</u> Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających.</p> <p><u>Zadanie 2:</u> Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne.</p> <p>Przedsięwzięcie realizuje następujące cele rewitalizacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Cel strategiczny 1: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna Cel operacyjny 1.1 Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa Cel operacyjny nr 1.3. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją ✓ Cel strategiczny 2: Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna Cel operacyjny 2.1: Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych Cel operacyjny 2.2: Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna ✓ Cel strategiczny 3: Utrzymanie wysokie czystości środowiska naturalnego Cel operacyjny 3.1: Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii. ✓ Cel strategiczny 4: Wzrost aktywności gospodarczej Cel operacyjny 4.1: Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców Cel operacyjny 4.2: Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna
Beneficjenci przedsięwzięcia	Gmina Lutowiska, Fundacja Bieszczadzka, mieszkańcy gminy, turyści odwiedzający gminę.
Szacunkowe ramy finansowe	3 850 000 zł
Okres realizacji	III kwartał 2018 roku - IV kwartał 2019 roku
Potencjalne źródła finansowania	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Priorytet VI, 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej. Budżet Gminy Lutowiska i Fundacji Bieszczadzkiej.
Sposób oceny i miary	Rejestr osób odwiedzających obiekt. Liczba zawartych umów najmu. Rejestr osób korzystających z obiektu. Zestawienie powstałych miejsc pracy.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem – 1000 osób/rok - Liczba użytkowników obiektu – 500 osób/rok, - Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w obiekcie objętym projektem – 2 szt. - Liczba osób mieszkającym w obiekcie objętym projektem – 9 os. - Liczba instytucji zlokalizowanych w obiekcie objętym zakresem projektu – 3 szt. - Liczba osób zatrudnionych w wyniku realizacji projektu – 10 osób.
Przedsięwzięcie komplementarne finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego	Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 4 - Wsparcie dla osób bezrobotnych w zakresie powrotu na rynek pracy Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 5 - Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 6 - Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 7 - Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach

Tabela 36. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1 – Zadanie nr 1

Tytuł przedsięwzięcia	Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
------------------------------	---

Nazwa zadania	Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających
Lokalizacja	Ruiny synagogi żydowskiej w Lutowiskach – działka nr 276
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska
Potencjalni partnerzy	Fundacja Bieszczadzka
Powiązanie z problemami	<p>W sferze społecznej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe. <p>W sferze funkcjonalno-technicznej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – degradacja i słaba dostępność obiektów zabytkowych (ruiny synagogi, kirkut w Lutowiskach). <p>W sferze gospodarczej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – niska przedsiębiorczość mieszkańców; – nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny.
Opis przedsięwzięcia	<p>Działania, które będą podejmowane w ramach zadania obejmują:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przeprowadzenie prac archeologicznych wokół synagogi i szczegółowych badań naukowych dotyczących tego obiektu 2) opracowanie wyników badań 3) opracowanie i wydanie publikacji popularno-naukowej nt. synagogi 4) renowacja zachowanych ruin (fragmentów murów) synagogi 5) wykonanie planu zagospodarowania przestrzeni (w tym zieleni) wokół synagogi, 6) budowa ciągu komunikacyjnego do obiektu na działkach nr 305, 295 i 291 7) utworzenie infrastruktury turystycznej wokół synagogi <ol style="list-style-type: none"> a) metalowa lub drewniana platforma wokół obiektu (ze schodami i podjazdami dla osób niepełnosprawnych) pozwalająca na swobodny dostęp – zwiedzanie obiektu z każdej strony b) zadaszenie nad ruinami c) wyposażenie wnętrza w plenerową infrastrukturę edukacyjną – ławki, tablice d) oświetlenie obiektu e) ogrodzenie obiektu nawiązujące do okresu jego powstania f) system monitoringu (kamery) g) punkt z widokiem na część Lutowisk w kierunku kirkutu (cmentarza żydowskiego) z wiatą, ławkami h) mini amfiteatr – umożliwiające organizację kameralnych koncertów, spektakli i spotkań, które nie będą sprzeczne z sacrum tego miejsca i) zadaszona mini wiatka z pojemnikami/koszami do segregacji odpadów, 8) zasadzenie roślin (krzewy, drzewa, byliny) – zgodnie z planem zagospodarowania przestrzeni 9) Akcja informacyjno-promocyjna. <p>Dzięki realizacji projektu wykreowana zostanie nowa oferta turystyczna – ruiny Synagogi zostaną udostępnione do zwiedzania, wraz z możliwością zapoznania się faktami historycznymi dotyczącymi Lutowisk w powiązaniu ze społecznością żydowską kiedyś je zamieszkującą. Atrakcyjność turystyczną zwiększy również mini-amfiteatr i imprezy tam organizowane.</p> <p>Ważnym aspektem jest fakt, że za zarządzanie obiektem będzie odpowiadał pomiot ekonomii społecznej, który powstanie w ramach Programu Rewitalizacji Gminy Lutowiska. Aby podmiot taki mógł funkcjonować musi generować przychody, tak więc dla umożliwienia jego funkcjonowania koniecznym jest stworzenie takich możliwości. Założono, że poza zarządzaniem obiektem i terenem (bieżące utrzymanie czystości, estetyki, zieleni, naprawy i remonty, przygotowanie techniczne do przeprowadzenia</p>

	<p>impres) podmiot ekonomii społecznej dostanie możliwość prowadzenia innego rodzaju działalności gospodarczej tj. sprzedaż pamiątek i wydawnictw turystycznych w wiacie przy punkcie widokowym. Tym sposobem wykorzystanie potencjału Lutowisk tj. atrakcyjność turystyczna, która stworzy przestrzeń do rozwoju działalności gospodarczej dla podmiotu ekonomii społecznej, tym samym kreując dla mieszkańców miejsca pracy w tym podmiocie. Ponadto dzięki wzrostowi ruchu turystycznego pojawią się możliwości dla uruchomienia przez mieszkańców innych rodzajów działalności gospodarczej w zakresie obsługi turystów, co wywołać może aktywność w zakresie przedsiębiorczości mieszkańców.</p> <p>Gmina zamierza realizować również realizować projekt związany ze wsparciem osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy. Bez możliwości, które kreuje Zadania nr 1 Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających, bezrobotni mieszkańcy Lutowisk nie uaktywnią się, nie będą wierzyli w powrót na rynek pracy, zatem oferta wsparcia nie znajdzie chętnych. Powstanie podmiotu ekonomii społecznej będzie ogromną zachętą dla tych osób do uaktywnienia się zawodowego.</p> <p>Zatem zadanie realizuje następujące cele Programu Rewitalizacji:</p> <p><i>Cel strategiczny 1: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna</i> Cel operacyjny 1.1.: Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa</p> <p><i>Cel strategiczny 2: Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna</i> Cel operacyjny 2.1: Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych Cel operacyjny 2.2: Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna</p> <p><i>Cel strategiczny 4: Wzrost aktywności gospodarczej</i> Cel operacyjny 4.1: Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców Cel operacyjny 4.2: Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna</p>
Beneficjenci przedsięwzięcia	Gmina Lutowiska, Fundacja Bieszczadzka, mieszkańcy gminy, turyści odwiedzający gminę.
Szacunkowe ramy finansowe	350 000 zł
Okres realizacji	III kwartał 2018 roku - IV kwartał 2019 roku
Potencjalne źródła finansowania	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Priorytet VI, 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej. Budżet Gminy Lutowiska i Fundacji Bieszczadzkiej.
Sposób oceny i miary	Rejestr osób odwiedzających obiekt. Zestawienie miejsc pracy.
Rezultaty	Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem – 1000 osób/rok. Liczba osób zatrudnionych w wyniku realizacji projektu – 4 osoby.
Przedsięwzięcie komplementarne finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego	Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 4 - Wsparcie dla osób bezrobotnych w zakresie powrotu na rynek pracy Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 6 - Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 37. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1 – Zadanie nr 2

Tytuł przedsięwzięcia	Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
Nazwa zadania	Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne
Lokalizacja	Lokalizacja inwestycji: Lutowiska działki ewidencyjne nr 629 i 630
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska
Potencjalni partnerzy	Nie dotyczy
Powiązanie z problemami	<p>W sferze społecznej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej, – wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe,

	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; - niski poziom integracji społecznej. <p>W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu - brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych - złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji. <p>W sferze środowiskowej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niskie wykorzystanie energii odnawialnej.
<p>Opis przedsięwzięcia</p>	<p>Zadanie będzie realizowane w nieużytkowanym obiekcie po byłej strażnicy WOP.</p> <p>W ramach zadania planowana jest rozbiorka poddasza i drewnianego stropu oraz przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku celem przeznaczenia go na cele społeczne oraz bezpieczeństwa mieszkańców, a także cele gospodarcze.</p> <p>W obiekcie planuje się utworzyć i wyposażyć punkt rehabilitacji ruchowej, placówkę policji i ratownictwa medycznego, pomieszczenia na działalność gospodarczą na rzecz mieszkańców oraz komunalne mieszkania chronione.</p> <p>W ramach zagospodarowania terenu utworzony będzie ogólnodostępny parking, przestrzeń z elementami urządzeń do rekreacji ruchowej (zewnątrzna siłownia) oraz przeprowadzona zostanie przebudowa drogi dojazdowej do budynku.</p> <p>Przewiduje się, że obiekt będzie ogrzewany paliwem ekologicznym (olej opałowy bądź gaz bezprzewodowy) przy zastosowaniu pomp ciepła, baterii słonecznych i ogniw fotowoltaicznych.</p> <p>Teren przedsięwzięcia będzie monitorowany.</p> <p>Ważnym aspektem jest fakt, że za zarządzanie obiektem będzie odpowiadał podmiot ekonomii społecznej, który powstanie w ramach Programu Rewitalizacji Gminy Lutowiska. Aby podmiot taki mógł funkcjonować musi mieć stworzone na start warunki do działalności i generować przychody. Dla umożliwienia jego funkcjonowania koniecznym jest stworzenie takich możliwości. Nowo powstały podmiot ekonomii społecznej musi mieć siedzibę – warunek zostanie spełniony dzięki przekazaniu temu podmiotowi jednego z pomieszczeń adaptowanych pod działalność gospodarczą w rewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP. Bez tej inwestycji Gmina nie mogłaby wygospodarować miejsca dla siedziby nowego podmiotu. Założono, że poza zarządzaniem obiektem i terenem (bieżące utrzymanie czystości, estetyki, zieleni, naprawy i remonty, obsługa najemców lokali) podmiot ekonomii społecznej dostanie możliwość prowadzenia innego rodzaju działalności gospodarczej tj. w drugim pomieszczeniu podmiot ten będzie mógł uruchomić wypożyczalnię sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego, która będzie jednocześnie doskonałym uzupełnieniem oferty punktu rehabilitacji ruchowej. Tym sposobem stworzona zostanie w dotychczas niezagospodarowanym obiekcie przestrzeń do rozwoju działalności gospodarczej dla podmiotu ekonomii społecznej, tym samym kreując dla mieszkańców miejsca pracy w tym podmiocie. Ponadto w obiekcie będzie jeszcze jeden lokal z przeznaczeniem pod prowadzenie działalności gospodarczej (np. usługowej) do wykorzystania przez mieszkańców lub inne osoby.</p> <p>Ponadto w obiekcie wygospodarowane zostaną pomieszczenia, które pozwolą utworzyć i prowadzić 3 mieszkania chronione, którymi na chwilę obecną gmina nie dysponuje. Przyczyni się to niewątpliwie do wzrostu poziomu integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.</p> <p>Utworzeni i wyposażenie punktu rehabilitacji ruchowej zmniejszy czas oczekiwania na tą ważną i bardzo potrzebną dla wielu mieszkańców usługę.</p>

	<p>Lokalizacja Posterunku Policji oraz Pogotowia Ratunkowego wpłynie na poprawę bezpieczeństwa publicznego oraz zdrowia i życia mieszkańców obszaru rewitalizacji i otoczenia, a także turystów, co jest bardzo ważne z punktu widzenia dalszego rozwoju turystyki na terenie gminy.</p> <p>Gmina zamierza realizować również realizować projekt związany ze wsparciem osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy. Bez możliwości, które kreuje Zadania nr 2 Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne, bezrobotni mieszkańcy Lutowisk nie uaktywnią się, nie będą wierzyli w powrót na rynek pracy, zatem oferta wsparcia nie znajdzie chętnych. Powstanie podmiotu ekonomii społecznej będzie ogromną zachętą dla tych osób do uaktywnienia się zawodowego.</p> <p>Zadanie realizuje cel rewitalizacji: <i>Cel strategiczny 1: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna</i> Cel operacyjny 1.1 Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa Cel operacyjny nr 1.3. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją</p> <p><i>Cel strategiczny 2: Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna</i> Cel operacyjny 2.1: Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych Cel operacyjny 2.2: Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna</p> <p><i>Cel strategiczny 3: Utrzymanie wysokie czystości środowiska naturalnego</i> Cel operacyjny 3.1: Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.</p> <p>4. <i>Wzrost aktywności gospodarczej</i> 4.1. <i>Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców.</i></p>
Beneficjenci przedsięwzięcia	Gmina Lutowiska, mieszkańcy gminy
Szacunkowe ramy finansowe	3 500 000,00PLN
Okres realizacji	III kwartał 2018 roku - IV kwartał 2019 roku
Potencjalne źródła finansowania	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Priorytet VI, Działanie 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej. Budżet Gminy Lutowiska.
Sposób oceny i miary	Protokoły odbioru. Liczba zawartych umów najmu. Rejestr osób korzystających z obiektu. W Zestawienie miejsc pracy.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba użytkowników obiektu – 500 osób/rok, - Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w obiekcie objętym projektem – 2 szt. - Liczba lokali pod mieszkania chronione – 3 szt. - Liczba osób mieszkającym w obiekcie objętym projektem – 9 os. - Liczba instytucji zlokalizowanych w obiekcie objętym zakresem projektu – 3 szt. - Liczba osób zatrudnionych w wyniku realizacji projektu – 6 osób.
Przedsięwzięcie komplementarne finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego	Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 4 - Wsparcie dla osób bezrobotnych w zakresie powrotu na rynek pracy Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 5 - Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 6 - Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 7 - Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 38. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 2

Tytuł	Moja pasja – darem dla innych
Lokalizacja	Urząd Gminy Lutowiska Zespół Szkół w Lutowiskach Gminny Ośrodek Kultury w Lutowiskach
Podmiot realizujący	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach
Potencjalni partnerzy	Zespół Szkół w Lutowiskach Gminny Ośrodek Kultury w Lutowiskach
Powiązanie z problemami	W sferze społecznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów: – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – niski poziom integracji społecznej; – niewielka aktywność społeczna i kulturalna.
Opis przedsięwzięcia	W ramach projektu zostaną przeprowadzone szkolenia dla seniorów: – warsztaty Rozwój Integralny, – warsztaty Artystyczne – „Dziel się Pasją” – cykl warsztatów dla dzieci i młodzieży z Zespołu Szkół – lekcje z seniorami, – warsztaty psychologiczne „pomysł na dobra życie”, – przeprowadzenie konkursu artystycznego dla dzieci i młodzieży na temat pasji ich babć i dziadków, – upowszechnienie pasji seniorów przez młodzież na stronie internetowej Gminy Lutowiska, – warsztaty z dietetykiem „Wiem co jem”, – rozstrzygnięcie konkursu plastycznego na Konferencji podsumowującej projekt. Projekt realizuje cel rewitalizacji: Cel strategiczny 1: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna Cel operacyjny 1.2: Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją Cel operacyjny 1.3: Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej.
Beneficjenci przedsięwzięcia	Mieszkańcy gminy, seniorzy oraz dzieci i młodzież w wieku szkolnym.
Szacunkowe ramy finansowe	50 000,00 PLN
Okres realizacji	Styczeń 2019 r. - Październik 2019 r.
Potencjalne źródła finansowania	Budżet Gminy Lutowiska
Sposób oceny i miary	Listy obecności uczestników wydarzeń organizowanych w ramach realizacji projektu
Rezultaty	Liczba osób biorących udział w warsztatach – 30 os.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 39. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 3

Tytuł	Wsparcie osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy
Lokalizacja	Lutowiska – Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Kultury
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska, GOPS w Lutowiskach
Potencjalni partnerzy	Powiatowy Urząd Pracy w Ustrzykach Dolnych
Powiązanie z problemami	W sferze społecznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów: – wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe; – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – emigracja ludzi młodych; – niski poziom integracji społecznej.

Tytuł	Wsparcie osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy
	<p>W sferze gospodarczej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niska przedsiębiorczość mieszkańców; - brak wsparcia infrastrukturalno-organizacyjnego dla przedsiębiorców rozpoczynających działalność (np. inkubatora przedsiębiorczości).
Opis przedsięwzięcia	<p>Na obszarze rewitalizacji głównym problemem będącym przyczyną wykluczenia społecznego jest bezrobocie. Na wykluczenie społeczne narażone są przede wszystkim osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu bezrobocia, osoby w trudnej sytuacji materialnej.</p> <p>W projekcie zaplanowano udzielenie wsparcia osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym z powodu bezrobocia.</p> <p>W ramach tego wsparcia zaplanowano:</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizację spotkań i szkoleń dla wykluczonych osób ze wskazaniem kierunku powrotu na rynek pracy, - organizacja kursów zawodowych; - prowadzenie spotkań z udziałem wykwalifikowanych osób takich jak np.: <ul style="list-style-type: none"> - psycholog; - osoby, które zwalczyły problem bezrobocia; - osoby, które zwalczyły problem alkoholizmu; - prowadzenie spotkań z udziałem przedsiębiorców poszukujących pracowników; - organizacja staży i praktyk zawodowych dostosowanych do potencjału pracownika i miejsca jego zamieszkania. <p>Celem projektu jest ułatwienie osobom bezrobotnym powrotu na rynek pracy. Warunkiem realizacji projektu jest stworzenie realnych możliwości do znalezienia zatrudnienia. Takie realne możliwości tworzą oba zadania wchodzące w skład Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 będące warunkiem i dopełnieniem realizacji Przedsięwzięcia nr 6. Przedsięwzięcie nr 1 tworzy przestrzeń dla uruchomienia działalności gospodarczej w ramach podmiotu ekonomii społecznej, a zatem stworzenia nowych miejsc pracy. Będzie to niewątpliwie zachętą do zaktywizowania się osób bezrobotnych. Bez przedsięwzięcia nr 1 uzupełniającego Przedsięwzięcie nr 6 realizacji niniejszego projektu w Lutowiskach nie będzie możliwa.</p> <p>Przedsięwzięcie realizuje następujące cele LPR Gminy Lutowiska:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa. ✓ Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców.
Beneficjenci przedsięwzięcia	<p>Mieszkańcy obszaru rewitalizacji - Lutowisk - osoby bezrobotne, bierne zawodowo oraz poszukujące pracy w wieku powyżej 29 roku życia należące, do jednej z grup:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ osoby od 50 roku życia, ✓ osoby długotrwale bezrobotne.
Szacunkowe ramy finansowe	250 000,00 zł
Okres realizacji	I-IV kwartał 2020
Potencjalne źródła finansowania	<p>Działanie 7.1 – Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy - projekty konkursowe. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.</p> <p>Budżet Gminy.</p>
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba zorganizowanych spotkań - 10 - Liczba zorganizowanych kursów zawodowych - 4 - Liczba zorganizowanych staży i praktyk - 15 - Liczba uczestników projektu - 20 - Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem - 10 - Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem - 10 - Liczba osób, które podjęły pracę po realizacji projektu – 15.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> - Listy obecności. - Umowy o staże i praktyki. - Wykaz osób, które podjęły pracę po realizacji projektu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 40. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 4

Tytuł	Aktywizacja uczniów w zakresie umiejętności uczenia się
Lokalizacja	Lutowiska – Zespół Szkół w Lutowiskach
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska
Potencjalni partnerzy	-
Powiązanie z problemami	W sferze społecznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów: – słabe wyniki egzaminów uczniów kończących szkołę podstawową.
Opis przedsięwzięcia	Projekt przewiduje realizację dwóch form rozwijających uzdolnienia uczniów, w tym zdolności składające się na umiejętność uczenia się tj. pamięć, logiczne i strategiczne myślenie, zdolność do koncentracji uwagi oraz umiejętność planowania. Prowadzone będą zajęcia szachowe oraz zajęcia w zakresie gier strategicznych.
Beneficjenci przedsięwzięcia	– uczniowie szkoły podstawowej z Lutowisk
Szacunkowe ramy finansowe	100 000,00 zł
Okres realizacji	I kwartał – IV kwartał 2020
Potencjalne źródła finansowania	Działanie 9.2 – Poprawa jakości kształcenia ogólnego. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Budżet Gminy.
Rezultaty	Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu – 25
Sposób oceny i miary	Listy obecności na zajęciach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 41. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 5

Tytuł	Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych
Lokalizacja	Obiekt byłej strażnicy WOP w Lutowiskach.
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach
Potencjalni partnerzy	Podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
Powiązanie z problemami	W sferze społecznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów: – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – niski poziom integracji społecznej. W sferze technicznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów: – brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych.
Opis przedsięwzięcia	Projekt zakłada utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych w zrewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP w Lutowiskach dla łącznie 9 osób. Osoby umieszczone w mieszkaniach chronionych zostaną objęte wsparciem polegającym na indywidualnie dobranych formach aktywizacji społecznej i zawodowej. W związku z adaptacją budynku utworzonych zostanie 9 miejsc w mieszkaniach chronionych. Wszystkie miejsca przystosowane będą dla osób niepełnosprawnych. Użytkownikami mieszkań chronionych będą osoby skierowane na podstawie decyzji Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Mieszkania chronione przeznaczone będą dla osób, o których mowa w art. 53 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, które w wyniku zdarzenia losowego straciły bezpieczne miejsce zamieszkania i potrzebują okresowego wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki.

Tytuł	Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych
	<p>Mieszkańcy mieszkań chronionych będą brali udział w zajęciach aktywizujących społecznie i zawodowo realizowanych między innymi przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który będzie oferował wsparcie dostosowane do indywidualnych potrzeb.</p> <p>Mieszkania chronione tworzone w ramach projektu będą formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub będą zastępować pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkania chronione zapewnią warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.</p> <p>Ważnym aspektem związanym z procesem rewitalizacji w Lutowiskach jest fakt, że bez realizacji Zadania 2 Przedsięwzięcia nr 1 nie będzie możliwości zrealizowania niniejszego projektu.</p> <p>Przedsięwzięcie realizuje następujące cele LPR Gminy Lutowiska:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa. 1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją. 2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna <ol style="list-style-type: none"> 2.2. Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna
Beneficjenci przedsięwzięcia	Osoby, o których mowa w art. 53 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, które w wyniku zdarzenia losowego straciły bezpieczne miejsce zamieszkania i potrzebują okresowego wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki.
Szacunkowe ramy finansowe	350 000,00 zł
Okres realizacji	IV kwartał 2019– III kwartał 2020
Potencjalne źródła finansowania	Działanie 8.3 – Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Budżet Gminy.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utworzona baza lokalowa mieszkań chronionych z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych – 9 miejsc w 3 mieszkaniach chronionych. ✓ Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w mieszkaniach chronionych – 9 osób. ✓ Wsparcie procesu ekonomicznego i społecznego usamodzielnienia się osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez zapewnienie dostępu do mieszkań chronionych – 3 mieszkania chronione.
Sposób oceny i miary	Weryfikacja wskaźników odbędzie się na podstawie raportu z osiągnięcia wskaźników sporządzonych na podstawie przekazanych informacji z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w zakresie liczby osób objętych tymi usługami społecznymi oraz dokumentów potwierdzających utworzenie mieszkań chronionych (protokoły odbioru).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 42. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 6

Tytuł	Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
Lokalizacja	<p>Obiekt byłej strażnicy WOP w Lutowiskach - lokalizacja inwestycji: Lutowiska działki ewidencyjne nr 629 i 630.</p> <p>Ruiny synagogi żydowskiej w Lutowiskach – działka nr 276.</p>

Tytuł	Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
Podmiot realizujący	Podkarpacki Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej w Jaśle
Potencjalni partnerzy	-
Powiązanie z problemami	<p>W sferze społecznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe; - duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; - niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; - emigracja ludzi młodych; - niski poziom integracji społecznej.
Opis przedsięwzięcia	<p>W obszarze rewitalizacji utrzymuje się duża liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, czego przyczyną jest koncentracja bezrobocia.</p> <p>Brak kompetencji i kwalifikacji zawodowych (przerwy w pracy lub jej brak bezpośrednio po ukończeniu szkoły) powoduje utratę wartości posiadanych kwalifikacji.</p> <p>Częstym powodem pozostawania bez pracy albo ubóstwa z uwagi na niskie wynagrodzenia jest brak przygotowania zawodowego lub jego niedostosowanie do potrzeb rynku pracy.</p> <p>W ramach przedsięwzięcia realizowane będą:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usługi umożliwiające uzyskanie/podniesienie wiedzy i rozwijanie umiejętności potrzebnych do założenia lub pracy w przedsiębiorstwach społecznych i jego rozwijania, - usługi polegające na dostarczaniu i rozwijaniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym , - usługi polegające na podnoszeniu kwalifikacji pracowników podmiotów ekonomii społecznej, - wsparcie finansowe (dotacje) na tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, - udzielanie wsparcia pomostowego w formie finansowej oraz w formie zindywidualizowanych usług, - usługi polegające na podnoszeniu kwalifikacji pracowników podmiotów ekonomii społecznej. <p>Aby skutecznie zrealizować niniejsze przedsięwzięcie niezwykle ważne jest zaangażowanie społeczności lokalnej w jego realizację. Dlatego też niezbędnym elementem jest udostępnienie mieszkańcom miejsc, które posłużą jako miejsca do prowadzenia działalności przez powstały podmiot ekonomii społecznej. W chwili obecnej na obszarze rewitalizacji nie ma miejsc, które mogłyby być od razu przekazane takiemu podmiotowi.</p> <p>Dlatego też w celu skutecznej realizacji niniejszego przedsięwzięcia niezbędna jest realizacja projektów inwestycyjnych/twardych.</p> <p>Takim projektem jest Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1: Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska. W ramach tego Przedsięwzięcia zostaną zrealizowane dwa zadania:</p> <p><u>Zadanie 1:</u> Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających.</p> <p><u>Zadanie 2:</u> Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne.</p> <p>Zadanie 1 pozwoli na udostępnienie ruin zabytkowej Synagogi turystom pozwalając jednocześnie na uruchomienie działalności handlowej związanej z obsługą turystów (sprzedaż pamiątek, przewodników itp.) w wybudowanej wiacie. Zatem obiekt i przestrzeń wokół niego wraz z dojściem będą pełniły nową funkcję związaną z branżą turystyczną (nowa atrakcja turystyczna).</p>

Tytuł	Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
	<p>Zadanie 2 zakłada m.in. przygotowanie w niewykorzystywanym obiekcie byłej strażnicy WOP w Lutowiskach 3 lokali do prowadzenia działalności gospodarczej oraz 1 lokalu na potrzeby punktu rehabilitacji ruchowej. Ponadto powstaną tam 3 mieszkania chronione, placówka Policji i placówka ratownictwa medycznego. W ramach zagospodarowania terenu utworzony będzie ogólnodostępny parking z elementami urządzeń do rekreacji ruchowej (zewnętrzna siłownia) i przeprowadzona zostanie przebudowa drogi dojazdowej do budynku.</p> <p>Nadanie powyższym obiektom i obszarom nowych funkcji wywoła następujące skutki:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost uchu turystycznego w obrębie centrum Lutowisk (lokalizacja ruin Synagogi). W związku z tym stworzy się możliwość do uruchomienia działalności handlowej – handlu pamiątkami i przewodnikami turystycznymi i innymi wydawnictwami. Ponadto obiekt Synagogi i przestrzeń go otaczająca będą wymagały podmiotu zarządzającego w zakresie utrzymania. Po realizacji projektu podmiotowi ekonomii społecznej powstałemu w wyniku jego realizacji zostanie udostępniona przestrzeń przy Synagodze wraz z wiatą do prowadzenia działalności handlowej oraz spółdzielnia ta zajmie się zarządzaniem tym obiektem i przestrzenią w zakresie utrzymania zieleni, małej architektury, urządzeń rekreacyjnych, zabezpieczenia obiektu i udostępniania go zwiedzającym, a także organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych czy turystycznych. 2. Powstały ramach projektu podmiot ekonomii społecznej będzie potrzebował lokalu na biuro oraz do uruchomienia szerszej działalności gospodarczej. W związku z tym konieczne jest wygospodarowanie pomieszczeń do prowadzenia działalności gospodarczej w obiekcie byłej strażnicy WOP w ramach Przedsięwzięcia nr 1 Zadania 2. W tych pomieszczeniach, podmiot ekonomii społecznej będzie miał swoją siedzibę oraz będzie mógł uruchomić wypożyczalnię sprzętu rehabilitacyjnego w ramach rozszerzenia działalności gospodarczej i uzupełnienia oferty uruchomionego w tym obiekcie punktu rehabilitacji ruchowej. Ponadto utworzony podmiot ekonomii społecznej będzie zarządzał zrewitalizowanym obiektem byłej Strażnicy WOP oraz przestrzenią wokół niego, która bezpośrednio sąsiaduje z przestrzenią wokół ruin Synagogi, w zakresie utrzymania budynku, bieżących napraw i remontów, utrzymania zieleni i małej architektury oraz parkingu i drogi dojazdowej. Ta działalność będzie następnie systematycznie rozszerzana w ramach branży usług komunalnych tj. pielęgnacji terenów zielonych, zimowego utrzymania dróg, chodników i miejsc służących turystom (np. parkingi, punkty widokowe, miejsca odpoczynku itp.), wykonywanie prac remontowo-budowlanych itp. Jednocześnie będzie prowadzona działalność w zakresie handlu pamiątkami i wydawnictwami turystycznymi przy Synagodze oraz prowadzona będzie wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego. <p>Ważnym aspektem związanym z procesem rewitalizacji w Lutowiskach jest fakt, że bez realizacji obu Zadań Przedsięwzięcia nr 1 nie będzie możliwości zrealizowania niniejszego projektu, gdyż gmina nie dysponuje takim zasobem, który wsparłby i uczył możliwym uruchomienie działalności podmiotu ekonomii społecznej.</p> <p>Przedsięwzięcie realizuje następujące cele LPR Gminy Lutowiska:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna</u> <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa 1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją 4. <u>Wzrost aktywności gospodarczej</u> <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców 4.2. Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna

Tytuł	Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
Beneficjenci przedsięwzięcia	<ul style="list-style-type: none"> – podmiot ekonomii społecznej, – osoby fizyczne zainteresowane założeniem lub prowadzeniem działalności w sektorze ekonomii społecznej, – partnerstwo na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej.
Szacunkowe ramy finansowe	300 000,00 zł (kwota w odniesieniu do Gminy Lutowiska, przedsięwzięcie stanowi część projektu realizowanego w ramach Działania 8.5 RPO WP 2014-2020 przez Podkarpacki Regionalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Jaśle).
Okres realizacji	III 2019 – I 2020
Potencjalne źródła finansowania	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Oś priorytetowa VIII, Działanie 8.5. Wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie Budżet Gminy Rymanów.
Rezultaty	Liczba utworzonych przedsiębiorstw społecznych – 1. Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – 10.
Sposób oceny i miary	<ul style="list-style-type: none"> – Listy obecności ze spotkań, – Listy obecności ze szkoleń, – Liczba wejść na stronę internetową. – Liczba umów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Tabela 43. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 7

Tytuł	Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach
Lokalizacja	Obiekt byłej strażnicy WOP w Lutowiskach.
Podmiot realizujący	Gmina Lutowiska, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach
Potencjalni partnerzy	Podmiot ekonomii społecznej z Lutowisk (zgodnie z art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie statutowo działający w obszarze pomocy i integracji społecznej oraz działalności leczniczej).
Powiązanie z problemami	<p>W sferze społecznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu. <p>W sferze przestrzenno-funkcjonalnej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary (brak odpowiedniego lokalu) – długi czas oczekiwania.
Opis przedsięwzięcia	<p>Projekt zakłada utworzenie i funkcjonowanie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w zrewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP w Lutowiska w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (Zadanie 2).</p> <p>W ramach projektu zakłada się również realizację zadań związanych z nauką ich obsługi i doradztwem w zakresie jego wykorzystania w celu tworzenia warunków do opieki domowej.</p>

Tytuł	Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach
	<p>Ważnym aspektem związanym z procesem rewitalizacji w Lutowiskach jest fakt, że bez realizacji Zadania 2 Przedsięwzięcia nr 1 nie będzie możliwości zrealizowania niniejszego projektu, gdyż gmina nie dysponuje takim zasobem, który wsparłby i uczynił możliwym uruchomienie działalności podmiotu ekonomii społecznej tj. prowadzenia wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego.</p> <p>Przedsięwzięcie realizuje następujące cele LPR Gminy Lutowiska:</p> <p>1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna</p> <p>1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa.</p> <p>1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.</p> <p>2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna</p> <p>2.2. Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna</p>
Beneficjenci przedsięwzięcia	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rodziny osób niepełnosprawnych, zamieszkujące wspólne gospodarstwo domowe. ✓ Dzieci w zakresie wczesnego wykrywania wad rozwojowych. ✓ Osoby starsze/niesamodzielne (osoby, które ze względu na podeszły wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność wymaga opieki lub pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych) oraz osoby pełniące funkcje opiekuńcze wobec nich.
Szacunkowe ramy finansowe	250 000,00 zł
Okres realizacji	IV kwartał 2019– II kwartał 2020
Potencjalne źródła finansowania	Działanie 8.3 – Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Budżet Gminy.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utworzona baza lokalowa wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego – 1 pomieszczenie. ✓ Liczba osób objętych usługami zdrowotnymi – 200 osób/rok. ✓ Liczba osób objętych nauką ich obsługi i doradztwem w zakresie jego wykorzystania w celu tworzenia warunków do opieki domowej – 30 osób. ✓ Liczba osób zatrudnionych w wypożyczalni – 4 osoby.
Sposób oceny i miary	Weryfikacja wskaźników odbędzie się na podstawie sprawozdania z osiągnięcia wskaźników sporządzonych na podstawie przekazanych informacji od podmiotu ekonomii społecznej oraz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w zakresie liczby osób objętych usługami zdrowotnymi oraz dokumentów potwierdzających utworzenie wypożyczalni (protokoły odbioru).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie karty przedsięwzięcia

Rysunek 23. Lokalizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie kart przedsięwzięć. Podkład mapowy: Openstreetmap.org.

Przedstawione powyżej przedsięwzięcia zostały ocenione merytorycznie i przyjęte, jako spójny i powiązany pakiet przedsięwzięć podstawowych (bez wyodrębnienia przedsięwzięć uzupełniających). Przedsięwzięcia infrastrukturalne finansowane z EFRR są komplementarne z priorytetami inwestycyjnymi EFS i powiązane z realizacją celów w zakresie włączenia społecznego i walki z ubóstwem, a także przyczyniają się do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia.

V.2. OPIS PLANOWANYCH UZUPEŁNIAJĄCYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Poza przedsięwzięciami głównymi planowana jest również realizacja przedsięwzięć uzupełniających. W ich realizacji zostanie uwzględniony szeroki aspekt partnerstwa z innymi podmiotami. Na etapie LPR nie są znane ich ramy finansowe oraz zakres organizacyjno-techniczny. Głównym założeniem przedsięwzięć uzupełniających będzie aktywizacja mieszkańców, a także wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej. Jednocześnie planowane działania przyczynią się do zwiększenia poziomu integracji mieszkańców, w tym integracji międzypokoleniowej.

Utworzenie nowych, atrakcyjnych przestrzeni publicznych stworzy możliwości do organizacji imprez i wydarzeń o charakterze społeczno-kulturalnym. Jednocześnie zwiększą się możliwości spędzania czasu wolnego dla wszystkich grup społecznych, w tym grup szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne. W związku z tym planowane do realizacji następujące przedsięwzięcia uzupełniające:

Lp.	Nazwa zadania	Powiązany cel strategiczny z LPR	Powiązany cel operacyjny z LPR	Okres realizacji
1.	Usuwanie eternitu z pokryć dachowych	✓ Utrzymanie wysokiego stanu czystości środowiska naturalnego	✓ Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	2017-2023

2.	Rewitalizacja terenu po rozbiórce i przeniesieniu cerkwi - kontynuacja projektu Trzy kultury – makiety cerkwi i obiektów sakralnych z terenu Gminy Lutowiska	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych ✓ Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna	2018-2019
3.	Oświetlenie dróg wewnętrznych w Lutowiskach	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych	2018
4.	Remont nawierzchni placów przy budynku administracyjnym w Lutowiskach	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych	2018-2019
5.	Termomodernizacja budynku Urzędu Gminy w Lutowiskach	✓ Utrzymanie wysokiego stanu czystości środowiska naturalnego	✓ Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.	2019
6.	Opracowanie dokumentacji i budowa drogi wewnętrznej osiedlowej (za przystankiem autobusowym)	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych	2019
7.	Przebudowa drogi wewnętrznej do obiektów sportowo rekreacyjnych	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych	2019
8.	Budowa chodnika/ścieżki dojścia do punktu widokowego	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna	2020
9.	Budowa kompleksu socjalno-sportowego; – zaplecza socjalnego i szatni sportowych przy boiskach sportowych, – budowa kortu tenisowego, – przystosowanie terenu do imprez plenerowych cyklicznych tj. „Targi Końskie”, „Dzień Żubra”, „W krainie Wilka”, – budowa boisk do piłki siatkowej i koszykowej	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna	2020
10.	Zagospodarowanie nieużytkowanego budynku po rozlewni wód gazowanych w Lutowiskach na ośrodek kulturalno- wystawowo-szkoleniowy	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna ✓ Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	✓ Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna ✓ Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej	2021
11.	Przebudowa pomieszczeń kina i termomodernizacja budynku administracyjnego	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna ✓ Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	✓ Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna ✓ Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej	2022
12.	Zagospodarowanie budynku po b. kotłowni na osiedlu mieszkalnym byłych pracowników Igloopolu na cele społeczne	✓ Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	✓ Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna	2023

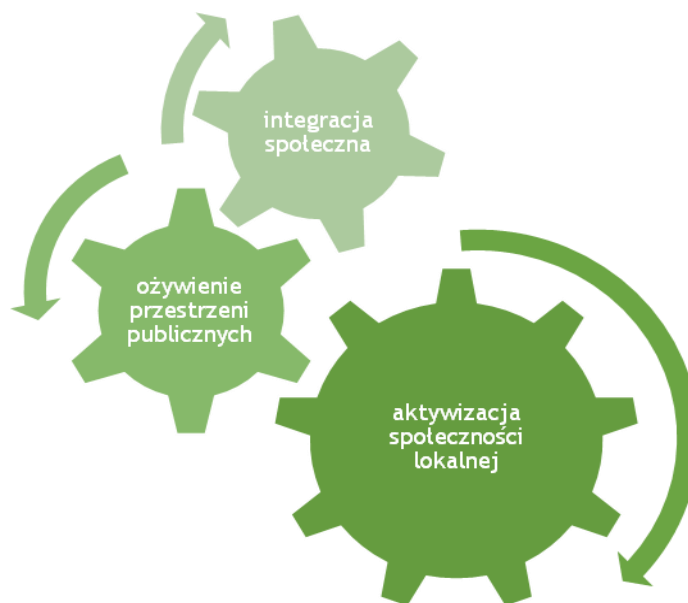
		✓ Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	✓ Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej	
--	--	--	---	--

VI. MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

Niezwykle ważnym aspektem rewitalizacji jest zaplanowanie mechanizmów integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wdrożenie tego elementu będzie opierało się o następujące zasady:

- Kompleksowości,
- Komplementarności przestrzennej,
- Komplementarności problemowej,
- Komplementarności międzyokresowej,
- Komplementarności proceduralno-instytucjonalnej,
- Komplementarności źródeł finansowania,
- Koncentracji.

Rysunek 24. Schemat integrowania działań rewitalizacyjnych

1. Zasada kompleksowości – co oznacza, że w Programie rewitalizacji działania ujęte są w sposób kompleksowy nie pomijając aspektu społecznego, gospodarczego i przestrzennego (w tym również infrastrukturalnego, środowiskowego i kulturowego) związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. Program złożony jest z różnorodnych przedsięwzięć mających przyczynić się w założeniu do kompleksowej interwencji na rzecz obszaru zdegradowanego. Program wyklucza realizację indywidualnych inwestycji nieskutkujących zmianami strukturalnymi w obszarze rewitalizacji.
2. Zasada komplementarności przestrzennej – polega na uwzględnieniu przy realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych ciągłości przestrzeni i relacji przestrzennych łączących obszary rewitalizacji z pozostałymi częściami gminy. Istotne jest traktowanie przestrzeni jako całości i zapobieganie realizacji projektów realizacyjnych w sposób punktowy. Efekty działań rewitalizacyjnych powinny również pozytywnie wpływać na całe otoczenie, a w konsekwencji na całą gminę.

Zaplanowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne będą realizowane na obszarze rewitalizacji i charakteryzują się komplementarnością przestrzenną. Planowane działania mają przede wszystkim wymiar społeczny. Zostały one wypracowane w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy. Planowane działania będą oddziaływały na cały obszar rewitalizacji. Wszystkie działania będą prowadzone w taki sposób, aby niwelować zjawiska kryzysowe, a nie przenosić je w inne miejsca czy też doprowadzać do niepożądanych efektów takich jak segregacja społeczna czy wykluczenie.

3. Zasada komplementarności problemowej – polega na konieczności realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które się wzajemnie dopełniają pomiędzy różnymi sferami tematycznymi. Dodatkowo zasada ta wyraża się tym, że poszczególne przedsięwzięcia wpisują się w kierunki działań przewidziane do rewitalizacji, a co za tym idzie również w cele operacyjne i strategiczne. W związku z tym, że cele przypisane są bezpośrednio do podsystemów część projektów wpisuje się w więcej niż jeden cel. Wzajemne dopełnianie się przedsięwzięć oraz powiązanie ich z celami tematycznymi zapobiega zjawisku fragmentaryzacji, a sam program będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji w sposób kompleksowy, zaś przyczyny zjawisk kryzysowych będą traktowane całościowo.

Tabela 44. Komplementarność podstawowych projektów rewitalizacyjnych z celami LPR

Przedsięwzięcie	Cel strategiczny	Cel operacyjny
Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska Zadanie 1: Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających	2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	2.1. Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych
	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej
	4. Wzrost aktywności gospodarczej	4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców 4.2. Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna
Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska Zadanie 2: Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa 1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją
	2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	2.2. Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna
	3. Utrzymanie wysokiej czystości środowiska naturalnego	3.1. Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
Moja pasja – darem dla innych	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją
		1.3. Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej
Wsparcie osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa
	4. Wzrost aktywności gospodarczej	4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców
Aktywizacja uczniów w zakresie umiejętności uczenia się	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.4. Poprawa wyników uczniów w szkole podstawowej
Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją
Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa
	4. Wzrost aktywności gospodarczej	4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców

Przedsięwzięcie	Cel strategiczny	Cel operacyjny
Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa
		1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją

Źródło: Opracowanie własne

4. Zasada komplementarności międzyokresowej – polega na ocenie działań rewitalizacyjnych zrealizowanych w latach 2007-2013 oraz na zachowaniu ciągłości programowej. Wybrane do realizacji działania, chociaż nowe, w pewnej mierze stanowią już podjęte działania i inicjatywy we wcześniejszym okresie.

Tabela 45. Komplementarność okresowa – projekty zrealizowane przez Gminę Lutowiska

Lp.	Tytuł projektu	Czas realizacji projektu	Miejsce realizacji projektu (obszar, na którym projekt był realizowany)	Źródło współfinansowania	Projekt komplementarny z LPR Gminy Lutowiska na lata 2017-2023
1.	Remont drogi do strzelnicy i parku wiejskiego	2008	Lutowiska	Środki własne	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
2.	Remont ogrodzenia wokół Kiruku	2008	Lutowiska	Środki własne	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
3.	Budowa „Placu targowego”	2008	Lutowiska	Środki własne	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
4.	Budowa parkingu przed placem targowym	2008	Lutowiska	Środki własne	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
5.	Akademia Rozwoju Małego Dziecka w Gminie Lutowiska	2008-2009	Lutowiska	EFS PO Kapitał Ludzki Działanie 9.1.1.	Przedsięwzięcie nr 4. Aktywizacja uczniów w zakresie umiejętności uczenia się
6.	Remont i doposażenie Gminnego Ośrodka Kultury w Lutowiskach	2010	Lutowiska	PROW 2007- 2013 Oś 4 - LEADER	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
7.	Bieszczady, Niebo i Gwiazdy. Nowe produkty Turystyki Przyrodniczej w Gminie Lutowiska	2012	Lutowiska	Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007-2013	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska
8.	Urządzenie 4 miejsc do rekreacji ruchowej w miejscowościach Lutowiska i Stuposiany	2013	Lutowiska	PROW 2007- 2013 Oś 4 - LEADER	Przedsięwzięcie nr 1. Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Lutowiskach

5. Zasada komplementarności proceduralno-instytucjonalnej – oznacza konieczność zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur.

6. Zasada ta została spełniona poprzez zaprojektowanie kompleksowego systemu zarządzania LPR. Struktura zarządzania LPR składać się będzie z następujących komórek: Wójta Gminy Lutowiska, Zespołu ds. Rewitalizacji. Szczegółowy opis struktury zarządzania realizacją LPR przedstawiony został w kolejnym rozdziale IX.
7. Zasada komplementarności źródeł finansowania – oznacza, że przedsięwzięcia rewitalizacyjne są komplementarne pod kątem źródeł finansowania. Planowane do realizacji przedsięwzięcia uwzględniają ich finansowanie z różnych źródeł wzajemnie się dopełniających. Uwzględnione jest finansowanie ze źródeł publicznych (krajowych, unijnych, środków własnych) oraz prywatnych bez ryzyka podwójnego finansowania.

Przedsięwzięcia infrastrukturalne finansowane z EFRR są komplementarne z priorytetami inwestycyjnymi EFS i powiązane z realizacją celów w zakresie włączenia społecznego i walki z ubóstwem, a także przyczyniają się do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia.

Tabela 46. Komplementarność projektów EFRR planowanych do finansowania w ramach Działania 6.3. RPO WP 2014-2020 z projektami planowanymi do realizacji z EFS.

I.p. 1	
Projekt z EFRR planowany do finansowania w ramach Działania 6.3. RPO WP 2014-2020	Projekt planowany do finansowania z EFS
<p>Przedsięwzięcie nr 1. „Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska”</p> <p>Zadanie nr 1: Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających</p> <p>Lokalizacja: Ruiny synagogi żydowskiej w Lutowiskach – działka nr 276</p>	<p>„Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji”</p> <p>Źródło finansowania: Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Oś priorytetowa VIII, Działanie 8.5. Wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie</p>
<p>Opis wpływu projektów na zdiagnozowaną sytuację kryzysową, w szczególności w sferze społecznej</p> <p>W sferze społecznej projekt (Zadanie nr 1) finansowany z EFRR w ramach Działania 6.3. przyczyni się do rozwiązania problemów związanego z wysokim bezrobociem, w szczególności długotrwałym. Dzięki realizacji projektu wykreowana zostanie nowa oferta turystyczna – ruiny Synagogi zostaną udostępnione do zwiedzania, wraz z możliwością zapoznania się faktami historycznymi dotyczącymi Lutowisk w powiązaniu ze społecznością żydowską kiedyś je zamieszkującą. Atrakcyjność turystyczną zwiększy również mini-amfiteatr i imprezy tam organizowane.</p> <p>Ważnym aspektem jest fakt, że za zarządzanie obiektem będzie odpowiadał nowo powstały pomiot ekonomii społecznej, który powstanie w ramach Przedsięwzięcia nr 6 finansowanego z EFS. Aby podmiot taki mógł funkcjonować musi generować przychody, tak więc dla umożliwienia jego funkcjonowania koniecznym jest stworzenie takich możliwości. Założono, że poza zarządzaniem obiektem i terenem (bieżące utrzymanie czystości, estetyki, zieleni, naprawy i remonty, przygotowanie techniczne do przeprowadzenia imprez) podmiot ekonomii społecznej dostanie możliwość prowadzenia innego rodzaju działalności gospodarczej tj. sprzedaż pamiątek i wydawnictw turystycznych w wiacie przy punkcie widokowym. Tym sposobem wykorzystanie potencjału Lutowisk tj. atrakcyjność turystyczna, która stworzy przestrzeń do rozwoju działalności gospodarczej dla podmiotu ekonomii społecznej, tym samym kreując dla mieszkańców miejsca pracy w tym podmiocie. Ponadto dzięki wzrostowi ruchu turystycznego pojawią się możliwości dla uruchomienia przez mieszkańców innych rodzajów działalności gospodarczej w zakresie obsługi turystów, co wywołać może aktywność w zakresie przedsiębiorczości mieszkańców.</p> <p>W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania problemu związanego z degradacją i słabą dostępnością obiektów zabytkowych (ruiny synagogi, kirkut w Lutowiskach). Ingerencja w powyższy problem przestrzenno-funkcjonalny i techniczny pozwoli rozwiązać problemy w sferze gospodarczej.</p> <p>W sferze gospodarczej przedsięwzięcie przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – niska przedsiębiorczość mieszkańców; – nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny. <p>Projekt poprzez umożliwienie optymalnego wykorzystania obiektów i zasobów dziedzictwa kulturowego, przyczyni się do wykreowania nowej oferty turystycznej opartej na lokalnym potencjale kulturowym, co z racji lokalizacji (w centrum gminy turystycznej), przyczyni się do ożywienia gospodarczego, w szczególności ożywienia ruchu turystycznego, co znacznie wpłynie na możliwości ograniczania marginalizacji społecznej mieszkańców</p>	

obszaru rewitalizacji poprzez ich aktywizację społeczną i zawodową. Efekt ten zostanie wzmocniony faktem stworzenia warunków do powstania podmiotu ekonomii społecznej, co wyżej opisano.

W sferze społecznej projekt finansowany z EFS w ramach Działania 8.5 poprzez powstanie podmiotu ekonomii społecznej, zatrudniającego mieszkańców obszaru rewitalizacji będących w niekorzystnej sytuacji, przede wszystkim przyczyni się do rozwiązania następujących problemów wysokiego bezrobocia (w szczególności długotrwałego). Ponadto pośrednio wpłynie na rozwiązanie pozostałych problemów społecznych tj.:

- duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej;
- niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją;
- emigracja ludzi młodych;
- niski poziom integracji społecznej.

Uzasadnienie niezbędności projektów dla realizacji założonych celów programu rewitalizacji

Projekt (Zadanie nr 1) finansowany z EFRR w ramach Działania 6.3. spowoduje nadanie nowych funkcji obiektowi ruin Synagogi w Lutowiskach i przestrzeni publicznej dotychczas słabo zagospodarowanej, w efekcie czego ożywi się ruch turystyczny i zwiększy się poziom wykorzystania tej przestrzeni przez samych mieszkańców obszaru rewitalizacji i innych miejscowości gminy. Stąd pojawią się większe potrzeby związane z utrzymaniem terenów zielonych, małej architektury oraz elementów gospodarczych. Ponadto stworzona zostanie możliwość prowadzenia na miejscu działalności gospodarczej związanej ze sprzedażą pamiątek oraz wydawnictw turystycznych. Realizacji Zadania nr 1 warunkuje powstanie i efektywne funkcjonowanie podmiotu gospodarczego jakim będzie nowy podmiot ekonomii społecznej powstały w wyniku realizacji przedsięwzięcia nr 6 finansowanego z EFS.

Bez stworzenia powyższych podstaw infrastrukturalnych realizacja Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 6 finansowanego z EFS w ramach Działania 8.5 RPO WP na lata 2014-2020 byłaby niemożliwa. W ramach tego projektu przewidziano realizację następujących zadań:

- usługi umożliwiające uzyskanie/podniesienie wiedzy i rozwijanie umiejętności potrzebnych do założenia lub pracy w przedsiębiorstwach społecznych i jego rozwijania,
  - usługi polegające na dostarczaniu i rozwijaniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych potrzebnych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym,
  - usługi polegające na podnoszeniu kwalifikacji pracowników podmiotów ekonomii społecznej,
  - udzielania wsparcia finansowego (dotacji) na tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
  - udzielanie wsparcia pomostowego w formie finansowej oraz w formie zindywidualizowanych usług,
  - usługi polegające na podnoszeniu kwalifikacji pracowników podmiotów ekonomii społecznej.
- Dzięki realizacji projektu finansowanego z EFS, którego dopełnieniem jest Zadanie nr 1 finansowane z EFRR nastąpi aktywizacja osób w niekorzystnej sytuacji, poprzez powstanie podmiotu ekonomii społecznej.

Zatem oba projekty jako zależne od siebie doprowadzą do realizacji wspólnych celów LPR Gminy Lutowiska:

1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna

1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa.

1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.

4. Wzrost aktywności gospodarczej

4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców.

4.2. Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna.

Opis komplementarności

W celu skutecznej realizacji przedsięwzięcia finansowanego z EFS w ramach Działania 8.5. niezbędna jest interwencja infrastrukturalna w obiekt zabytkowych ruin Synagogi oraz jej otoczenia, łącznie ze zmianą sposobu ich zagospodarowania celem nadania nowych funkcji turystycznych i gospodarczych.

Aby skutecznie zrealizować Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 6 i doprowadzić do powstania podmiotu ekonomii społecznej i nowych miejsc pracy niezwykle ważne jest zaangażowanie społeczności lokalnej w jego realizację. Dlatego też niezbędnym elementem jest udostępnienie mieszkańcom miejsc, które posłużą, jako miejsca do prowadzenia działalności m.in. przez powstały podmiot ekonomii społecznej. W chwili obecnej na obszarze rewitalizacji nie ma miejsc, które mogłyby być od razu przekazane takiemu podmiotowi.

Dlatego też w celu skutecznej realizacji przedsięwzięcia niezbędna jest realizacja projektów inwestycyjnych/twardych.

Zadanie nr 1 planowane do realizacji w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (finansowane z EFRR – Działanie 6.3. RPO WP 2014-2020) ma doprowadzić do zmiany sposobu wykorzystania zaniedbanej dotychczas przestrzeni wraz z niszczącymi ruinami Synagogi na cele turystyczne, w tym stworzenie miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej (sprzedaż pamiątek, wydawnictw turystycznych).

Nadanie wskazanym ruinom i przestrzeni publicznej nowych funkcji wpłynie w tym atrakcyjnym turystycznie obszarze na ożywienie ruchu turystycznego w obrębie centrum Lutowisk (lokalizacja ruin Synagogi). W związku z tym stworzy się możliwość do uruchomienia działalności handlowej – handlu pamiątkami i przewodnikami turystycznymi i innymi wydawnictwami. Ponadto obiekt Synagogi i przestrzeń go otaczająca będą wymagały podmiotu zarządzającego w zakresie utrzymania. Po realizacji projektu podmiotowi ekonomii społecznej powstanie w wyniku jego realizacji zostanie udostępniona przestrzeń przy Synagodze wraz z wiatą do prowadzenia działalności handlowej oraz spółdzielnia ta zajmie się zarządzaniem tym obiektem i przestrzenią w zakresie utrzymania zieleni, małej architektury, urządzeń rekreacyjnych, zabezpieczenia obiektu i udostępniania go zwiedzającym, a także organizacji imprez i wydarzeń kulturalnych czy turystycznych.

Zatem produkty projektu infrastrukturalnego – Zadania nr 1 - Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (przewidziane dofinansowane z EFRR – Działanie 6.3. RPO WP 2014-2020) umożliwią osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 6 przewidzianego do dofinansowania z EFS w ramach Działania 8.5.

I.p. 2

Projekt z EFRR planowany do finansowania w ramach Działania 6.3. RPO WP 2014-2020	Projekt planowany do finansowania z EFS
<p>Przedsięwzięcie nr 1. „Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska”</p> <p>Zadanie nr 2: Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne.</p> <p>Lokalizacja: Lokalizacja inwestycji: Lutowiska działki ewidencyjne nr 629 i 630</p>	<p>„Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji”</p> <p>Źródło finansowania: Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Oś priorytetowa VIII, Działanie 8.5. Wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie</p>

Opis wpływu projektów na zdiagnozowaną sytuację kryzysową, w szczególności w sferze społecznej

W sferze społecznej Przedsięwzięcie nr 1 (Zadanie nr 2) przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

- duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej,
- wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe,
- niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją;
- niski poziom integracji społecznej.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej realizacja tego zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

- ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu
- brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych
- złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji.

W sferze środowiskowej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

- niskie wykorzystanie energii odnawialnej.

W sferze społecznej projekt finansowany z EFS w ramach Działania 8.5 poprzez powstanie podmiotu ekonomii społecznej, zatrudniającego mieszkańców obszaru rewitalizacji będących w niekorzystnej sytuacji, przede wszystkim przyczyni się do rozwiązania następujących problemów wysokiego bezrobocia (w szczególności długotrwałego). Ponadto pośrednio wpłynie na rozwiązanie pozostałych problemów społecznych tj.:

- duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej;
- niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją;
- emigracja ludzi młodych;
- niski poziom integracji społecznej.

Uzasadnienie niezbędności projektów dla realizacji założonych celów programu rewitalizacji

Projekt (Zadanie nr 2) dofinansowany z EFRR w ramach Działania 6.3. będzie realizowany w nieużytkowanym obiekcie po byłej strażnicy WOP. W ramach zadania planowana jest rozbiórka poddasza i drewnianego stropu oraz przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku celem przeznaczenia go na cele społeczne oraz bezpieczeństwa mieszkańców, a także cele gospodarcze.

W obiekcie planuje się utworzyć i wyposażać punkt rehabilitacji ruchowej, placówkę policji i ratownictwa medycznego, pomieszczenia na działalność gospodarczą na rzecz mieszkańców oraz komunalne mieszkania chronione.

W ramach zagospodarowania terenu utworzony będzie ogólnodostępny parking, przestrzeń z elementami urządzeń do rekreacji ruchowej (zewnętrzna siłownia) oraz przeprowadzona zostanie przebudowa drogi dojazdowej do budynku.

Przewiduje się, że obiekt będzie ogrzewany paliwem ekologicznym (olej opałowy bądź gaz bezprzewodowy) przy zastosowaniu pomp ciepła, baterii słonecznych i ogniw fotowoltaicznych.

Teren przedsięwzięcia będzie monitorowany.

Ważnym aspektem jest fakt, że za zarządzanie obiektem będzie odpowiadał pomiot ekonomii społecznej, który powstanie w ramach Programu Rewitalizacji Gminy Lutowiska. Aby podmiot taki mógł funkcjonować musi mieć stworzone na start warunki do działalności i generować przychody. Dla umożliwienia jego funkcjonowania koniecznym jest stworzenie takich możliwości. Nowo powstały podmiot ekonomii społecznej musi mieć siedzibę – warunek zostanie spełniony dzięki przekazaniu temu podmiotowi jednego z pomieszczeń adaptowanych pod działalność gospodarczą w rewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP. Bez tej inwestycji Gmina nie mogłaby wygospodarować miejsca dla siedziby nowego podmiotu. Założono, że poza zarządzaniem obiektem i terenem (bieżące utrzymanie czystości, estetyki, zieleni, naprawy i remonty, obsługa najemców lokali) podmiot ekonomii społecznej dostanie możliwość prowadzenia innego rodzaju działalności gospodarczej tj. w drugim pomieszczeniu podmiot ten będzie mógł uruchomić wypożyczalnię sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego, która będzie jednocześnie doskonałym uzupełnieniem oferty punktu rehabilitacji ruchowej. Tym sposobem stworzona zostanie w dotychczas niezagospodarowanym obiekcie przestrzeń do rozwoju działalności gospodarczej dla podmiotu ekonomii społecznej, tym samym kreując dla mieszkańców miejsca pracy w tym podmiocie. Ponadto w obiekcie będzie jeszcze jeden lokal z przeznaczeniem pod prowadzenie działalności gospodarczej (np. usługowej) do wykorzystania przez mieszkańców lub inne osoby.

Gmina zamierza realizować również realizować projekt związany ze wsparciem osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy. Bez możliwości, które kreuje Zadanie nr 2 Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne, bezrobotni mieszkańcy Lutowisk nie uaktywnią się, nie będą wierzyli w powrót na rynek pracy, zatem oferta wsparcia nie znajdzie chętnych. Powstanie podmiotu ekonomii społecznej będzie ogromną zachętą dla tych osób do uaktywnienia się zawodowego.

Dzięki realizacji projektu finansowanego z EFS, którego dopełnieniem jest Zadanie nr 2 finansowane z EFRR nastąpi aktywizacja osób w niekorzystnej sytuacji, poprzez powstanie podmiotu ekonomii społecznej.

Zatem oba projekty, jako zależne od siebie doprowadzą do realizacji wspólnych celów LPR Gminy Lutowiska:

1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna

1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa.

1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.

4. Wzrost aktywności gospodarczej

4.1. Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców.

Opis komplementarności

Powstały ramach projektu finansowanego z EFS podmiot ekonomii społecznej będzie potrzebował lokalu na biuro oraz pomieszczenia do uruchomienia szerszej działalności gospodarczej. W związku z tym konieczne jest wygospodarowanie pomieszczeń do prowadzenia działalności gospodarczej w obiekcie byłej strażnicy WOP w ramach Przedsięwzięcia nr 1 Zadania 2. W tych pomieszczeniach, podmiot ekonomii społecznej będzie miał swoją siedzibę oraz będzie mógł uruchomić wypożyczalnię sprzętu rehabilitacyjnego w ramach rozszerzenia działalności gospodarczej i uzupełnienia oferty uruchomionego w tym obiekcie punktu rehabilitacji ruchowej. Ponadto utworzony podmiot ekonomii społecznej będzie zarządzał zrewitalizowanym obiektem byłej Strażnicy WOP oraz przestrzenią wokół niego, która bezpośrednio sąsiaduje z przestrzenią wokół ruin Synagogi, w zakresie utrzymania budynku, bieżących napraw i remontów, utrzymania zieleni i małej architektury oraz parkingu i drogi dojazdowej. Ta działalność będzie następnie systematycznie rozszerzana w ramach branży usług komunalnych tj. pielęgnacji terenów zielonych, zimowego utrzymania dróg, chodników i miejsc służących turystom (np. parkingi, punkty widokowe, miejsca odpoczynku itp.), wykonywanie prac remontowo-budowlanych itp.

Jednocześnie będzie prowadzona działalność w zakresie handlu pamiątkami i wydawnictwami turystycznymi przy Synagodze oraz prowadzona będzie wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego (wynik realizacji Zadania nr 1).

<p>Ważnym aspektem związanym z procesem rewitalizacji w Lutowiskach jest fakt, że bez realizacji obu Zadań Przedsięwzięcia nr 1 nie będzie możliwości zrealizowania niniejszego projektu, gdyż gmina nie dysponuje takim zasobem, który wsparłby i uczył możliwym uruchomienie działalności podmiotu ekonomii społecznej.</p> <p>Zatem produkty projektu infrastrukturalnego – Zadania nr 2 - Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (przewidziane dofinansowane z EFRR – Działanie 6.3. RPO WP 2014-2020) umożliwią osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 6 przewidzianego do dofinansowania z EFS w ramach Działania 8.5.</p>	
<p>I.p. 3</p>	
<p>Projekt z EFRR planowany do finansowania w ramach Działania 6.3. RPO WP 2014-2020</p>	<p>Projekt planowany do finansowania z EFS</p>
<p>Przedsięwzięcie nr 1. „Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska”</p> <p>Zadanie nr 2: Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne.</p> <p>Lokalizacja: Lokalizacja inwestycji: Lutowiska działki ewidencyjne nr 629 i 630</p>	<p>„Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych”</p> <p>Źródło finansowania: Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Oś priorytetowa VIII, Działanie 8.3. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych</p>
<p>Opis wpływu projektów na zdiagnozowaną sytuację kryzysową, w szczególności w sferze społecznej</p> <p>W sferze społecznej Przedsięwzięcie nr 1 (Zadanie nr 2) przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej, – wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe, – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – niski poziom integracji społecznej. <p>W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej realizacja tego zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu – brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych – złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji. <p>W sferze środowiskowej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – niskie wykorzystanie energii odnawialnej. <p>W sferze społecznej projekt finansowany z EFS w ramach Działania 8.3 poprzez utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych w zrewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP w Lutowiskach dla łącznie 9 osób oraz objęcie ich wsparciem polegającym na indywidualnie dobranych formach aktywizacji społecznej i zawodowej wpłynie na rozwiązanie następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej; – niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją; – niski poziom integracji społecznej. <p>W sferze technicznej przedsięwzięcie to przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych. 	
<p>Uzasadnienie niezbędności projektów dla realizacji założonych celów programu rewitalizacji</p> <p>Projekt (Zadanie nr 2) dofinansowany z EFRR w ramach Działania 6.3. będzie realizowany w nieużytkowanym obiekcie po byłej strażnicy WOP. W ramach zadania planowana jest rozbiorka poddasza i drewnianego stropu oraz przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku celem przeznaczenia go na cele społeczne oraz bezpieczeństwa mieszkańców, a także cele gospodarcze.</p> <p>W obiekcie planuje się utworzyć i wyposażać punkt rehabilitacji ruchowej, placówkę policji i ratownictwa medycznego, pomieszczenia na działalność gospodarczą na rzecz mieszkańców oraz komunalne mieszkania chronione.</p> <p>Zatem realizacja Zadania nr 2 Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 finansowanego z EFRR pozwoli m.in. na wygospodarowanie pomieszczeń celem utworzyć i prowadzenia 3 mieszkań chronione, którymi na chwilę obecną gmina nie dysponuje. Przyczyni się to niewątpliwie do wzrostu poziomu integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.</p>	

Projekt finansowany z EFS zakłada utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych w zrewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP w Lutowiskach dla łącznie 9osób. Osoby umieszczone w mieszkaniach chronionych zostaną objęte wsparciem polegającym na indywidualnie dobranych formach aktywizacji społecznej i zawodowej.

W związku z adaptacją budynku utworzonych zostanie 9 miejsc w mieszkaniach chronionych. Wszystkie miejsca przystosowane będą dla osób niepełnosprawnych.

Użytkownikami mieszkań chronionych będą osoby skierowane na podstawie decyzji Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Mieszkania chronione przeznaczone będą dla osób, o których mowa w art. 53 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, które w wyniku zdarzenia losowego straciły bezpieczne miejsce zamieszkania i potrzebują okresowego wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki.

Mieszkańcy mieszkań chronionych będą brali udział w zajęciach aktywizujących społecznie i zawodowo realizowanych między innymi przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który będzie oferował wsparcie dostosowane do indywidualnych potrzeb.

Mieszkania chronione tworzone w ramach projektu będą formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub będą zastępować pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkania chronione zapewnią warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Zatem oba projekty, jako zależne od siebie doprowadzą do realizacji wspólnych celów LPR Gminy Lutowiska:

1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna.

1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa.

1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.

2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna.

2.2. Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i turystyczna.

Opis komplementarności

Aby w ramach projektu finansowanego z EFS było możliwe utworzenie i prowadzenie mieszkań chronionych musi być zrealizowana inwestycja w obiekcie byłej strażnicy WOP w ramach Przedsięwzięcia nr 1 Zadania 2, która zapewni pomieszczenia dla tych mieszkań.

Zatem ważnym aspektem związanym z procesem rewitalizacji w Lutowiskach jest fakt, że bez realizacji Zadania 2 Przedsięwzięcia nr 1 nie będzie możliwości zrealizowania projektu finansowanego z EFS (Przedsięwzięcie nr 5), gdyż gmina nie dysponuje takim zasobem, w którym można być utworzyć i prowadzić mieszkania chronione. **Zatem produkty projektu infrastrukturalnego – Zadania nr 2 - Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (przewidziane dofinansowane z EFRR – Działanie 6.3. RPO WP 2014-2020) umożliwią osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 5 przewidzianego do dofinansowania z EFS w ramach Działania 8.3.**

I.p. 4

Projekt z EFRR planowany do finansowania w ramach Działania 6.3. RPO WP 2014-2020	Projekt planowany do finansowania z EFS
<p>Przedsięwzięcie nr 1. „Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska”</p> <p>Zadanie nr 2: Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne.</p> <p>Lokalizacja: Lokalizacja inwestycji: Lutowiska działki ewidencyjne nr 629 i 630</p>	<p>„Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach”</p> <p>Źródło finansowania: Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Oś priorytetowa VIII, Działanie 8.3. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych</p>

Opis wpływu projektów na zdiagnozowaną sytuację kryzysową, w szczególności w sferze społecznej

W sferze społecznej Przedsięwzięcie nr 1 (Zadanie nr 2) przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

- duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej,
- wysokie bezrobocie, w szczególności długotrwałe,
- niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją;
- niski poziom integracji społecznej.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej realizacja tego zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

- ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary – brak odpowiedniego lokalu

– brak mieszkań socjalnych/kryzysowych/chronionych

– złe warunki lokalowe Pogotowia Ratunkowego i Posterunku Policji.

W sferze środowiskowej realizacja zadania przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

– niskie wykorzystanie energii odnawialnej.

W sferze społecznej projekt finansowany z EFS w ramach Działania 8.3 poprzez powstanie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego prowadzonej przez podmiot ekonomii społecznej, zatrudniającej mieszkańców obszaru rewitalizacji będących w niekorzystnej sytuacji, przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

– duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej;

– niewystarczająca oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej przedsięwzięcie to przyczyni się do rozwiązania następujących problemów:

– ograniczona dostępność Punktu Rehabilitacji DPS Moczary (brak odpowiedniego lokalu) – długi czas oczekiwania.

Uzasadnienie niezbędności projektów dla realizacji założonych celów programu rewitalizacji

Projekt (Zadanie nr 2) dofinansowany z EFRR w ramach Działania 6.3. będzie realizowany w nieużytkowanym obiekcie po byłej strażnicy WOP. W ramach zadania planowana jest rozbiórka poddasza i drewnianego stropu oraz przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku celem przeznaczenia go na cele społeczne oraz bezpieczeństwa mieszkańców, a także cele gospodarcze.

W obiekcie planuje się utworzyć i wyposażać punkt rehabilitacji ruchowej, placówkę policji i ratownictwa medycznego, pomieszczenia na działalność gospodarczą na rzecz mieszkańców oraz komunalne mieszkania chronione.

Ważnym aspektem jest fakt, że za zarządzanie obiektem będzie odpowiadał pomiot ekonomii społecznej, który powstanie w ramach Programu Rewitalizacji Gminy Lutowiska. Aby podmiot taki mógł funkcjonować musi mieć stworzone na start warunki do działalności i generować przychody. Dla umożliwienia jego funkcjonowania koniecznym jest stworzenie takich możliwości. Nowo powstały podmiot ekonomii społecznej musi mieć siedzibę – warunek zostanie spełniony dzięki przekazaniu temu podmiotowi jednego z pomieszczeń adaptowanych pod działalność gospodarczą w rewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP. Bez tej inwestycji Gmina nie mogłaby wygospodarować miejsca dla siedziby nowego podmiotu. Założono, że poza zarządzaniem obiektem i terenem (bieżące utrzymanie czystości, estetyki, zieleni, naprawy i remonty, obsługa najemców lokali) podmiot ekonomii społecznej dostanie możliwość prowadzenia innego rodzaju działalności gospodarczej tj. w drugim pomieszczeniu podmiot ten będzie mógł uruchomić wypożyczalnię sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego, która będzie jednocześnie doskonałym uzupełnieniem oferty punktu rehabilitacji ruchowej.

Projekt finansowany z EFS zakłada utworzenie i funkcjonowanie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w zrewitalizowanym obiekcie byłej Strażnicy WOP w Lutowiska w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (Zadanie 2). W ramach projektu zakłada się również realizację zadań związanych z nauką ich obsługi i doradztwem w zakresie jego wykorzystania w celu tworzenia warunków do opieki domowej.

Dzięki realizacji projektu finansowanego z EFS, którego dopełnieniem jest Zadanie nr 2 finansowane z EFRR nastąpi aktywizacja osób w niekorzystnej sytuacji, poprzez powstanie podmiotu ekonomii społecznej.

Zatem oba projekty, jako zależne od siebie doprowadzą do realizacji wspólnych celów LPR Gminy Lutowiska:

1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna

1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa.

1.2. Wysoki poziom integracji społecznej osób zagrożonych marginalizacją.

Opis komplementarności

Aby w ramach projektu finansowanego z EFS było możliwe utworzenie oraz funkcjonowanie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego musi być zrealizowana inwestycja w obiekcie byłej strażnicy WOP w ramach Przedsięwzięcia nr 1 Zadania 2, która zapewni pomieszczenie dla tej działalności oraz powstanie podmiotu, który tą wypożyczalnię poprowadzi.

Zatem ważnym aspektem związanym z procesem rewitalizacji w Lutowiskach jest fakt, że bez realizacji Zadania 2 Przedsięwzięcia nr 1 nie będzie możliwości zrealizowania projektu finansowanego z EFS (Przedsięwzięcie nr 5), gdyż gmina nie dysponuje takim zasobem, w którym można być utworzyć i prowadzić wypożyczalnię sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego wraz z realizacją zadań związanych z nauką ich obsługi i doradztwem w zakresie jego wykorzystania w celu tworzenia warunków do opieki domowej.

Zatem produkty projektu infrastrukturalnego – Zadania nr 2 - Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 1 (przewidziane dofinansowane z EFRR – Działanie 6.3. RPO WP 2014-2020) umożliwią osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu w ramach Przedsięwzięcia rewitalizacyjnego nr 5 przewidzianego do dofinansowania z EFS w ramach Działania 8.3.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z Urzędu Gminy w Lutowiskach

W związku z tym, że projekty tzw. „miękkie” (w tym finansowane z EFS) i infrastrukturalne (w tym finansowane z EFRR), które są finansowane z różnych źródeł powinny być ze sobą komplementarne poniżej znajduje się macierz, która pokazuje powiązania pomiędzy nimi. Projekty infrastrukturalne (w tym finansowane z EFRR) stanowią dopełnienie projektów „miękkich”.

Tabela 47. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Przedsięwzięcia infrastrukturalne / Przedsięwzięcia miękkie	Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska Zadanie 1: Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających	Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska Zadanie 2: Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne
Moja pasja – darem dla innych		X
Wsparcie osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy	X	X
Aktywizacja uczniów w zakresie umiejętności uczenia się		X
Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych		X
Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji	X	X
Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach		X

Źródło: Opracowanie własne

8. Zasada koncentracji – oznacza prowadzenie działań rewitalizacyjnych na terenach o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących całość lub część obszaru zdegradowanego w miejscach szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk.

Wszystkie planowane działania rewitalizacyjne zlokalizowane są na obszarze rewitalizacji i są kierowane do grup szczególnie narażonych na działanie zjawisk kryzysowych. Działania te są skoncentrowane terytorialnie.

VII. INDYKTYWNE RAMY FINANSOWE

W procesie wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych kluczowa jest dywersyfikacja źródeł finansowania. Finansowanie z różnych źródeł (komplementarność finansowa) sprawia, że realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie efektywna i bezpieczna (zwiększa szanse na powodzenie i pełną realizację założeń). Dywersyfikacja źródeł finansowania daje możliwość korzystania zarówno z funduszy komercyjnych, jak i niekomercyjnych. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne mogą być realizowane przez różnorodne grupy podmiotów tj. przez podmioty z sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego.

Do pierwszego rodzaju źródeł finansowania (tj. komercyjnych) zalicza się przede wszystkim kredyty, pożyczki, obligacje komunalne. Ponadto wskazuje się, że niektóre działania mogą być wspierane przez środki własne przedsiębiorstw i innych podmiotów prywatnych i pozarządowych. Na etapie realizacji zapisów LPR bardzo istotna jest współpraca różnych podmiotów gwarantująca powodzenie wdrażanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Wspomniany drugi rodzaj obejmuje źródła niekomercyjne. Wśród nich największe znaczenie mają środki własne budżetu gminy, fundusze europejskie, środki budżetu Państwa. Należy wspomnieć o tym, że fundusze europejskie są wyposażone w dedykowane działania, które można wykorzystać planując i realizując działania rewitalizacyjne.

Poniższa tabela prezentuje przedsięwzięcia rewitalizacyjne wraz z wartością, okresem realizacji oraz źródłami finansowania.

Tabela 48. Udział środków finansowych z różnych źródeł w realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przedsięwzięcia	Źródła finansowania	Środki unijne w %		Budżet państwa w %	Środki własne (publiczne lub prywatne) w %	Środki unijne w zł		Budżet państwa w zł	Środki własne (publiczne lub prywatne) w zł
		EFS	EFRR			EFS	EFRR		
Rewitalizacja niezagospodarowanych obiektów i przestrzeni obszaru rewitalizacji – centrum miejscowości Lutowiska: Zadanie 1: Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających. Zadanie 2: Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Priorytet VI, Działanie 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej. Budżet Gminy Lutowiska.	0%	95%	0%	5%	0	3 357 000	0	192500
Moja pasja – darem dla innych	Budżet Gminy Lutowiska	0%	0%	0%	100%	0	0	0	50 000
Wsparcie osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy	Działanie 7.1 – Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy - projekty konkursowe. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Budżet Gminy Lutowiska	95%	0%	0%	5%	237 500	0	0	12 500
Aktywizacja uczniów w zakresie umiejętności uczenia się	Działanie 9.2 – Poprawa jakości kształcenia ogólnego. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Budżet Gminy Lutowiska	95%	0%	0%	5%	95 000	0	0	5 000
Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Priorytet VIII, Działanie 8.3. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych. Budżet Gminy Lutowiska	95%	0%	0%	5%	332 500	0	0	17 500
Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Oś priorytetowa VIII, Działanie 8.5. Wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie. Budżet Gminy Besko.	95%	0%	0%	5%	255 000	0	0	45 000
Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Priorytet VIII, Działanie	95%	0%	0%	5%	285 000	0	0	15 000

Przedsięwzięcia	Źródła finansowania	Środki unijne w %		Budżet państwa w %	Środki własne (publiczne lub prywatne) w %	Środki unijne w zł		Budżet państwa w zł	Środki własne (publiczne lub prywatne) w zł
		EFS	EFRR			EFS	EFRR		
	8.3. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych. Budżet Gminy Lutowiska								
łącznie						1205000,0 0	3357000,00	0,00	337500,00

Źródło: Opracowanie własne

W przypadku niepozyskania dofinansowania na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych wnioskodawcy, podejmą próbę sfinansowania realizacji projektów korzystając m.in. z preferencyjnych unijnych pożyczek, kredytów krajowych, dotacji w ramach programów krajowych (np. Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Sportu i Turystyki i innych), dotacji z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich. Należy jednak mieć na uwadze, że planowany zakres projektów lub czas ich realizacji będzie zależny od uzyskania innych źródeł wsparcia.

VIII. MECHANIZMY WŁĄCZANIA MIESZKAŃCÓW, PRZEDSIĘBIORCÓW I INNYCH PODMIOTÓW ORAZ GRUP AKTYWNYCH NA TERENIE GMINY W PROCES REWITALIZACJI

VIII.1. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PARTYCYPACJI

8.1.1. Podstawowe założenia partycypacji

Również „Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego”⁵ podkreśla, że partycypacja społeczna nie powinna ograniczać się jedynie do informacji i konsultacji podejmowanych przez władze lokalne działań, ale także dążyć do współdecydowania i kontroli obywatelskiej. Wiąże się to z włączaniem obywateli na każdym możliwym stopniu tworzenia programów rewitalizacji i realizacji działań w nich opisanych. Dzięki temu możliwe jest stworzenie efektywnego, bo odpowiadającego na potrzeby i oczekiwania interesariuszy, programu rewitalizacji.

Program Rewitalizacji został dopasowany do potrzeb lokalnej społeczności dzięki przeprowadzeniu pogłębionej diagnozy, która uwzględniała perspektywy różnych grup wiekowych, a także dzięki przeprowadzonym warsztatom. Część projekcyjna programu opracowywana była w dużej mierze przez interesariuszy, co skutkować będzie pozytywnym nastawieniem do działań realizowanych w ramach poszczególnych projektów. Aktywny udział różnych grup interesariuszy przewiduje się także w etapach wdrażania i monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji. W przyszłości partycypacja będzie miała charakter kontroli obywatelskiej.

8.1.2. Główne zasady partycypacji w ramach projektu

Podczas opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji przyjęto następujące zasady dotyczące organizacji i przebiegu partycypacji społecznej:

1. Zaangażowanie społeczności przez cały czas trwania projektu.
2. Włączenie w proces rewitalizacji różnych grup interesariuszy.
3. Równouprawnienie wszystkich uczestników konsultacji.
4. Dwustronny przepływ informacji – koncentracja na dojrzałych formach partycypacji (współdecydowanie i kontrola obywatelska).
5. Wieloaspektowość partycypacji.
6. Jawność przebiegu partycypacji oraz jej efektów.
7. Responsywność i dopasowanie form oraz treści partycypacji do potrzeb interesariuszy.

8.1.3. Główne zasady partycypacji w ramach projektu

Wieloaspektowość procesu rewitalizacji rodzi potrzebę aktywnego udziału wszystkich grup interesariuszy w jego planowaniu. Co do obszaru rewitalizacji różne osoby i podmioty mają bowiem różne potrzeby, preferencje, różne oczekiwania i punkty widzenia. Zaplanowano organizację prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji w sposób umożliwiający aktywne włączenie się grup interesariuszy:

- różnych grup mieszkańców (rodziny z dziećmi, młodzież, seniorzy, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym),
- przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych,
- przedsiębiorców i pracodawców,
- działaczy organizacji pozarządowych (w tym działających w sferze kultury, sportu oraz działających na rzecz dziedzictwa historycznego i tradycji lokalnych),
- przedstawicieli kościołów i związków wyznaniowych.

Szczególną uwagę przywiązywać się będzie do aktywnego udziału bezpośrednich odbiorców działań na obszarze rewitalizacji, a więc jego mieszkańców, właścicieli, zarządców i użytkowników wieczystych

⁵ Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Rzeszów 2017

nieruchomości oraz przedsiębiorców prowadzących działalność na tym terenie. Rewitalizacja wyznaczonego obszaru będzie miała znaczenie dla rozwoju całej gminy, toteż partycypacja będzie mieć charakter otwarty.

VIII.2. TECHNIKI I NARZĘDZIA PARTYCYPACYJNE ORAZ DZIAŁANIA AKTYWIZACYJNE

Działania promocyjno-informacyjne

Informacje o postępach prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji były na bieżąco publikowane na stronie internetowej Urzędu Gminy: www.lutowiska.pl

Niezbędnym etapem przygotowawczym do partycypacji społecznej w przygotowywaniu i wdrażaniu Lokalnego Programu Rewitalizacji jest rozpowszechnianie informacji dotyczących procesu rewitalizacji i zachęcenie mieszkańców do aktywnego udziału w pracach. Dzięki nowoczesnemu kanałowi komunikacji, jakim jest m.in. Internet zwiększono zasięg działań informacyjno-promocyjnych – pozwoliło to dotrzeć do większej liczby mieszkańców.

Badania społeczne

W dniach od 15 marca do 11 kwietnia 2017 roku przeprowadzone zostało badanie ankietowe w ramach projektu „Opracowanie i przyjęcie do realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017-2023”. Zrealizowano je poprzez metodę mixed-mode, która łączy techniki ankiet papierowych (SAQ) oraz internetowych do samodzielnego wypełnienia (CASI).

Celem badania było poznanie opinii mieszkańców Gminy Lutowiska na temat aktualnych potrzeb w zakresie rewitalizacji problemowych obszarów gminy oraz oczekiwanych działań mających na celu ich ożywienie społeczno-gospodarcze. Wyniki badania ankietowego zostały uwzględnione w diagnozie sytuacji gminy oraz obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji tj. w zidentyfikowanych problemach, potrzebach rewitalizacyjnych i kierunkach działań. Formularze ankiet zostały rozesłane do przedstawicieli różnych grup interesariuszy, m.in. do:

- mieszkańców oraz właścicieli, użytkowników nieruchomości i podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na obszarze gminy (np. wspólnoty mieszkaniowe) ,
- innych mieszkańcy Gminy Lutowiska,
- przedsiębiorców prowadzących lub zamierzających prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą,
- podmioty prowadzących lub zamierzających prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacji pozarządowych i grup nieformalnych,
- władz Powiatu bieszczadzkiego,
- Bieszczadzkiego Parku Narodowego;
- Lasów Państwowych (Nadleśnictw działających na terenie Gminy);
- Komendy Powiatowej Policji;
- Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej;
- Straży Granicznej.

W badaniu uczestniczyły 63 osoby, z czego 37% stanowiły osoby pracujące na etacie, 21% osoby pracujące dorywczo, 19,40% emeryci/renciści, 11,30% osoby bezrobotne, 6,50% przedsiębiorcy i 4,80% osoby uczące się.

Trafność postawionej diagnozy zależy w dużym stopniu od opinii i preferencji mieszkańców. Zebranie ankiet umożliwia także weryfikację i uzupełnienie otrzymanych danych. Wybór obszaru zdegradowanego i do rewitalizacji w dużej mierze wyniknął z uzyskanych w ankietach odpowiedzi. Badanie opinii lokalnych społeczności wytwarza pozytywne nastawienie do samego procesu rewitalizacji i przeprowadzanych w jego ramach prac. Ankiety do samodzielnego wypełnienia pozwoliły na uzyskanie rzeczywistych opinii lokalnej społeczności, bez efektu ankietarskiego, którego występuje przy angażowaniu w przeprowadzanie badania ankietów. Dzięki zastosowaniu ankiet internetowych respondenci mogli podzielić się opinią w dogodnym dla nich miejscu i czasie. Dodatkowo, ankiety internetowe wiążą się ze zwiększonym poczuciem anonimowości, co zwiększa poziom szczerości udzielanych odpowiedzi.

Spotkanie konsultacyjne nr 1 - warsztat diagnostyczny

Warsztat diagnostyczny odbył się 12 kwietnia 2017 r. w godzinach 10.00 – 13.00 w sali Urzędu Gminy w Lutowiskach. Uczestniczyło w nim 25 osób m.in. mieszkańców poszczególnych miejscowości gminy, reprezentantów lokalnych organizacji pozarządowych, radnych gminnych, przedsiębiorców, pracowników Nadleśnictw i Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz Straży Granicznej.

Podczas spotkania zaprezentowano etapy prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji, i podstawowe informacje o samym procesie rewitalizacji. Pokazano również wstępne wyniki diagnozy opierające się zarówno na analizie danych zastanych, jak i opracowaniu badań ankietowych. Uczestnicy warsztatów zostali poproszeni o wskazanie obszarów zdegradowanych oraz kolejności, według której powinny być poddane procesowi rewitalizacji, a następnie o wskazanie obszarów do rewitalizacji i scharakteryzowaniu ich pod względem funkcji, jaką pełnią oraz pod względem ich potencjałów. Prace te pozwoliły zidentyfikować najważniejsze problemy z sferach: społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej i gospodarczej. Zidentyfikowane problemy stanowiły element analizy jakościowej i po weryfikacji zostały zamieszczone w dokumencie LPR. Podczas warsztatu uczestnicy zidentyfikowali również potencjały obszaru gminy, co później również zostało wykorzystane w zapisach Programu.

Warsztaty diagnostyczne są formą jakościowego badania potrzeb i preferencji społeczności lokalnych, pokrewną metodologii action research. Technika ta ma charakter partycypacyjny i aktywizujący, wykorzystuje efektu synergii, zwiększonej motywacji i poczucia bezpieczeństwa uczestników warsztatów. Przeprowadzenie spotkania umożliwiło uzupełnienie analiz o dane jakościowe. Warsztaty miały charakter otwarty, co pozwoliło na zestawienie różnych punktów widzenia.

Spotkanie konsultacyjne nr 2 - warsztat strategiczny

Warsztat strategiczny odbył się 24 kwietnia 2017 r. w godzinach 9.00 – 13.00 w sali Urzędu Gminy w Lutowiskach. Uczestniczyło w nim 20 osób m.in. mieszkańców, reprezentantów lokalnych organizacji pozarządowych, radnych gminnych, przedsiębiorców, pracowników Nadleśnictw i Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz Straży Granicznej. Stanowiły one kontynuację prac podjętych podczas warsztatu diagnostycznego. Na spotkaniu pojawiły się także osoby nieobecne na wcześniejszym spotkaniu, dlatego przypomniano podstawowe informacje o procesie rewitalizacji. Ponadto zaprezentowano wynik poprzedniego warsztatu i analiz opartych o dane zastane – wyznaczony obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Przedstawiono problemy występujące na tym terenie w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Uczestnicy warsztatów zostali następnie poproszeni o określenie wizji obszaru w 2023 r. oraz działań, jakie należy podjąć, by wizję zrealizować. Działania te przyporządkowywane były do poszczególnych sfer rewitalizacji: społecznej, gospodarczej, technicznej, środowiskowej oraz przestrzenno-funkcjonalnej. Wyniki tych prac zostały uwzględnione w zapisach programu, tj. wizji, celach oraz kierunkach działań.

Na zakończenie spotkania zaprezentowano uczestnikom kartę projektów i poinformowano o możliwości wypełnienia w formie papierowej lub elektronicznej celem dostarczenia do Urzędu Gminy.

Dzięki pracy grupowej swoją opinią mogli podzielić się uczestnicy o różnych punktach widzenia, co wpłynęło na weryfikację pojedynczo zgłaszanych propozycji oraz końcowe wypracowanie konsensusu. Warsztaty przyczyniły się także do aktywizacji interesariuszy rewitalizacji. Dzięki warsztatom finalna część Lokalnego Programu Rewitalizacji – wizja obszaru i projekty do realizacji są efektem wypracowanym przez mieszkańców. Prace odbywały się w partnerstwie między władzami samorządowymi a obywatelami.

Konsultacje społeczne – zgłaszanie uwag on-line, papierowo

W dniach 04.04-24.04.2017 r. odbyły się konsultacje społeczne obszaru rewitalizacji. Uwagi można było zgłaszać on-line poprzez zakładkę „Rewitalizacja” na stronie internetowej Gminy, korespondencyjnie za pomocą poczty elektronicznej, a także bezpośrednio w Urzędzie Gminy. Informacje o konsultacjach zostały opublikowane na stronie www Gminy. W ramach ww. form nie wpłynęła żadna uwaga.

W dniach 12.06.-27.06.2017 r. odbyły się przedłużone konsultacje społeczne projektu LPR Gminy Lutowiska na lata 2017-2023. Uwagi można było zgłaszać on-line poprzez zakładkę „Rewitalizacja” na stronie internetowej Gminy, korespondencyjnie za pomocą poczty elektronicznej, a także bezpośrednio w Urzędzie Gminy. Informacje o konsultacjach zostały opublikowane na stronie www Gminy. W ramach ww. form nie wpłynęła żadna uwaga.

W dniach 05.02.-16.02.2018 r. odbyły się powtórne konsultacje społeczne poprawionego dokumentu LPR Gminy Lutowiska na lata 2017-2023. Uwagi można było zgłaszać on-line poprzez zakładkę „Rewitalizacja” na stronie internetowej Gminy, korespondencyjnie za pomocą poczty elektronicznej, a także bezpośrednio w Urzędzie Gminy.

Informacje o konsultacjach zostały opublikowane na stronie www Gminy. W ramach ww. form nie wpłynęła żadna uwaga.

VIII.3. ETAP WDRAŻANIA I OCENY LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

Wdrażanie, monitoring oraz ocena Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie realizowana z możliwie najszerszym udziałem interesariuszy, którzy będą źródłem pełnej informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej oraz o zmianach, które zaszły na podobszarach rewitalizacji. Związane jest to przede wszystkim z koniecznością powodzenia realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w długookresowej perspektywie, zwłaszcza w przypadku ograniczenia możliwości finansowania niektórych z nich.

Na powyższym etapie przewidywane są otwarte spotkania z interesariuszami procesu rewitalizacji, a także sprawozdania partnerów z realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Jednocześnie planowane jest badanie ankietowe opinii społecznej na temat realizowanych projektów i efektów ich wdrażania.

IX. SYSTEM REALIZACJI (WDRAŻANIA) PROGRAMU REWITALIZACJI

Zarządzanie Lokalnym Programem Rewitalizacji jest zadaniem trudnym i skomplikowanym. Ma na to wpływ duża liczba partnerów uczestniczących w jego realizacji oraz multidyscyplinarny charakter przedsięwzięć, które zostały przewidziane do realizacji.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji zadaniem własnym Gminy jest m.in. tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji.

Skuteczna realizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie prowadzona w oparciu o następujące zasady:

1. **Kompleksowość** – realizacja działań i projektów wieloaspektowo, z perspektywy całej gminy; zasada jest weryfikowana na poziomie Programu, a nie pojedynczych projektów.
2. **Koncentracja terytorialna** – LPR realizowany jest na wskazanym obszarze kryzysowym, który charakteryzuje się szczególnymi warunkami w skali gminy. Jednocześnie zachowana jest koncentracja środków na zadania priorytetowe o największych korzyściach społecznych.
3. **Komplementarność** – projekty realizowane w ramach różnych działań i priorytetów wzajemnie się uzupełniają; inwestycje publiczne są realizowane równolegle z projektami wspierającymi i towarzyszącymi partnerów zewnętrznych.
4. **Partnerstwo** – do realizacji LPR włączają się partnerzy społeczni, gospodarczy i instytucjonalni. Warunkiem skutecznego partnerstwa jest otwarta i ciągła komunikacja.
5. **Współpraca** – współdziałanie wewnątrz komórek i jednostek organizacyjnych LPR, pomiędzy partnerami publicznymi, społecznymi i prywatnymi; realizacja zasady dotyczy zarówno ustalania priorytetów, realizacji projektów, jak i mierzenia ich efektów.
6. **Stały monitoring** realizacji programu rewitalizacji i jego ewaluacja.

Główne strony współpracy przy wdrażaniu Programu Rewitalizacji:

1. Poszczególne referaty Urzędu Gminy Lutowiska oraz jego jednostki organizacyjne.
2. Zarządy spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych wchodzących w skład obszaru rewitalizacji.
3. Beneficjenci zewnętrzni odpowiadający za realizację projektów rewitalizacyjnych tj. instytucje kultury, instytucje polityki społecznej, organizacje samorządu gospodarczego, fundacje i stowarzyszenia, lokalni przedsiębiorcy, parafie, osoby prywatne.
4. Mieszkańcy obszaru rewitalizacji.
5. Inni interesariusze Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Głównym celem wdrażania LPR jest budowanie partnerstwa między koordynatorem procesu - Urzędem Gminy a innymi podmiotami publicznymi oraz prywatnymi i pozarządowymi działającymi w gminie. Właściwe zarządzanie wdrażaniem wymaga przyjęcia odpowiednich rozwiązań organizacyjnych prezentowanych poniżej.

IX.1. PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA WDROŻENIE LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

Dla sprawnego wdrażania i monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji zostanie powołany Zespół ds. Rewitalizacji (Projektowy). Będzie on stanowił organ pomocniczy Wójta Gminy Lutowiska do podejmowania decyzji w sprawie wdrażania „Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017 – 2023”.

Zespół będzie się składał z przedstawicieli Władz Urzędu Gminy oraz interesariuszy procesu rewitalizacji. Do głównych zadań zespołu należało będzie przede wszystkim koordynowanie wszystkich działań związanych z wdrażaniem Programu, bieżąca ocena i monitorowanie procesu rewitalizacji, reagowanie na wszystkie pojawiające się problemy i wdrażanie środków zaradczych. Ponadto zespół ds. Rewitalizacji będzie odpowiadał za informacje i promocję wszystkich działań rewitalizacyjnych, będzie czynnie

współpracował z osobami wdrażającymi projekty infrastrukturalne i społeczne w miejscowości Lutowiska.

We współpracy przy wdrażaniu Lokalnego Programu Rewitalizacji kluczowa jest komunikacja dwustronna Gmina - mieszkańcy, niewystarczające jest jedynie informowanie lokalnej społeczności, konieczne jest umożliwienie zainteresowanym aktywnego udziału na każdym etapie procesu rewitalizacji. Realizacja tego założenia nastąpi w ramach Zespołu ds. Rewitalizacji, w skład którego wejdą:

- Wójt Gminy Lutowiska – będzie to osoba odpowiedzialna za wdrożenie zapisów LPR. Do głównych zadań będzie należało:
  - zwoływanie spotkań,
  - nadzór nad przebiegiem prac i wdrażaniem LPR,
  - akceptowanie rezultatów cząstkowych i końcowych,
  - rozwiązywanie bieżących i przeciwdziałanie potencjalnym problemom,
  - podejmowanie decyzji o zmianie LPR,
  - reprezentowanie projektu na zewnątrz i promowanie celów, koncepcji, rozwiązań i rezultatów,
- Konsultanci ds. Rewitalizacji - będzie to trzon Zespołu. W jego skład wejdą przedstawiciele Władz Gminy tj. Zastępca Wójta i Skarbnik. W skład Zespołu włączeni będą pracownicy następujących komórek organizacyjnych Gminy: Referatu Działalności Gospodarczej i Planowania, Gminnego Centrum Informacji, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej i Gminnego Ośrodka Kultury. Do ich zadań należeć będzie:
  - Działalność informacyjno-promocyjna;
  - Przyjmowanie propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych od interesariuszy procesu rewitalizacji według zasad ustalonych przez Zespół;
  - Monitorowanie i ocena stopnia (prowadzenie audytów) realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji. Audyty będą przeprowadzane w pierwszym kwartale kolejnego roku począwszy od roku 2018 i będą obejmowały całość działań wykonanych w roku poprzednim;
  - Nadzór nad realizacją przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w dokumencie, w tym także monitorowanie ich wdrażania;
  - Wnioskowanie do Wójta Gminy Lutowiska i Rady Gminy o uzasadnione zmiany w treści LPR;
  - Sporządzenie raportu końcowego na zakończenie horyzontu czasowego Lokalnego Programu Rewitalizacji;
- Sołtys Lutowisk, jako miejscowości, w której zlokalizowany jest obszar rewitalizacji - głównym zadaniem lidera jest zapewnienie rozwoju wsi, dlatego zasadnym jest włączenie go w proces rewitalizacji. Do pozostałych zadań Sołtysa w ramach Zespołu ds. Rewitalizacji należą:
  - uczestniczenie w spotkaniach Zespołu i reprezentowanie na nich lokalnej społeczności;
  - prowadzenie konsultacji i spotkań w celu pozyskania ich opinii i informacji o potrzebach związanych z procesem rewitalizacji, a także informowaniu ich o działalności Zespołu;
  - przekazywanie opinii mieszkańców na temat procesu rewitalizacji i potrzeb z tym związanych Zespołowi ds. Rewitalizacji.

Zespół ds. Rewitalizacji po otrzymaniu informacji o opiniach lub potrzebach mieszkańców związanych z realizacją Programu Rewitalizacji zapozna się z nimi, wypracuje na ich podstawie propozycje ewentualnych zmian lub uzupełnień, a następnie zobowiąże Wójta do przekazania ich Radzie Gminy

IX.2. PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE

Podstawowymi instrumentami wdrażania LPR są kluczowe przedsięwzięcia, które zostały wyłonione w procesie partycypacji społecznej na etapie programowania.

Zakłada się, że przedsięwzięcia będą finansowane przez poszczególne podmioty ze sfery publicznej, prywatnej i pozarządowej – poszczególnych wnioskodawców przedsięwzięć ujętych w programie. Współfinansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych przez podmioty z trzech sektorów (publicznego, prywatnego i pozarządowego) będzie wyrazem partnerstwa.

Realizacja projektów będzie również finansowana ze środków UE, jak i środków z funduszy celowych. Zróżnicowanie i zachowanie niezależności źródeł finansowania jest niezbędne w poprawnym zarządzaniu i realizacji projektów rewitalizacyjnych. Za pozyskiwanie informacji dotyczących konkursów organizowanych w ramach programów krajowych, RPO Województwa Podkarpackiego oraz przygotowanie wniosków o dofinansowanie i ich realizację będą odpowiedzialni indywidualnie poszczególni właściciele (wnioskodawcy) przedsięwzięć, znajdujących się w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

Wsparcie ekspertów zewnętrznych w przygotowaniu projektów, dokumentacji oraz wniosków aplikacyjnych o współfinansowanie przedsięwzięć z środków zewnętrznych będzie następowało w drodze nawiązywanej indywidualnie współpracy (na własną odpowiedzialność i własny koszt) przez poszczególnych właścicieli (wnioskodawców) przedsięwzięć, znajdujących się w LPR.

Planowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne obejmują całą perspektywę czasową LPR. Poniżej prezentowany jest harmonogram realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Tabela 49. Harmonogram realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przedsięwzięcie	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Podstawowe							
Renowacja i zabezpieczenie ruin zabytkowej synagogi w Lutowiskach oraz utworzenie infrastruktury poprawiającej udostępnienie obiektu dla odwiedzających.		X	X				
Rewitalizacja obiektu byłej strażnicy WOP w Lutowiskach na cele społeczne		X	X				
Moja pasja – darem dla innych			X				
Wsparcie osób bezrobotnych w powrocie na rynek pracy				X			
Aktywizacja uczniów w zakresie umiejętności uczenia się				X			
Utworzenie i prowadzenie 3 mieszkań chronionych			X	X			
Ekonomia społeczna szansą na aktywność zawodową osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji			X	X			
Utworzenie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w Lutowiskach			X	X			
Uzupełniające							
Usuwanie eternitu z pokryć dachowych	X	X	X	X	X	X	X
Rewitalizacja terenu po rozbiórce i przeniesieniu cerkwi - kontynuacja projektu Trzy kultury – makiety cerkwi i obiektów sakralnych z terenu Gminy Lutowiska		X	X				
Oświetlenie dróg wewnętrznych w Lutowiskach		X					
Remont nawierzchni placów przy budynku administracyjnym w Lutowiskach		X	X				
Termomodernizacja budynku Urzędu Gminy w Lutowiskach			X				
Opracowanie dokumentacji i budowa drogi wewnętrznej osiedlowej (za przystankiem autobusowym)			X				
Przebudowa drogi wewnętrznej do obiektów sportowo rekreacyjnych			X				
Budowa chodnika/ścieżki dojścia do punktu widokowego				X			
Budowa kompleksu socjalno- sportowego; – zaplecza socjalnego i szatni sportowych przy boiskach sportowych, – budowa kortu tenisowego, – przystosowanie terenu do imprez plenerowych cyklicznych tj. „Targi Końskie”, „Dzień Żubra”, „W krainie Wilka”, – budowa boisk do piłki siatkowej i koszykowej				X			
Zagospodarowanie nieużytkowanego budynku po rozlewni wód gazowanych w Lutowiskach na ośrodek kulturalno- wystawowo-szkoleniowy					X		
Przebudowa pomieszczeń kina i termomodernizacja budynku administracyjnego						X	
Zagospodarowanie budynku po b. kotłowni na osiedlu mieszkalnym byłych pracowników Igloopolu na cele społeczne							X

Zródło: Opracowanie własne

X. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ ORAZ WPROWADZENIA MODYFIKACJI W REAKCJI NA ZMIANY W OTOCZENIU PROGRAMU

Monitorowanie skuteczności działań rewitalizacyjnych jest konieczne z punktu widzenia osiągnięcia celów rewitalizacji, jak również zachowywania efektywności wykorzystania środków finansowych. System monitoringu będzie również wspomagał koordynację działań, ułatwiał zarządzanie nimi oraz wspierał budowanie opartego na odpowiedzialności partnerstwa różnych podmiotów. Podstawą do opracowania systemu monitoringu jest logika interwencji, w której ponoszone nakłady umożliwiają wypracowanie określonych produktów, które z kolei przekładają się mają na rezultaty (skutki bezpośrednie dla bezpośrednich odbiorców) oraz oddziaływanie (skutki długookresowe o bardziej uniwersalnym zasięgu).

Lokalny Program Rewitalizacji podlega ocenie pod względem aktualności jego założeń, a także postępu realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Monitoring Programu ma na celu wykrywanie nieprawidłowości oraz podejmowanie działań naprawczych. Odpowiedni system monitorowania i ewaluacji Programu Rewitalizacji zapobiega ewentualnej dezaktualizacji jego założeń. Ocena skuteczności Programu nastąpi w oparciu o wartości wskaźników, które zostały przyjęte jako mierniki przeprowadzania procesu rewitalizacji. Wskaźniki wykorzystane w celu monitorowania procesu rewitalizacji powinny spełniać następujące warunki:

- **Trafności** - czyli dostosowanie wskaźnika do charakteru przedsięwzięcia i oczekiwanych rezultatów jego realizacji;
- **Mierzalności** - powinny być wyrażone w wartościach liczbowych, umożliwiając ich weryfikację;
- **Wiarygodności** - czyli takie zdefiniowanie wskaźnika, które nie powoduje trudności z jego weryfikacją;
- **Dostępności** - powinny być łatwe do wygenerowania.

Badanie efektów wdrażania nastąpi na podstawie dwóch rodzajów wskaźników: wskaźnika produktu oraz rezultatu. Wskaźniki wyróżniono zgodnie z metodologią badania efektów wdrażania stosowaną przy tworzeniu dokumentów o charakterze strategicznym oraz programowym. Wskaźniki produktu odnoszą się do wszystkich produktów, które powstały w trakcie realizowania Programu oraz w rezultacie wydatkowania przyznanych środków. Mierzony jest w jednostkach rzeczowych. Natomiast wskaźnik rezultatu dotyczy efektów działań, które nastąpiły po zakończeniu i w wyniku realizowania Programu. Informuje o zmianach jakie nastąpiły w wyniku wcielenia w życie danego przedsięwzięcia. W poniższej tabeli zestawiono wskaźniki produktu projektów planowanych do realizacji w ramach procesu rewitalizacji, a także wskaźniki rezultatu w celu monitoringu realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Tabela 50. Wskaźniki monitoringu LPR i przedsięwzięć

Podsystem	Cele strategiczne/cele operacyjne	Wskaźnik	Rodzaj wskaźnika	Wartość bazowa - 2016 rok	Wartość docelowa	Źródło
Społeczny	1. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej (w przeliczeniu na 100 mieszkańców)	Rezultatu	22,83	16,00	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
	1.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców i ograniczenie zjawiska ubóstwa	Liczba osób długotrwale bezrobotnych (w przeliczeniu na 100 mieszkańców)	Produktu	6,90	5,00	Powiatowy Urząd Pracy
	1.2. Zapewniona szeroka oferta wsparcia dla osób zagrożonych marginalizacją - wysoki poziom integracji społecznej	Liczba osób korzystających ze wsparcia w ramach mieszkań chronionych	Produktu	0	9	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
	1.3. Zwiększenie aktywności społecznej i kulturalnej	Liczba użytkowników infrastruktury	Produktu	0	600	Rejestr GOK
	1.4. Poprawa wyników uczniów w szkole podstawowej	Wyniki z egzaminów 6-klasisty	Produktu	50,35%	67,70%	Zespół Szkół – zestawienia wyników

Podsystem	Cele strategiczne/cele operacyjne	Wskaźnik	Rodzaj wskaźnika	Wartość bazowa - 2016 rok	Wartość docelowa	Źródło
Prze-strzenno-funkcjonalny i techniczny	2. Rozwinięta sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna	Wzrost procentowy powierzchni użytkowej na obszarze rewitalizacji w stosunku do powierzchni sumarycznej w obszarze rewitalizowanym	Rezultatu	0,105 ha	65%	Dane Urzędu Gminy
	2.1. Wysoka estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznych	Powierzchnia zagospodarowanych nieużytków w ramach LPR	Produktu	0	6 918 m ²	Dane Urzędu Gminy
	2.2. Rozwinięta infrastruktura społeczna, mieszkalna i sportowo-rekreacyjno-turystyczna	Liczba nowych obiektów infrastruktury społecznej sportowo-rekreacyjnej	Produktu	0	1	Dane Urzędu Gminy
Środowiskowy	3. Utrzymanie wysokiej czystości środowiska naturalnego	Stan i jakość powietrza - średnioroczny Stężenie pyłem PM 10 Stężenie pyłem PM 2,5 Poziom stężenia pyłem Benzo(a)pirenem	Rezultatu	Stężenie pyłem PM 10 (ug/m3) = 15-17 Stężenie pyłem PM 2,5 (ug/m3) = 13-15 Poziom stężenia pyłem Benzo(a)pirenem (ng/m3) < 0,8	Stężenie pyłem PM 10 (ug/m3) = 15-17 Stężenie pyłem PM 2,5 (ug/m3) = 13-15 Poziom stężenia pyłem Benzo(a)pirenem (ng/m3) < 0,8	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie Wydział Monitorowania Środowiska
	3.1. Usuwanie przyczyn zagrożenia dla środowiska naturalnego i zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Masa wyrobów azbestowych na 1ha powierzchni obszaru rewitalizacji	Produktu	137,03	70,00	Dane Urzędu Gminy
Gospodarczy	4. Wzrost aktywności gospodarczej	Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania	Rezultatu	0,6	0,8	WUS Rzeszów zestawienia podmiotów
	4.1. Wzrost poziomu przedsiębiorczości mieszkańców					
	4.2. Rozwinięta różnorodna, unikalna oferta turystyczna	Liczba udostępnionych atrakcji turystycznych	Produktu	0	1	Urząd Gminy – protokół odbioru robót

Źródło: Opracowanie własne

Wskaźniki oddziaływania to długofalowe skutki podjętych interwencji i prowadzonych działań dla obszaru w szerszym kontekście czasowym i przestrzennym. Osiągnięcie wskaźników oddziaływania jest faktycznie poza kontrolą instytucji wdrażających program. Jest to spowodowane tym, że poza realizowanymi przedsięwzięciami istnieje wiele czynników makrospołecznych i makroekonomicznych, które mają wpływ na ogólną sytuację w Programie tj. jego strukturę demograficzną, system gospodarowania i strukturę gospodarki, dochody ludności i tym podobne.

Monitoring i ocena realizowanych działań pozwolą na wprowadzanie koniecznych korekt w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości oraz zmian zachodzących w społeczności lokalnej i przestrzeni. Zmiany mogą wynikać bezpośrednio z wyników monitoringu. Wnioskować o nie mogą także członkowie Zespołu

Projektowego, jeśli zmiany te wynikają z uwarunkowań zewnętrznych. Każda zmiana Lokalnego Programu Rewitalizacji wymaga jednak zatwierdzenia przez uchwałę Rady Gminy.

Monitorowanie metodą jakościową będzie odbywało się za pomocą danych jakościowych mierzących skuteczność prowadzonych działań, tj. systematycznym prowadzeniu badań społecznych (wywiadów, spotkań) z odbiorcami rewitalizacji.

W ramach LPR będą prowadzone audyty, które pozwolą na ocenę stopnia jego realizacji oraz sformułowanie rekomendacji zawierających możliwe kierunki zmian (zgodnie z wynikami oceny). Za przeprowadzenie audytów będzie odpowiadał Wójt Gminy. Będą one dokonywane w pierwszym kwartale każdego roku poczynając od roku 2018.

Narzędziami monitoringu i ewaluacji LPR będą także okresowe otwarte spotkania organizowane przez Urząd Gminy dla wszystkich zainteresowanych podmiotów, a także sprawozdania partnerów rewitalizacji dotyczące realizowanych przez nich przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Okresowe sprawozdania dotyczące realizacji LPR będą przedkładane do akceptacji Wójta oraz zamieszczane na stronie internetowej i BIP Urzędu Gminy.

W przypadku zaistnienia potrzeby aktualizacji Zespół zgłosi wniosek do Wójta, a ten przedłoży projekt do uchwalenia przez Rady Gminy. W proces aktualizacji LPR będą zaangażowani wszyscy interesariusze rewitalizacji, którzy będą informowani na bieżąco o przebiegu procesu wdrażania i monitoringu LPR. Aktualizacja programu zostanie dokonana zgodnie z obowiązującymi w danym momencie wytycznymi oraz regulacjami prawnymi.

Materiał zebrany w procedurze monitoringu będzie podstawą do przeprowadzenia oceny (ewaluacji) skuteczności działań rewitalizacyjnych zarówno po ich zakończeniu (ewaluacja ex-post), jak również w wyznaczonych momentach jej realizacji (ewaluacja mid-term).

Ocena (ewaluacja) procesu rewitalizacji jest sformalizowaną oceną stopnia osiągnięcia celów rewitalizacji w danej chwili i będzie dokonywana w oparciu o odpowiednio zaplanowane badania społeczno-ekonomiczne, które będą dotyczyły w szczególności następujących kryteriów:

- skuteczności i efektywności procesu rewitalizacji,
- użyteczności, trwałości i trafności osiągniętych rezultatów.

Do oceny będą miały zastosowanie oparte na wytycznych Komisji Europejskiej poniższe kryteria:

- trafność (ang. relevance) – czy cele rewitalizacji odpowiadają potrzebom beneficjentów (różnych grup mieszkańców, przedsiębiorców)?
- efektywność (ang. efficiency) – czy działania rewitalizacyjne są racjonalne z ekonomicznego punktu widzenia? Czy ponoszone koszty są proporcjonalne do osiągniętych efektów?
- skuteczność (ang. effectiveness) – czy wdrażanie działań rewitalizacyjnych przyczynia się do realizacji założonych celów strategicznych?
- użyteczność (ang. utility) – czy realizacja działań rewitalizacyjnych przyczynia się do lepszego zaspokojenia potrzeb beneficjentów i rozwiązywania zidentyfikowanych problemów? Czy beneficjenci faktycznie korzystają z efektów działań? Czy pojawiają się niepożądane, negatywne efekty uboczne realizowanych działań?
- trwałość (ang. sustainability) – czy pozytywne skutki działań rewitalizacyjnych mają charakter stały? Czy efekty działań będą trwałe?

Procedura monitorowania i oceny:

Tabela 51. Kroki w procedurze monitorowania i oceny

Pozyskiwanie i dokumentowanie danych		
1	Gromadzenie danych i ich weryfikacja	Zakres monitoringu
2	Porównywanie danych ze wskaźników z zakładanymi wartościami planowanymi (o ile zostały określone)	
3	Przeprowadzenie badań opinii mieszkańców, opracowanie raportów	
4	Opracowanie wniosków na podstawie wskaźników monitoringu oraz badań opinii	Zakres oceny
5	Udostępnienie wniosków z oceny	
6	Weryfikacja i aktualizacja Programu, w tym działań rewitalizacyjnych	Wykorzystanie wyników oceny
7	Przeprowadzenie konsultacji społecznych w ramach aktualizacji Programu	

8 Realizacja działań rewitalizacyjnych określonych w Programie	
---	--

Źródło: Opracowanie własne

Organem odpowiedzialnym za wprowadzanie modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu jest Rada Gminy, która będzie to czyniła to na wniosek Wójta. Wójt może wystąpić z wnioskiem podjętym na skutek analizy raportów opracowywanych okresowo na podstawie wyników monitoringu LPR i sytuacji w gminie.

Jeżeli w wyniku przeprowadzonej oceny stopnia realizacji LPR, stwierdzone zostanie osiągnięcie celów rewitalizacji, Rada Gminy powinna uchylić uchwałę w sprawie LPR w całości albo w części, z własnej inicjatywy albo na wniosek Wójta. Jednakże Program nie może być uchylony w wymaganym okresie zachowania trwałości produktów będących wynikiem zrealizowanych przedsięwzięć w ramach dofinansowania z środków RPO Województwa Podkarpackiego lub programów krajowych.

XI. STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Na podstawie;

- pisma Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie znak WOŚ.410.1.207.2017.BK.2 z dnia 2 z dnia 27.06.2017 r.

oraz

- opinii Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie znak SNZ.9020.1.181.2017.AL z dnia 23.06.2017 uzgadniającej LPR Gminy Lutowiska na lata 2017 – 2013 w zakresie sanitarno-higienicznym,

odstąpiono od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

SPIS TABEL

Tabela 1. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach z podziałem na stałych i czasowych – 2016 r.....	6
Tabela 2. Liczba ludności w podziale na grupy wiekowe i wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r.	7
Tabela 3. Wskaźnik emigracji ludzi młodych (w 18-34 r. ż.) w latach 2014-2016.....	8
Tabela 4. Wskaźniki dotyczące bezrobocia w gminie Lutowiska w 2016 r.	10
Tabela 5. Wskaźniki dotyczące pomocy społecznej w gminie Lutowiska w 2016 r.	12
Tabela 6. Liczba złożonych wniosków 500+ na pierwsze dziecko w przeliczeniu na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	14
Tabela 7. Liczba wykroczeń na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	15
Tabela 8. Liczba niebieskich kart i przestępstw na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	16
Tabela 9. Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	18
Tabela 10. Liczba czytelników Gminnej Biblioteki Publicznej na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	19
Tabela 11. Powierzchnia przestrzeni publicznych ogółem i w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r. w gminie.....	20
Tabela 12. Długość dróg we własności gminnej wymagających remontu w 2016 r.	21
Tabela 13. Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej lub gazowej na 100 mieszkańców w 2016 r.	24
Tabela 14. Liczba podmiotów gospodarki narodowej i podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w 2016 r.	26
Tabela 15. Masa wyrobów azbestowych w 2016 r.	28
Tabela 16. Podsumowanie wskaźników niekorzystnych względem średniej dla gminy	38
Tabela 17. Odsetek ludności w poszczególnych grupach wiekowych i wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r.	41
Tabela 18. Stosunek ludzi młodych zameldowanych, ale faktycznie niezamieszkałych, do ogółu ludzi młodych zameldowanych	41
Tabela 19. Liczba osób bezrobotnych w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r.	41
Tabela 20. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców w 2016 r.	41
Tabela 21. Liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców w 2016 r.	42
Tabela 23. Liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej na 2016 r.	42
Tabela 24. Powierzchnia przestrzeni publicznej w 2016 r.	42
Tabela 25. Długość dróg we własności gminnej ocenionych jako wymagające remontu w 2016 r.	43
Tabela 26. Liczba podmiotów gospodarki narodowej i podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w 2016 r.	43
Tabela 27. Masa wyrobów azbestowych [kg] w przeliczeniu na 100 mieszkańców i w przeliczeniu na 1 ha powierzchni.....	43
Tabela 28. Ze zestawianie wyników wskaźników dla obszaru rewitalizacji ze wskaźnikami referencyjnymi dla województwa podkarpackiego	44
Tabela 29. Zidentyfikowane problemy na obszarze zdegradowanym i rewitalizacji	45
Tabela 29. Zidentyfikowane potencjały na obszarze zdegradowanym i rewitalizacji.....	50
Tabela 30. Struktura celów strategicznych i operacyjnych w poszczególnych podsystemach.....	56
Tabela 31. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 1	56
Tabela 32. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 2	58
Tabela 33. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 3	59
Tabela 34. Kierunki działań oraz przypisane zjawiska kryzysowe i potencjały do celu strategicznego 4	59
Tabela 35. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1	61
Tabela 36. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1 – Zadanie nr 1.....	62
Tabela 37. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 1 – Zadanie nr 2.....	64
Tabela 38. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne nr 2	67
Tabela 39. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 3	67

Tabela 40. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 4	69
Tabela 41. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 5	69
Tabela 42. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 6	70
Tabela 43. Przedsięwzięcie rewitalizacyjne: nr 7	73
Tabela 44. Komplementarność podstawowych projektów rewitalizacyjnych z celami LPR.....	78
Tabela 45. Komplementarność okresowa – projekty zrealizowane przez Gminę Lutowiska	79
Tabela 46. Komplementarność projektów EFRR planowanych do finansowania w ramach Działania 6.3. RPO WP 2014-2020 z projektami planowanymi do realizacji z EFS.	80
Tabela 47. Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	88
Tabela 48. Udział środków finansowych z różnych źródeł w realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	90
Tabela 49. Harmonogram realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	98
Tabela 50. Wskaźniki monitoringu LPR i przedsięwzięć	99
Tabela 50. Kroki w procedurze monitorowania i oceny.....	101

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Status zawodowy respondentów	32
Wykres 2. Ogólna ocena życia w gminie	33
Wykres 3. Wskazanie najważniejszych problemów społecznych Gminy Lutowiska	33
Wykres 4. Wskazanie grup społecznych, które powinny być głównymi odbiorcami działań rewitalizacyjnych w Gminie Lutowiska	36
Wykres 5. Obszar zdegradowany	38

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Odsetek ludności poszczególnych jednostkach analitycznych w gminie Lutowiska.....	7
Rysunek 2. Wskaźnik obciążenia demograficznego w 2016 r.	8
Rysunek 3. Emigracji ludzi młodych (w 18-34 r. ż.) w latach 2014-2016	9
Rysunek 4. Wskaźniki dotyczące bezrobocia w gminie w 2016 r.	11
Rysunek 5. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców ..	13
Rysunek 6. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w przeliczeniu na 100 mieszkańców	13
Rysunek 7. Liczba złożonych wniosków 500+ na pierwsze dziecko w przeliczeniu na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	15
Rysunek 8. Liczba wykroczeń i przestępstw na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r. ...	17
Rysunek 9. Liczba NGO na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	18
Rysunek 10. Liczba czytelników Gminnej Biblioteki Publicznej na 100 mieszkańców w gminie Lutowiska w 2016 r.	19
Rysunek 11. Powierzchnia przestrzeni publicznych w przeliczeniu na 100 mieszkańców w 2016 r. w gminie	21
Rysunek 12. Długość dróg gminnych we własności gminnej wymagających remontu w 2016 r.	22
Rysunek 13. Liczba gospodarstw podłączonych do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej na 100 mieszkańców w 2016 r.	25
Rysunek 14. Liczba podmiotów gospodarki narodowej i podatników prowadzących działalność gospodarczą na 100 mieszkańców w 2016 r.	27
Rysunek 15. Masa wyrobów azbestowych w 2016 r.	29
Rysunek 16. Średnioroczny rozkład pyłów PM 10 w województwie podkarpackim w 2016 r. - wyniki modelowania	30
Rysunek 17. Średnioroczny rozkład pyłów PM 2,5 w województwie podkarpackim w 2016 r. - wyniki modelowania	30
Rysunek 18. Średnioroczny rozkład pyłów Benzo(a)piren w województwie podkarpackim w 2016 r. - wyniki modelowania	31
Rysunek 19. Obszar zdegradowany	38
Rysunek 20. Obszar rewitalizacji.....	39
Rysunek 21. Mapa poglądowa obszaru rewitalizacji.....	40
Rysunek 22. Struktura rezultatów LPR	55
Rysunek 23. Lokalizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	75
Rysunek 23. Schemat integrowania działań rewitalizacyjnych	77

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1. Ruiny synagogi w Lutowiskach	46
---	----

Zdjęcie 2. Makieta cerkwi w Lutowiskach	47
Zdjęcie 3. Strażnica WOP w Lutowiskach	48
Zdjęcie 4. Strażnica WOP w Lutowiskach	49

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lutowiska na lata 2017 – 2023 został przyjęty Uchwałą Nr XXXIII/154/2018 Rady Gminy Lutowiska z dnia 19 lutego 2018 r.